

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Judaismus v české společnosti

Bc. Simona Kohoutová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Judaismus v české společnosti

Bc. Simona Kohoutová

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. CSc. Dagmar Demjančuková

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant:

Bc. Irena Vaňkátová

Muzeum Královského hvozdu Nýrsko

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. et Bc. CSc. Dagmar Demjančukové za vstřícný přístup, cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěla k vypracování této diplomové práce. Poděkování patří také člence Muzea Královského hvozdu Bc. Ireně Vaňkátové.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Judaismus	4
2.1	Běh života	4
2.2	Židovský rok a jeho svátky	10
2.2.1	Šabat.....	12
2.2.2	Roš ha-šana a Jom Kipur.....	13
2.2.3	Pesach.....	15
2.2.4	Sukot.....	17
2.2.5	Chanuka.....	18
2.2.6	Postní dni.....	20
3	Historický kontext.....	22
3.1	Doba Talmudu	23
3.2	Od středověku do nové doby	25
3.3	Židé v 19. a 20. století.....	26
4	Dějinný vývoj v České republice	28
4.1	Židé a nástup komunismu, normalizace a Sametová revoluce	33
5	Federace židovských obcí ČR.....	37
5.1	Historie.....	37
5.2	Orgány FŽO	40
5.3	Organizace	41
5.4	Přidružené organizace.....	46
6	Židovské obce na území České republiky.....	50
6.1	Židovská obec Brno	51
6.2	Židovská obec Karlovy Vary.....	53
6.3	Židovská obec Liberec.....	54
6.4	Židovská obec Olomouc	55

6.5	Židovská obec Ostrava.....	57
6.6	Židovská obec Plzeň	59
6.7	Židovská obec Praha	61
6.8	Židovská obec Teplice	63
6.9	Židovská obec Ústí nad Labem	65
6.10	Židovská obec Děčín	65
7	Historie židovské obce v městě Nýrsku	66
7.1	Nýrsko a Židé.....	67
7.2	Židovský obchod a podnikání.....	71
7.3	Nýrské židovské památky	72
7.4	Nýrská židovská obec dnes.....	74
7.5	Židovské osobnosti Nýrska.....	75
8	Závěr.....	78
9	Použitá literatura	80
10	Resumé.....	89
11	Přílohy.....	90

1 Úvod

Židovství neboli judaismus je náboženství židovského národa vzniklé ve 3. tisíciletí před naším letopočtem na historickém území Palestiny. Je nejstarším monoteistickým náboženstvím.

Vzhledem k tomu, že téma judaismus je velmi široké, práce se bude věnovat jen určitým kapitolám, které jsme si určili jako stěžejní. Konkrétně se bude jednat o vysvětlení tradičních židovských zvyklostí a tradic, rozdělení židovského roku a s ním spojené oslavy svátků. Dále bude potřeba se zabývat dějinným vývojem židovství, a to jak ve světovém, tak českém kontextu. I když v zadání této diplomové práce se uvádí, že nás bude zajímat zejména situace po druhé světové válce, historický kontext je třeba zmínit kvůli celkovému pochopení náboženství i objasnění situace v dnešní společnosti. Kapitola věnovaná Federaci židovských obcí (FŽO) bude zprvu také vycházet z historie této organizace, dále bude zaměřena na činnosti a aktivity, které má FŽO v kompetenci. Uvedeno bude i aktuální členské obsazení v orgánech federace a vysvětlena bude funkce přidružených organizací. Pod záštitu FŽO patří i správa deseti židovských obcí rozmístěných po celé České republice. Zde jsme si dali za úkol zjistit kulturní vyžití, které každá obec přináší. Bude se jednat o výčet různých společenských událostí, kterými se obce snaží vzbudit zájem o židovské náboženství. Akce jsou povětšinou veřejně přístupné a nejsou tedy konané pouze pro židovskou komunitu. Poslední část práce bychom mohli označit jako praktickou část, protože v ní bude věnovaná pozornost jednomu konkrétnímu městu, Nýrsku, kde se pokusíme předvést obraz židovského obyvatelstva v základní struktuře. Práce bude obohacena o vzpomínky pozůstalých potomků nýrských Židů, které se podařilo získat člence Muzea Královského Hvozdu, paní Ireně Vaňkátové, která svými materiály a cennými připomínkami velmi přispěla ke vzniku této badatelské části.

A co nás vedlo k výběru tématu věnovanému náboženství? Od stvoření světa jdou dějiny a náboženství ruku v ruce. Náboženství zasahovala a do dnešního dne stále zasahují do každodenní činnosti téměř každého z nás. Často jsou předmětem mnoha otázek v odborných předmětech nebo diskuzích. Přesto se čím dál více setkáváme s nepochopením, mnohdy i opovržením z řad nevěřících a neinformovaných lidí. Ukázkou může být vyhocená situace kolem islámského náboženství. Proč se i v dnešní moderní společnosti stále setkáváme s projevy antisemitismu? Antisemitských incidentů se v západní Evropě objevuje mnoho. Britské nebo francouzské statistiky jsou toho důkazem. Důsledkem toho pak je vzrůstající počet Židů, kteří odcházejí do Izraele. Co tedy dělat v čase vzrůstající protižidovské nenávisti? Není tajemstvím, že nejtíživější je situace v zemích s velkou muslimskou komunitou. S imigrační vlnou přichází z židovského hlediska dvojí nebezpečí. Uprchlíci žili v zemích s po generace zažitým antisemitismem. To mohou evropští Židé pocítit. Na druhé straně způsob, jakým se na uprchlíky reaguje, připomíná historii, kdy se lidé pod tíhou „všenáзору“ stavěli k nábožensky odlišným odmítavě. Vědomí toho, že člověk člověka odsoudí jen kvůli tomu, že uznává jinou víru než ten druhý, že dodržuje jiné zvyky a slaví jiné svátky, mi přijde absurdní. I když postavení dnešních Židů je úplně jiné, než jaké bylo v dějinách, stále se s antisemitismem setkáváme na můj vkus až moc často. Uvědomuji si, že situace týkající se islámského státu je v současné době složitější, ale ona se vlastně Židů přímo dotýká. Abych ale odpověděla na otázku, proč zrovna téma židovství, tak je to hlavně díky městu, ze kterého pocházím. Poblíž Nýrska se nachází židovský hřbitov, téměř každý z obyvatel města na něm někdy byl, ale kdybyste se těchto lidí zeptali, zda ví cokoliv o židovství jako takovém, většina z nich by byla schopna spojit Židy pouze s vyhlazováním za druhé světové války. Nechci tímto nikomu křivdit, jistě je mezi obyvateli města řada z těch, co ví alespoň základní informace k tomu, jakou víru židovství vyznává a jakými pravidly se řídí. Ovšem mě samotnou fakt toho, jak málo se o různých typech náboženství mluví, přivedl na téma této práce.

V práci bude psán pojem Žid s velkým počátečním písmenem. Žida v této práci chápeme jako příslušníka židovského národa, tedy Žida v etnickém slova smyslu. Setkat se můžeme i s výrazem psaným s malou počáteční souhláskou, to se pak jedná o případ, kdy je dotyčný příslušníkem židovského náboženství.

Při zpracování tématu bude použito metody interpretace, analýzy a komparace. Podle cíle budou utříděny informace na základě důležitosti, setříděné informace porovnány a poskládány do logicky členěných celků dle osnovy. Práce bude doplněna o praktickou část, věnovanou konkrétnímu městu. Zde bude docházet k pravidelným kontaktům s Muzeem Královského hvozdu v Nýrsku, zapotřebí budou návštěvy okresního archivu Klatovy a proběhne komunikace s Federací židovských obcí ČR.

2 Judaismus

V této první části práce přistoupíme k judaismu jako k jednomu z prvních monoteistických náboženství starověku a bude nás zajímat otázka židovských tradic, zvyků, židovský rok a jeho svátky. Dále se budeme věnovat zvyklostem, které jsou charakteristické pro každodenní život. Sám pojem judaismus v dnešní době označuje víru, určitý národ a jeho vztah se svým Stvořitelem, Bohem. Problematika židovských tradic a zvyků představuje nepřehledné množství rituálů, zvyklostí s praxí, které vycházejí z Tóry a tzv. halachy (neboli židovského práva). Všechny tyto tradice a zvyky byly během svého formování ovlivněny historií a společenským vývojem Židů.

2.1 Běh života

Začneme se věnovat problematice života věřícího Žida, tudíž je třeba začít od narození dítěte. To představuje, stejně jako v jiných kulturách, jednu ze stěžejních událostí židovské rodiny a také naplňuje biblický příkaz „plodit se“. Být Židem znamená dodržovat 613 příkazů a zákazů, která se nazývají „micva“. Původ těchto příkazů je v Tóře, což je zákon, který měl předat Bůh Mojžíšovi na hoře Sinaj. Původně jich bylo 613, 248 kladných ve smyslu „čiň“, 365 záporných ve smyslu „nečiň“. V současnosti se dodržuje asi 270 pravidel, 48 kladných, 222 záporných. Podrobně jsou tato pravidla rozebírána v Talmudu, což je největší dílo pojednávající o učení židovství.¹

Dle tradice platí příkaz narození dítěte pouze pro muže, neboť u žen se předpokládá přirozená touha mít děti. Narození každého dítěte se v Bibli považuje za zvláštní Boží požehnání, ale je zde patrný rozdíl v přístupu narození chlapce nebo dívky, kdy dochází k preferenci v narození chlapce. Celému období těhotenství i narození dítěte se věnuje Talmud. Zmíněný je zde i potrat, kdy všeobecným pravidlem zůstává, že je-li ohrožen život matky, je potrat povolen. Méně přísní halachisté povolují potrat i v případech, jako jsou ochrana proti dalším nebezpečným situacím, mentální bolest či znevažování. Některé ortodoxní skupiny se ale staví velmi striktně proti těmto postojům, protože v tom vidí spojitost s holocaustem. Jakmile by mělo dojít k ohrožení plodu a matka by během porodu umírala, je povolen chirurgický zákrok i o šabat. V těhotenství bývá kladen důraz na to, aby žena nebyla zbytečně rozčilována, a je třeba hledat způsoby, jak ji rozveselit. Avšak

¹ PAVLÁT, L. *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005. Str. 111.

narození dítěte císařským řezem není považováno za „otevření lůna“ a dítě nemá ani výsady a povinnosti prvorozeného. Ihned po porodu nastává čas, kdy je třeba brát na zřetel bezpečnost dítěte. Talmud pamatuje na ochranu právě narozeného dítěte prostřednictvím praktických ustanovení, do kterých spadá například to, že dítě musí být kojeno po dva roky. Dítě hned po svém narození podstupuje rituál, kterým je přijímán do komunity. Narodí-li se chlapec, jeho přijetí do komunity je prováděno složitým obřadem.² Tento rituál má základ v Tóře a narozený chlapec je při něm tak, jak ukládá Písmo, obřezán: „*Obřezte maso své pokožky a bude to znamením smlouvy mezi mnou a vámi. Každý mužského pohlaví, jemuž je osm dní, ať je u vás obřezán.*“³ Obřízka, hebrejsky „brit mila“, doslova smlouva o obřezání, se provádí tedy osmý den po porodu v domácnosti nebo v synagoze a je považovaná za obrovskou událost. Provádí jí mohel, který má lékařské a náboženské znalosti. Chlapce drží při zákroku kmotr, tzv. „sandak“ a kromě rodičů je přítomno mnoho hostů. Po požehnáních dostává chlapec hebrejské jméno, jehož součástí je tradičně i jméno otce. Obřízka se vyjadřuje myšlenka, že tělesnost a pudovost mají být podřízeny vyššímu mravnímu zákonu. K dalším náboženským povinnostem, které jsou spojeny s narozením, patří i obřad nazývaný „Výkup prvorozeného“. Ten se koná 31. den po narození a je při něm od Hospodina symbolicky vykupován chlapec, který se matce narodil jako první dítě. Obřadem si Židé připomínají, že při desáté egyptské ráně byli prvorození Izraelité ušetřeni, protože se stali zasvěcenými Bohu.⁴

Další důležitou etapou v životě Židů je dosažení náboženské dospělosti. Chlapci dospívají ve 13 letech, dívky pak už o rok dříve. Tímto okamžikem se dítě stane „synem příkazu“ či „dcerou příkazu“. Slavnosti pojící se s těmito událostmi jsou samozřejmě rozdílné podle toho, zda se jedná o dívčin obřad či chlapcův. Chlapcův obřad, zvaný bar micva, se koná v synagoze první sobotu po jeho třináctých narozeninách, kdy je hoch poprvé volán k Tóře, zároveň se poprvé halí do modlitebního pláště talitu a navíc hebrejsky předčítá část z prorockých knih – haftaru. Modlitební plášť ovšem smí chlapec nosit až do svatby pouze když je volán k Tóře. Dívčina oslava zvaná bat micva se oproti chlapcově musí obejít bez volání k Tóře. Přesto je zvykem, že i dívka hovoří o vybraném náboženském tématu. Obě dvě slavnosti jsou spojeny s hostinou a četnými dary. V tradičním běhu života následuje v judaismu posvátné spojení mezi mužem a ženou,

² NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. Str. 17-30.

³ DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A. ŠEDINOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*. V Praze: Státní židovské muzeum, 1992. Str. 59.

⁴ PAVLÁT, L. *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, Str. 125-126.

kterým je manželství. Naplňuje se jím jedno z hlavních příkazů Tóry: „Plod'te a množte se.“ Židovské manželství je založeno na vzájemné důvěře a dohodě a je zpečetěno svatební smlouvou, nazvanou aramejsky „ketuba“. Smlouva stanovuje práva a závazky manželů. Manžel se především zavazuje k tomu, že se bude ke své ženě chovat s úctou a že ji nenechá bez prostředků. To znamená, že ve smlouvě je také popsáno hmotné zajištění ženy v případě úmrtí manžela nebo rozvodu. Zajímavostí je, že tato smlouva, často písáňsky i ornamentálně zdobená, zůstává ve výlučném vlastnictví ženy. Svatební obřad se většinou koná v úterý, protože v Bibli o tomto dni dvakrát Bůh mluvil jako o dobrém dni. Svatební den nesmí připadat na sváteční nebo smuteční dni Izraele. Snoubenci musí být oddáni pod baldachýnem, symbolizující budoucí domov manželů, ten se ale nemusí nacházet v synagoze. Obřad se dělí na dvě hlavní části. První část, zasnoubení, začíná tím, že nevěsta sedmkrát obejde ženicha. Následuje napití se vína z jednoho poháru, navlečení prstenu nevěstě a vyslovení formule dle Talmudu: „Budiž mi zasvěcena tímto prstenem podle zákona Mojžíše a Izraele“. Druhou částí obřadu je samotný vlastní sňatek, kterému předchází předčítání svatební smlouvy, pod kterou se musí ženich podepsat. Poté manželé vypijí společně druhý pohár vína a naslouchají sedmi rabínským svatebním požehnáním. Na závěr ženich rozbije skleněný pohár a všichni přítomní pronesou „mazal tov – hodně štěstí“! Střepy z rozbitého poháru připomínají příkaz Talmudu, aby člověk ani v šťastnou chvíli nezapomněl na vážnost a závaznost sňatku. Zároveň také připomínají zničený jeruzalémský Chrám. Po svatbě následuje hostina, kde ženich přednese náboženskou promluvu.⁵

Vzhled ženy a muže v židovství, má také svá specifika. Ženy by měly svým způsobem odívání ctít Tóru. Největší důraz je kladen na skromnost. Obecně Tóra neukládá, jak se mají ženy oblékat, je jim však zakázáno obléct si mužský oděv. Pravidla odívání žen formulovali rabíni. Základem je, aby žena byla oblečená mravně, aby svým oděvem neprovokovala, čili nijak se neobnažovala. Záleží samozřejmě na době a zvyklostech. Některé ortodoxní Židovky se zahalují kromě obličeje celé. Rozdíly jsou i v úpravě vlasů, svobodné ženy chodí s vlasy rozpuštěnými, kdežto vdané ženy by měly nosit pokrývku hlavy. Vlasy jsou totiž to jediné, čím mohou svobodné ženy svádět muže. Jako pokrývka hlavy v tomto případě slouží různé šátky, síťky a klobouky. S mužským odíváním je spojeno dodržování dalšího židovského příkazu, konkrétně připevňování si svazku třásní „cetit“ na čtyřech rozích svého oděvu „arba kanfot“, aby se jim při pohledu

⁵PAVLÁT, L. *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005. Str. 125-127.

na tyto třásně připomínala Hospodinova přikázání. Počet střapců v oděvu je přitom přesně určen na 613, jako je počet přikázání. Specifickou částí oděvu dotvářející židovský styl mužského oblékání je tzv. kipa, pokrývka hlavy. Tato tradice však nevznikla v dávných dobách jako ostatní pravidla. Její původ má mnohem mladší historii. Židé začali nosit tuto pokrývku až později na znamení vědomí, že nad nimi vládne vyšší božská síla. Kipa nebo též jarmulka se nosí ke každému modlení a existuje v různých materiálových provedeních a barvách. Důležitá je i příležitost, pro kterou je kipa nošena. Pro kněze pak platí pravidlo úpravy vousů a vlasů. Toto pravidlo je formulováno v Písmu a je vykládáno různě. Obecná interpretace však zastává tvrzení, že nemohou odstranit kotlety či lokny ze spánků zvané „pejot“. Ortodoxní Židé toto pravidlo dodržují bez výhrad. Ostatní k úpravě vousů mohou používat nůžky či strojek. Ty halacha nezakazuje.⁶

Židovská rodina jako základní prvkem židovského národa je primárním prostředím, kde se židovský jedinec každodenně setkává se svou vírou. V rodině získává základní povědomí o židovských rituálech, osvojuje si znalost Písma a seznamuje se s příkazy a zákazy víry. K vybavení tradiční židovské domácnosti samozřejmě patří řada předmětů symbolizující židovské vyznání, jako jsou poháry na víno, nádobí pro přípravu masitých a mléčných jídel, sederové mísy, pokrývky na macesy a chaly, havdalové svíce či různé svícný. Mezi nejdůležitější předměty je v židovském domově považován jídelní stůl. Každý židovský dům musel být hned po nastěhování zasvěcen. Znamením, které židovský dům odlišuje od ostatních, je malá podlouhlá schránka připevněná na dveřích tzv. mezusa. V této schránce je uložen náboženský text, který je použit při ranní a večerní modlitbě. Dříve měla mezusa roli znaku, který určoval vyznání obyvatel daného příbytku. S postupem času však její role přešla do role určitého fetiše pro štěstí, který nemusí už nutně symbolizovat dům, kde se dodržují všechny židovské rituály.⁷

⁶ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007. Str. 112-113.

⁷ DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A. ŠEDINOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*. V Praze: Státní židovské muzeum, 1992. Str. 69.

K židovským stravovacím zvyklostem patří zachování předpisů s rituální čistotou jídla. Věří se, že čistá strava zachovává jejich duševní čistotu a tato strava je pak označována termínem „košer“. Pravidla košer stravování se nazývají „kašrut“. Vhodnost jídel i přesné jídelní předpisy určují Tóra a Talmud. Důležitým je zejména vymezení rituálně čistých zvířat. Ze savců k nim patří pouze přežvykující sudokopytníci, ovce a kozy. K zakázanému jídlu patří draví ptáci, všechny druhy plazů, obojživelníků, měkkýšů a korýšů. Z menších zvířat lze jíst drůbež, jako kuře, krůtu, husu, kachnu, holuba. Aby maso bylo rituálně čisté, musí být též zabito předepsaným způsobem. Tuto rituální porážku smí provádět pouze způsobilý řezník, který zvíře usmrcuje čistým řezem. Před porážkou se tomuto úkonu požeňná a poté se rychle a bezbolestně zvíře podřízne. Samotná krev rychle vyteče a většina se nedostane do masa. Požívání krve Tóra totiž přísně zakazuje, proto se maso ještě prosoluje a máčí ve studené vodě, aby se všechny zbytky odstranily. Dále je přísně zakázáno míchat mléčné a masité pokrmy, proto i v košer kuchyni bývají dvě oddělené sady nádobí. Prodleva mezi tím, kdy Žid začne jíst po masitém jídlu mléčný pokrm, je různá. Záleží, o jak moc věřícího Žida se jedná. Někteří čekají hodinu, někteří ortodoxní Židé šest. Před samotným jídlem se podává kousek osoleného chleba, to má také původ v dávných dobách, kdy sypání soli provázelo každý obětní rituál. Stejně tak jsou všichni u stolu povinni umýt si své ruce jako kdysi kněží před procesem obětování.⁸

Poslední etapou v životě každého z nás je smrt. Samotná smrt je v židovské kultuře také významnou událostí. Příprava na smrt probíhá ještě za života jedince. Judaismus praví, že v nemoci a smrti nesmí být člověk opuštěn. Institucí, která se stará o nemocného nebo umírajícího, je pohřební bratrstvo. V tomto bratrstvu jsou členové dané židovské obce, kteří by tento úkol měli vykonávat dobrovolně. Jejich prvním úkolem je připravit zemřelého na pohřební rituál. Podle biblického rčení „prach jsi a v prach se obrátíš“ odmítá judaismus kremaci a pohřby se konají pouze do země. Před samotným pochováním zemřelého předchází rituální očištění, kdy je zesnulý omyt ve vodě, kde je rozmícháno vejce jako symbol života. Platí zásada, že omývání muže přísluší pouze mužům a omývání ženy jen ženám. Poté je mrtvý oblečen do zvláštních kalhot, košile, ponožek, čepice, rubáše (kitl) a pásku. Všechny součásti oděvu jsou bílé. U mužů se navíc přidává modlitební šál zbavený třásní a ozdob. Judaismus určuje, že se do rakve nesmí vkládat

⁸SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007. Str. 129-137.

šperky ani květiny. Zásadou židovských pohřebních zvyklostí je prostota, proto nesmí být rozdíl mezi bohatým a chudým. Všichni pohřbení bez výjimky mají stejné oblečení a ze stejného důvodu se nehoblují prkna, z kterých se vyrábí rakev. Pohřeb se koná nejlépe ještě ten den, kdy dojde k úmrtí, a tak začíná obvykle hned po přípravě. Dalším zvykem je, že si blízcí příbuzní ještě před obřadem natrhnou oblečení jako výraz smutku, což je starý zvyk pocházející ještě z Orientu. Dále na řadu přicházejí modlitby a smuteční proslov rabína, rakev je nesena během pronášení žalmů ke hrobu. Když se rakev spustí do hrobu, každý z přítomných na ni vysype tři lopatky hlíny. Poslední fází obřadu tvoří modlitba zvaná „Kadiš“. Navzdory situaci je uspořádána smuteční hostina. Pro pozůstalé následuje dlouhé období smutku. To je rozděleno do tří základních období, které mají vystihovat stav lidské duše postižené ztrátou blízké osoby. Pro nejbližší příbuzné platí, že by prvních sedm dní neměli vůbec vycházet z domu ani pracovat a měli by sedět na zemi nebo na nízkých stoličkách. Tento týden největšího smutku se nazývá „šiva“ a je nejintenzivnějším obdobím zármutku. Dalších třicet dní zvaných „šlošim“ se příbuzní vrátí ke svým povinnostem a podmínky zachování zármutku jsou o něco mírnější než při prvním období. V třetím období, jeden rok od smrti nejbližších příbuzných, ještě platí zvláštní smuteční ustanovení, například zdržení se veškeré zábavy. Povinností pozůstalých je také každodenní pronášení modlitby za zemřelého, zvané „Kadiš“. Ta může pomoci zemřelému k odpuštění všech jeho hříchů a přijetí k Bohu. Každý rok je také zvykem zapalovat vzpomínkovou svíci na výročí smrti, která by měla hořet celých 24 hodin. Kamenný pomník se vztyčuje zpravidla rok po úmrtí.⁹

⁹ PAVLÁT, L. *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005. Str. 129 – 130.

2.2 Židovský rok a jeho svátky

Slavení svátků patří nerozlučně k životu Židů, připomínají si tím různé významné události z židovských dějin nebo tímto způsobem dávají najevo svou oddanost k Bohu. Svátků v židovském kalendáři je velmi mnoho, jejich rozdělení podléhá specifickému uspořádání židovského kalendáře. Právě s přihlédnutím na židovský kalendář, jsou svátky uspořádány podle pořadí, ve kterém v židovském světě v kontextu s židovským rokem chronologicky probíhají. Pro židovské myšlení je charakteristické lineární pojetí a organizace času. Průběh židovského roku se řídí lunisolárním kalendářem. Velký časový úsek je dán oběhem Země kolem Slunce, je dělen na 12 či 13 úseků podle fází Měsíce. Letopočet se datuje od stvoření světa, latinská zkratka je AM. Židovský měsíc začíná vždy novem a má 29 nebo 30 dní. V minulosti nebyla tato fáze stanována výpočty, ale pouhým pozorováním. Kalendář založený na přesných výpočtech se začal používat od poloviny 4. století a dnes platný židovský kalendář zůstal nezměněný od 10. století. Celkový rok pak trvá sice 12 měsíců, ale pouze 354 dní, což samozřejmě nesouhlasí s rokem slunečním. Tóra jména měsíců neuvádí a označuje je prostě: první měsíc, druhý měsíc atd. V průběhu babylónského vyhnanství však měsíce získaly svá současná jména, pod kterými se s nimi seznámíme. Jako první měsíc označuje Tóra ten, ve kterém vyšli Židé z Egypta, měsíc zrodu židovského národa. Říká se mu nisan, první jarní měsíc. Dvanáctým, posledním, je měsíc adar. Proto když se vsouvá za adar třináctý = přestupný měsíc, který je umístěn na úplný závěr roku, vytvoříme tzv. adar šeni neboli druhý adar. Dalšími měsíci jsou ijar, sivan, tamuz, av, elul, tišri, chešvan, kislef, tevet, ševat a již zmíněný adar. Tabulka přesného rozdělení měsíců je k nalezení v příloze této práce.¹⁰ (viz. Příloha č. 1)

¹⁰ KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*. 5., nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Str. 9-13.

Židovský týden má 7 dní. Dny však nejsou pojmenované, ale jsou označovány pořadím. Židovský týden začíná prvním dnem – naší nedělí. Končí šabatem, což je den sedmý, pro nás sobota. Toto zvláštní počítání se v židovském světě udrželo od starověku až do dneška. Poněvadž jsou Židé roztroušeni po celém světě a vnímají plynutí času i z hlediska ostatních lidí, v jejichž blízkosti žijí, je třeba podotknout, že se nemusí stoprocentně dodržovat. Židovské svátky připadnou vždy na stejné datum a pouze Šabat se slaví každou sobotu bez ohledu na datum. Každý další den podle židovské tradice začíná večer po západu slunce a končí následující den se západem slunce. Například šabat začíná v pátek večer a končí v sobotu večer.¹¹

Než-li přistoupíme k rozboru vybraných svátků a významných dnů, je třeba si uvést základní rozdělení podle Noska a Damohorské.

Židovské sváteční dny se dělí:

- 1) Šabat – nejsvětější den židovského kalendáře. Den, kdy bylo ukončeno stvoření světa.
- 2) Vysoké svátky – Roš ha-šana (Nový rok), Jom kipur (Den smíření).
- 3) Poutní svátky – Pesach, Šavu'ot (Svátek týdnů), Sukot (Svátek stánků), Šmini aceret, Simchat Tora.
- 4) Významné dny – Chanuka, Purim, Jom ha-šo'a, Jom ha acma'ut (Den nezávislosti).
- 5) Postní dny – Půst 10. tevetu, Půst 17. tamuzu, 9. av, půst Gadaljův, Esterin půst, Půst prvorozených.

¹¹ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. Str. 183-189.

2.2.1 Šabat

Tento den je v podstatě nejsvětějším a nejdůležitějším svátkem židovského kalendáře. Vztahuje se ke Stvoření světa. Jako jediný má své jméno a ostatní dny jsou počítány od soboty. Povinnost svítit sedmý den je zakotvena v příkaze ze Starého zákona, konkrétně je zde psáno: „ *Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočnutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty, ani tvůj syn a tvá dcera, ani tvůj otrok a tvá otrokyně, ani tvé dobytče, ani tvůj host, který žije v tvých branách.* “ (EX 20,8-11)¹²

Začátek Šabatu je již v pátek, tento den je dnem přípravy. Celý dům je uklizen, připravují se pokrmy, v sobotu je totiž židovským věřícím zakázáno pracovat. Jednotlivé zapovězené činnosti jsou vymezeny v traktátu z Talmudu s názvem „Šabat“. Mezi zapovězené činnosti například patří rozdělování ohně, což v dnešní době znamená zákaz kouření, jízdy autem, rozsvěcování, protože při těchto činnostech dochází k vzniku jiskry. Když je vše připraveno, nastává příchod nevěsty – šabatu. Otec odchází do synagogy k první sobotní bohoslužbě a žena zatím zapaluje šabatový svícen a modlí se za štěstí své rodiny. Bohoslužba má svoji zvláštní strukturu, a to konkrétně zpěv úvodních žalmů, zpěv písně k přijetí šabatu „Pojď, můj milý“¹³, v níž je sobota vítána jako nevěsta a královna, dále následuje žalm 92 a 93. V závěru zpívá kantor požehnání nad vínem a požehnání k zasvěcení sobotního dne, držíc při tom v ruce pohár vína. Po bohoslužbě se všichni sejdou u hostiny. Když zasednou ke stolu, zahajuje otec rodiny první sobotní jídlo obřadem zvaným kiduš, neboli zasvěcení sobotního dne. Pronáší požehnání nad vínem a nad dvěma šabatovými chleby, kterým se říká chala. Ty mají připomínat, že na poušti v pátek napadlo dvojnásobné množství many. Chaly jsou přikryty rouškou, která připomíná rosu pokrývající manu. Sobotní dopoledne patří bohoslužbě, jde o poměrně dlouhou bohoslužbu, při které se čtou úseky z Tóry. Opět následuje další společná hostina, při které se jí slavnostní jídlo a utužují se rodinné vztahy. Odpoledne se židé věnují studiu Tóry, návštěvám, odpočinku nebo procházkám. Procházkou jsou ovšem limitovány vzdáleností, kterou je povoleno ujít o šabatu. Po odpolední sobotní bohoslužbě se jí třetí šabatové jídlo doprovázené zpěvy. Šabat končí po večerní bohoslužbě

¹² NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. Str. 190.

¹³ KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*. 5., nezměň. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Str. 21.

a zakončuje se tzv. „havdalou“, při které se Židé loučí se šabatem. Pronáší se požehnání nad vínem, vonným kořením a havdalovou svící. Na závěr je zvykem popřát si „šavua tov“ – „dobrý týden“. ¹⁴

2.2.2 Roš ha-šana a Jom Kipur

Roš ha-šana, neboli Nový rok, je v židovském pojetí den výročí stvoření světa. Bible jej popisuje také jako Den výstražného troubení. Doslovný překlad Roš Ha-Šana znamená „Hlava roku“. Židovský Nový rok začíná na podzim, 1. a 2. dne měsíce tišri (dle gregoriánského kalendáře období září-říjen), začíná jím desetidenní pokání, které vrcholí o Jom Kipuru (Dni smíření), na který pak navazuje svátek Sukot (Svátek stánků, poděkování za úrodu). Tyto tři svátky jsou pojímány jako tři Vysoké, nebo též Hlavní svátky. Letos připadá židovský Nový rok na 1. – 2. října, ale začíná již 29. září v podvečer.

Během liturgie svátku Roš ha-šana se ozývá naříkavý zvuk beraního rohu, šofaru. Zvuk připomíná stvoření, zjevení na Sinaji, napomínání proroků, zboření Chrámu, připomíná den soudu, vzpomínku na Izáka a vykoupení Izraele. Jeho symbolika je bohatá. Jsou troubeny tři základní zvuky v triadickém uspořádání. Žalostný zvuk rohu nenechá nikoho lhostejným a vybízí k pokání a návratu k Hospodinu. Každým rokem se na Roš ha-šana před Soudcem světa otevírají tři knihy. Kniha pro spravedlivé, kniha pro hříšníky a třetí kniha pro ty, kteří nejsou ani úplně spravedliví a ani úplně hříšní. Jména spravedlivých i hříšných jsou zapsána bez prodlení, neboť o jejich předchozích skutečích není pochyb. Lidé však většinou nejsou ani zcela dobří, ani zcela zlí a je třeba jejich skutky spravedlivě zvážit. Typickou ceremonii pro tento svátek představuje tzv. tašlich. Tento rituál se provádí po odpolední bohoslužbě mincha, když na ten den připadá šabat, je tašlich odložen. Podstata tkví v symbolickém odhození hříchů do vody. Do vody se vyklepávají kapsy za recitace speciální modlitby zvané také Tašlich. ¹⁵

¹⁴ KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*. 5., nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Str. 22.

¹⁵ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. Str. 202-204.

Celé období od Nového roku až do svátku Jom Kipur provází deset dní pokání, v nichž se má každý věřící srovnat s Bohem i lidmi a dát si do pořádku svědomí. Umění odpouštět je v tradici vysoce oceňováno, naproti tomu neochota k odpuštění je pokládána za hřích. Odpuštění musí být vždy dobrovolné a je odpovědí na upřímnou lítost. Odpuštění také znamená vzdát se nejen odplaty, ale již se k provinění bližního nevracet, nedávat mu najevo morální převahu a neponižovat ho. Nelze odpouštět anonymně a bez konfrontace provinilcem. Odpustit je možné dva typy hříchů. První hřích znamená narušení vztahu mezi člověkem a Bohem. Dalším druhem hříchu je provinění narušující vztah mezi lidmi navzájem. Těchto provinění je nutné nejen litovat, ale je třeba pokud možno napravit, tedy splatit dluhy, veřejně odvolat pomluvy, poskytnout kompenzace za škody a podobně. Samozřejmě k pokání patří i pevný úmysl v budoucnosti již zlé věci nekonat.¹⁶

Většina židovsky věřících spadá do kategorie takzvaných prostředních, což znamená, že nejsou ani zcela spravedliví, ani zcela zkažení, ale bojují každý den s různými silami okolo nich i uvnitř. Během Jom Kipuru nastává doba, kdy se mají zastavit a ztišit, litovat svých zlých činů i myšlenek, navštívit blízké a srovnat různé spory. Měli by si najít také čas na modlitbu, nebo alespoň na klidné zamyšlení. V tento čas mají být pokorní a nemají se stydět poprosit o odpuštění všechny, kterým ublížili. Je zakázáno pracovat, nosit koženou obuv a jiné kožené doplňky, šperky i jiné ozdoby, okázalé šaty. Platí také jeden z nejpřísnějších půstů judaismu vůbec, nazývaný bílým, protože bílá barva značí odpuštění hříchů. Pro toto období trvající 25 hodin platí přísný zákaz jídla, pití, sexuálního styku, mytí se a používání kosmetický přípravků. Půst v žádném případě nenahrazuje pokání jako takové, je jen duchovní přípravou ke smíření s lidmi a Bohem.¹⁷

Před večerní bohoslužbou (tzn. před začátkem Jom Kipur) je recitováno tzv. Kol nidrej neboli Všechny sliby. Jedná se o prosbu za odpuštění nesplnění všech slibů, k nimž se člověk zavázal ve vztahu k Hospodinovi. Tento akt má dvě verze, jedna z nich se váže ke slibům z minulosti, druhá naopak k nesplněným slibům určeným v budoucnosti. Bohoslužby, které se konají na Jom Kipur, jsou velmi specifické. Rozdíl je hlavně v celkovém počtu, neboť k šachritu, mincha a ma'arivu se přidává ještě bohoslužba zvaná Ne'ila. Muži mají na sobě během bohoslužby kitle, ženy pak také oděv z bílé barvy. Talit je

¹⁶ NOVAKOVÁ, Vladka. Roš Ha-Šana: židovský Nový rok. In: *Magazín pro aktivní seniory* [online]. [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.i60.cz/clanek/detail/9210/ros-ha-sana-zidovsky-novy-rok>.

¹⁷ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. Str. 210- 211.

nošen po celou dobu večerní bohoslužby. Všechny obsahují mnoho prosebných modliteb za odpuštění a vyznání hříchů. V průběhu bohoslužby by se mělo stát. Bohoslužba Ne'ila je věnována poslední možnosti kajičně poprosit Hospodina za odpuštění, dřív než budou brány milosrdenství uzavřeny.¹⁸

2.2.3 Pesach

První, z takzvaných poutních svátků, je svátek Pesach, slavený od 15. do 21. (v diaspoře do 22.) nisanu. Tento svátek se vztahuje k události z izraelských dějin, konkrétně k vyvedení, vysvobození z Egypta. Svátek si je možno také vyložit jako oslavu dozrávání nebo též svátek oslavující příchod jara. Základní tradici pro tento svátek určuje přímo kniha Exodus. Oslava Pesachu trvá hodně dlouho. V podstatě začíná už hodně dlouho předem, a to přípravami na svátek. Jednou z nejdůležitějších a také nejcharakterističtější aktivit Pesachu je odstranění všeho kvašeného z domácnosti. Nekvašeného proto, že v době, kdy utíkali Židé ze zajetí a putovali pouští, byli nuceni jíst ještě nedokvašený chléb. Tento chléb, zvaný Maces, byl pouze směsí mouky a vody. Urychlený odchod z Egypta odráží hlubokou víru vycházejících. Víru ve šťastný konec jejich putování pouští, do které vstoupili vedeni Božím poslem, Mojžíšem. Maces ovšem také symbolizuje prostotu a pokoru, opak přetvářky a „nafoukanosti“ kynutého těsta, které symbolizuje špatný sklon člověka.

Nejdůležitější z osmi dní oslav jsou první dva dny. Respektive první dva večery, kdy se slaví speciální hostina, které se říká seder. Během této ceremonie jsou vyprávěny události Exodu a jsou doplněné symbolickou hostinou. Základem Pesachu je tedy vyprávění, které je k nalezení v knize Hagada. Veškerá tato vyprávění doprovází hostina, která musí být velmi pečlivě připravena. Klíčovým bodem sederové večeře, což v překladu znamená uspořádání, je požívání slavnostních jídel v předem pevně stanoveném pořadí. Scénář večera je v tradiční formě také zapsán v knize Hagada. Podrobnosti o tom, jak taková tradiční večeře probíhá, jsme se dozvěděli z otištěného rozhovoru, který poskytla Tereza Gafna Foltýnová z konzervativní židovské komunity Masorti. „*V hlavní části večeře se většinou jí nějaké dobré hutné masité jídlo, ale kromě toho se před tou slavnostní částí jedí takové zvláštní ochutnávky jiných jídel, které všechny symbolizují*

¹⁸ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. Str. 211-212.

určité aspekty příběhu. Takže se například jedí hořké byliny, v našich zeměpisných šířkách většinou křen. Ty symbolizují hořkost otroctví, které Židé zažívali v Egyptě. Dále se jí tzv. charoset, což u nás ve střední Evropě je většinou směs jablek, někdy vína, rozinek a oříšků. Směs symbolizuje maltu, kterou Židé používali, když v Egyptě jako otroci stavěli domy. Také vždy jíme nějakou zelenou zeleninu, která připomíná, že svátek slavíme na jaře. Zelenina je většinou velmi jednoduchá, jsou to buď brambory, nebo petržel. To symbolizuje jednoduché jídlo, které židé v Egyptě jedli. Zeleninu namáčíme do slané vody, která symbolizuje slzy a pot otroků v Egyptě. Dále na sederový stůl dáváme kost, měla by to být beráncí kost, ale většinou používáme kost kuřete. Ta symbolizuje poslední egyptskou ránu, kdy podle biblického vyprávění Egyptem procházel anděl smrti, který zabíjel prvorozené. Ale nezabíjel je v židovských domácnostech, ty domácnosti překročil a od toho se také Pesach takto jmenuje. Pesach znamená „překročit“. A překročil je díky tomu, že na jejich veřejích byla značka z beráncí krve, a proto máme na stole beráncí (nebo kuřecí) kost. Dále jsou velmi důležitou součástí sederové tabule macesy, což je nekvašený chléb, který připomíná chléb, který si Židé upekli těsně před odchodem z Egypta, protože ve spěchu neměli čas udělat si pořádný chléb, který by vykynul. Tak si museli udělat jen takové jednoduché placky z vody a mouky.“¹⁹

K sederové večeři neodmyslitelně patří i písně a tradiční nápěvy. Ke dvěma nejznámějším patří „Má ništana“ (Čím se liší tato noc), píseň čtyř otázek nejmladšího účastníka sederové večeře. Druhá „Echad mi jodea“ (Kdo ví, kdo je jeden?) – závěrečná píseň sederu. K příkazům, které se musí o sederu splnit, patří konzumace macesů, předčítání Hagady a Halelu, vypití čtyř pohárů vína, konzumace maroru (hořká bylina). Na šabat během Pesachu je zvykem číst v aškenázských synagogách Píseň písní. Tato píseň je alegorií vztahu Boha a Izraele a během Pesachu je tento vztah připomínán právě proto, že vysvobozením z Egypta Bůh projevil svou lásku k Izraeli a přiznal se k němu, jako se ženich přiznává ke své nevěstě.²⁰

¹⁹ ŠUSTOVÁ, Jana. Židovský svátek Pesach připomíná vyvedení židů z egyptského otroctví. In: *Český rozhlas* [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/judaismus/_zprava/zidovsky-svatek-pesach-pripomina-vyvedeni-zidu-z-egyptskeho-otroctvi--370142

²⁰ Pesach. In: *Federace židovských obcí v ČR* [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/judaismus/svatky/pesach/>

2.2.4 Sukot

Svátek Sukot je nejčastěji označován jako Svátek stánků či Svátek stanů. Je to podzimní biblický poutní svátek, který začíná 15. tišri, trvá sedm dní a přímo přechází do svátku šmini aceret (osmý den shromáždění). Vyjadřuje památku na přebývání Židů ve stanech na poušti po jejich odchodu z Egypta. Před svátkem se staví provizorní obydlí zvané suka, v němž si Židé do dnešních dní připomínají odhodlání ztročeného národa. Židé opustili jistoty otroctví v bohaté zemi a vydali se do nejistoty putování pouští za svobodou do Zaslíbené země. Proto Židé dodnes na sedm dní opouštějí jistotu svých pevných domovů a přesouvají se do suk, ve kterých jedí, studují a za teplých nocí i spí. Ačkoliv trvá svátek sukot celý týden, ne všechny dny se slaví stejným způsobem. První den svátku (mimo Izrael i druhý den) nazýváme Jom tov (dobrý den – svátek), ostatní dny jsou chol hamoed (všední dny svátku). Jom tov se svým charakterem podobá šabatu. Chol hamoed lze chápat jako svátek a všední den zároveň. O těchto dnech se stále ještě zůstává v sukách a používají se „čtyři druhy“. Ty jsou společně se sukou nejcharakterističtějším znakem. Mezi „čtyři druhy“ se řadí: ratolest datlové palmy lulav, citrusový plod etrog, myrtová větvička hadas a vrbový proutek arava. Lulav, myrta a vrbový proutek se pevně spojí k sobě, při sváteční bohoslužbě se k nim ještě připojí etrog. Svazčkem se mává v průběhu Sukotu, vždy ráno o bohoslužbě. Sedmého dne se tento svazek otluče o zem na znamení zbavení se hříchů.²¹

Suka musí splňovat některé základní parametry. Má mít minimálně tři stěny a její střecha musí být zhotovena z rostlinného materiálu, který je podle předpisů kladen tak řídko, aby skrze něj byly vidět hvězdy. Uvnitř se zdobí ovocem, papírovými ozdobami a obrázky. Z hlediska halachy je každý Žid povinen usednout minimálně jednou během Sukotu v suce a splnit tak příkaz „přebývání v suce“. Věřící Židé v suce skutečně přebývají po celou dobu trvání svátku.

²¹ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. Str. 227-230.

I během Sukotu se klade důraz na pohostinnost a zvou se hosté. Rodinní příslušníci, přátelé i ti, kteří z různých důvodů nemají svoji vlastní suku, lidé chudí a osamělí. Kromě skutečných hostů se zvou i hosté symboličtí, kteří se označují ušpizin. Těchto hostů je sedm, na každý den svátku jeden, v pořadí Abrahám, Izák, Jákob, Josef, Mojžíš, Áron a David. Všechny tyto osobnosti spojuje skutečnost, že část svého života strávili putováním bez jistoty přístřešku. Významným bohoslužebným prvkem je recitace hošanot, specifická modlitba, která je pronášena při tradičním obcházení synagogy, které nejprve provádí představený obce a po něm všichni ostatní.²²

Poslední, sedmý den je znám jako Hošana raba neboli Velká hošana. Jedná se o den, kdy začíná vykonání osudu každého pro nadcházející rok. Je tu podobnost s Jom kipur, kdy se vedoucí bohoslužby obléká do bílého roucha. Zvyky na Hošana raba se mohou lišit. Někde je zvykem číst celou knihu Žalmů, jinde je to celonoční studium Tóry. Sefardští Židé mají ve zvyku recitovat prosebné modlitby a číst a studovat celou knihu Deuteronomium. Jedním ze společných zvyků, který už byl zmíněn výše, je otloukání vrbových větviček o podlahu v synagoze. Pět vrbových větviček, symbolizují tu část lidu Izraele, která ani nestuduje Tóru, ani nekoná dobré skutky. Po skončení svátku, kdy již tzv. čtyři druhy nejsou potřeba, se vrbové větvičky uchopí a tluče se s nimi o podlahu v synagoze jako symbolické odmítnutí a zavrnutí hříchů.²³

2.2.5 Chanuka

Chanuka se slaví obvykle krátce před Vánoci, ale protože židovský kalendář počítá čas jinak, nejde vždy o stejné datum podle gregoriánského kalendáře. Svátek chanuka, známý jako svátek světel, je oslavou makabejského vítězství nad helenizovanými Syřany. Jedná se o oslavu vzpomínající na znovuzasvěcení Chrámu a chrámového oltáře Judou Makabejským, po znesvěcení Chrámu Antiochem IV. Epifanem. Označení svátek světel pak vychází z události související se znovuzískáním Chrámu, kdy byl po jeho znovudobytí objeven džbánek s olejem, který měl vystačit pro chrámový svícen po jeden den, místo toho ale olej zázračně vydržel celých osm dní. Zapalování osmiramenného svícnu je tedy

²² NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. Str. 230-231.

²³Sukot. In: *Federace židovských obcí v ČR* [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/judaismus/svatky/sukot/>

nejznámějším chanukovým předpisem. Chanukia má osm ramen pro osm svíček v jedné řadě a jedno rameno oddělené pro pomocnou svíci zvanou „šamaš“. Netypický je způsob zapalování – první den se zapálí jedna svíčka, druhý den dvě a tak dále, až osmý den hoří všech osm svíček. Svíčky chanukie se nezapalují zápalkou nebo zapalovačem, ale pomocí „šamaše“. Při zapalování chanukových svíček, po odříkání příslušného požehnání, se zpívají dvě písně – Hanerot halalu (tyto svíčky) a Maoz cur (mocná skála). Před zapálením svíček je svícen umístěn na dobře viditelné místo, aby dále šířil chanukový zázrak do světa. Tam, kde je to možné, je chanukia postavena u vchodu do domu či u branky na dvůr. Pokud to z nějakých důvodů není možné nebo je to nebezpečné, je svícen umístěn do okna nebo ke dveřím bytu. Většinou se používají parafínové svíčky. Pokud má ale člověk možnosti, měl by si koupit chanuku s osmi lampičkami, které naplní olivovým olejem.²⁴

Dalším charakteristickým a tradičním prvkem chanuky je specifické spojení se ženami. Existuje mnoho příběhů pojících se k svátku chanuka. Uvedme si například ten o Cháně, dceři velekněze, která dala podnět ke vzpouře proti utlačovatelům, když odmítla být po vůli syrskému vojevůdci. Dále například chytrá Judita, podle jiného příběhu, nejprve nasýtila syrského generála sýrem, opila ho a následně zneškodnila. Když Syřané viděli, že jsou bez generála, vzdali se a uprchli ze země. Jiná tradice vypráví o Cháně a jejích sedmi synech, kteří raději volí smrt než zradu svého náboženství ve prospěch seleukovské říše. Dodnes ženy, po dobu, kdy hoří chanukové svíčky, nepracují, aby si připomněly památku těchto statečných žen.²⁵

Kromě zapalování chanukových světel a chanukové liturgie se symbolika svátku projevuje také v pokrmech, v nichž důležitou roli hraje olej. Typickými jsou bramborové placky pečené na oleji či koblihy, také připravované na oleji. Obvyklé bývají také sýrové pokrmy, kterými si Židé připomínají již výše zmíněnou Judit. O chanuce jsou hrány nejrůznější hry. Večer, kdy se zapaluje první svíce, děti dostávají dárky. Také v těchto dnech platí zákaz práce. I této události jsou podřízeny bohoslužby. Neobsahují žalozpěvy za zemřelé, ale z Tóry jsou předcítány pasáže věnující se Chrámu a procesu jeho zasvěcení.²⁶

²⁴Chanuka. In: *Federace židovských obcí ČR* [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/judaismus/svatky/chanuka/>

²⁵ Tamtéž.

²⁶ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. Str. 246-247.

2.2.6 Postní dni

Půst na Jom Kipur je sice jediným postním dnem zmíněným Tórou, není ale zdaleka jediným postním dnem dodržovaným v judaismu. Jedno ze základních rozdělení postních dnů, uváděné Noskem a Damohorskou, je následující:

- 1) Půst devátého avu.
- 2) Postní dny spojené s tragickými událostmi.
- 3) Speciální dny pro zpytování hříchů a očistu.
- 4) Jiné postní dni.
- 5) Postní dny vyhlášené v případě přírodních katastrof.

Gadeljův půst neboli půst sedméno měsíce, je držen ve 3. tišri na památku židovského guvernéra Judeji Gedalji, jenž byl o tomto dni zavražděn. Dále Půst desátého tevetu jako upomínka na začátek Nabukadnezarova obléhání Jeruzaléma. Půst sedmnáctého tamuzu je vzpomínkou na prolomení hradeb Jeruzaléma. Uvedené dny jsou tedy vzpomínkou na tragické události. Dalším postním dnem je takzvaný Esterin půst. Ten se drží 13. adaru a vzpomíná na chystané vyvraždění perských Židů. Půst prvorozených (je odvozen z Bible, i když ho biblický text výslovně nezmiňuje) se drží před svátkem Pesach a v praxi se jedná spíše o hostinu, než-li o půst.

Půst devátého avu je stejně jako půst o Jom Kipuru dodržován od západu slunce do večera příštího dne. I pro tento den platí zákaz manželského styku a nošení kožené obuvi, zdržení se jídla a pití. Tento půst je nazýván též černým, protože je nejen připomínkou zničení Chrámu, ale také všech tragických událostí, které se toho dne staly. Bylo definitivně potlačeno povstání Bar Kochby. Padla pevnost Betar, kde se koncentrovala poslední vlna odporu. Dále v roce 1290 došlo k vyhnání židovského národa z britských ostrovů a pak znovu ze Španělska roku 1492. Jde o striktní půst a truchlení zároveň. Dle Halachy není výslovně zakázána práce, ale bývá zvykem nezabývat se nevýnosnou prací. Jsou dodržovány i některé způsoby truchlení, například lidé se navzájem nezdraví, nestuduje se Tóra, kromě těch částí, které se zabývají truchlením. Až do odpolední bohoslužby se nevkládají tfilin (modlitební řemínky) ani se neobléká talit. Pro bohoslužbu jsou typické žalozpěvy nad zničením Chrámu. V synagoze

jsou zapálena světla a výrazem truchlení je i sezení při bohoslužbách na nízkých stoličkách či podlaze. Zbožní lidé pak v noci 9. avu spí na holé zemi s kamenem pod hlavou místo polštáře. V Jeruzalémě jsou celou noc u Zdi nářků recitovány modlitby a přes den žalozpěvy. Tento půst představuje nejen truchlení, ale i naději na budoucí vykoupení.²⁷

Dalšími doprovodnými půsty jsou dle rabínské tradice půsty čtvrtého, sedmého a desátého měsíce. Jsou dobrovolné. Půst desátého dne desátého měsíce připomíná počátek obléhání Jeruzaléma Babyloňany. Půst devátého dne čtvrtého měsíce byl ustanoven jako připomínka prolomení hradeb Jeruzaléma, během obléhání města babylónským králem Nebúkadnezarem. Půst sedmého dne pátého měsíce připomíná počátek ničení Jeruzaléma. Půst desátého dne pátého měsíce připomíná podpálení Chrámu. Podle učitelů víry byl mezi sedmým dnem pátého měsíce a desátým dnem pátého měsíce zničen Jeruzalém. Půst dvacátého čtvrtého dne sedmého měsíce připomíná vraždu Gedalji, který byl babylónským králem ustanoven jako místodržící Judee. Gedalju zavraždil Išmael syn Netanjáše. Tato vražda znamenala konec království.²⁸

Ešteřin půst je postní den předcházející svátku Purim, 13. adaru. Ustanovený na připomínku půstu královny Ester, který držela před tím, než se odhodlala jít za králem, aby zabránila záhubě židovského národa, o kterou usiloval Haman. Nejedná se o půst založený na zákonech Talmudu. Oproti jiným postním dnům se recitují speciální pijutim (liturgické texty vznikající od dob Chrámu).²⁹

Nejstarším postním dnem konaným o šachritu před svátkem Pesach je Půst novorozených. Tento půst představuje speciální obřad pro ty, kdo jsou prvorození a je připomínkou desáté egyptské rány, kdy se vše prvorozené v Egyptě pobilo, kromě Izraelitů, kteří byli ušetřeni. Půst končí pozváním prvorozených na hostinu pořádanou v rámci ukončení studia.³⁰

²⁷ NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. Str. 256-257.

²⁸ Tamtéž. Str. 258.

²⁹ Tamtéž. Str. 258.

³⁰ Tamtéž. Str. 259.

3 Historický kontext

Židovské dějiny začínají již v období starověku a odvíjejí se přes čtyři tisíce let. Ve své první fázi se odehrály především na území Izraele, kde se začaly usazovat první kmeny starověkých kultur. Před příchodem Izraelských kmenů bylo toto území osídleno především semitskými Kananejci, jejichž část usazená na libanonsko-syrském pobřeží se později nazývala Foiničané. Existovaly zde ovšem i jiné etnické skupiny, např. Pelištejci. Důležitá byla též kultura egyptská a chetitská. Dějiny Židů se začaly psát prostřednictvím Tóry, která je základním dokumentem judaismu. Podle líčení se část Izraelitů usadila v Egyptě, kde se dostala do otrockého postavení, ale nakonec byla vysvobozena Mojžíšem, zakladatelem židovského náboženství. Mojžíš vedl Izraelity do Země zaslíbené, konkrétně Kenaánu. Bůh se zjevil Mojžíšovi na hoře Sinaj, seslal jeho prostřednictvím Izraeli Boží zákon a uzavřel s ním smlouvu, podle níž se Izraelité stali jeho lidem a on jejich Bohem.³¹

Bůh vyhlásil příkázání. Jako příklad si uveďme pár z nich:

„Já jsem Hospodin, tvůj Bůh. Já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví. Nebudeš mít jiného Boha než mne. Nezneužiješ jméno Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval....“

Tento okamžik je považován za počátek dějin židovského národa. Ta část Bible, která je věnovaná židovství, podává svědectví i o jiných významných osobnostech židovských dějin, které se zasloužily o růst a vývoj této jedinečné kultury. Mezi nejstarší jména patří Abrahám, Izák, Jákob, Josef. Při putování Izraelců do Země zaslíbené docházelo k mísení kmenů. O starých tradicích izraelských kmenů pojednává kniha Soudců. V průběhu historického vývoje došlo ke změně dosavadního způsobu života těchto kmenů. Ty začaly měnit svůj charakter a zabývaly se kromě pastevectví i zemědělstvím a řemesly, což vedlo ke vzniku židovského království.³²

³¹ SADEK, V., ŠEDINOVÁ, J., FRANKOVÁ, A. *Židovské dějiny, kultura a náboženství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. Str. 4-6.

³² Tamtéž. Str. 7.

Zlomovým bodem se stává vystoupení Ježíše z Nazaretu, jenž má pro židovství a následný rozvoj křesťanství neopomenutelný vliv. Ježíš přinesl nový způsob vnímání monoteistického náboženství. Ježíš věřil v to, že blízkost k Bohu nespočívá ve striktním dodržování Zákona ani nepotřeboval Chrám. Většině Židů se ale jeho názory a učení nelíbily, báli se jeho vlivu, a tak byl později zatčen. Život Ježíše a jeho mučednická smrt se staly mezníkem v dějinách náboženství a daly podnět pro nový způsob interpretace víry. Z toho pojetí se vyvinulo křesťanství, jež se v podstatě dá považovat za odnož judaismu a které pak v konečném důsledku dosáhlo v dějinách většího vlivu na lidstvo. Po smrti Ježíše z Nazaretu došlo k rozdělení Židů na několik skupin podle míry a způsobu interpretace a dodržování judaistické víry. Jednu z nejvýznamnějších skupin tvořila skupina tzv. saducejů. Saducejové patřili spíše do aristokratické vrstvy židovstva a až ortodoxně lpěli na textu Tóry. Jejich „hnutí“ zaniklo v roce 70 zároveň s Chrámem, jenž se stal epicentrem vyznávání jejich víry. Další skupinou či směrem byl směr farizejů. Tóra byla dle jejich přístupu k víře obohacována o různé komentáře, které se šířily ústním podáním. Mezi další hnutí patřilo hnutí zélótů, které proslulo svým výrazně negativním postojem k Římu. Dále hnutí esejců, jež zastávalo různé postoje k určitým židovským tradicím a lpělo výrazně na rituálech. Později část esejců konvertovala ke křesťanství.³³

3.1 Doba Talmudu

I když v závěru první římsko-židovské války byl roku 70 n. l. Jeruzalém spolu s Chrámem zničen a země ležela v troskách, podařilo se židovským učencům zajistit pokračování židovského náboženství. Nejvyšší soudní židovský dvůr, který navázal na činnost předcházejícího jeruzalémského synedria, se soustředil na stanovení definitivního kánonu biblických knih a na propracování nového ústního Zákona, který by navazoval na předpisy biblických Pěti knih Mojžíšových. Kontinuita židovského náboženství byla narušena za vlády římského císaře Hadriána. Tato snaha o likvidaci náboženských tradic však neuspěla. Po smrti císaře byla odvolána nejostřejší protižidovská nařízení a v Galileji vzniklo centrum židovské vzdělanosti. V rámci šíření kulturní i náboženské tradice vznikla sbírka Mišna, která obsahuje nábožensko-právní poučky učenců, tzv. Tannaitů. Mišna se stala základem dalšího židovského života, který se už nevyvíjel pouze na základě Tóry, ale také na základě náboženského práva. Židovské

³³ CHOURAQUI, André. *Dějiny judaismu*. Překlad Alena Bláhová. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995.1 Str. 4-38.

osídlení v Galileji v důsledku nepříznivých vlivů (epidemie, vysoké daně, špatná úroda) postupně sláblo, a tak se nejdůležitějšími židovskými obcemi staly obce v Babylónii. Vznikla zde učenecká centra, v nichž se studovala Mišna. Výsledkem studií bylo vytvoření rozsáhlého komentáře, který zahrnuje diskuse a polemiky jednotlivých učenců. Takovéto komentáře vznikly dva – jeden rozsáhlejší v Babylónii, druhý v Izraeli. Oba se nazývají Gamara. Spolu s Mišnou tvoří Talmud. Konkrétně se tedy jedná o Talmud babylónský a Talmud jeruzalémský. Talmud se stal vedle hebrejské Bible jedním ze základů židovské kultury a náboženství.³⁴ Jak se měnily podmínky, měnil se i Talmud. Babylónský Talmud se ustálil až v polovině 5. století. V židovské kultuře vznikla řada talmudických učilišť. Lektori byli označováni titulem „gaon“ – lektor a celé toto období židovských dějin, které zahrnuje 7. -11. století, je nazváno jako gaonské období.³⁵

Myšlenky, které nacházíme v Talmudu, jsou souhrnem různých názorů, se kterými přicházeli různí učenci v různých dobách. Základem jsou však ideje, které vycházejí z biblického odkazu. Nejdůležitější tedy zůstává víra v Boha a boží prozřetelnost. V Talmudu také vznikly základy židovské etiky, pojetí člověka a eschatologie³⁶. Některé ideje obsažené v Talmudu přeložil do češtiny pražský židovský spisovatel Jiří Langer (1894-1943). Uveřejnil je v roce 1938, v době nástupu nacismu pod názvem „Talmud (ukázky a dějiny)“.³⁷

V době Talmudu se utvářela také podoba synagogy, která nahradila chrámové obřady a bohoslužby. První z nich vznikaly již před zánikem Chrámu v řadě míst tehdejší židovské diaspory (Egypt, Řím). Základní židovskou institucí se synagoga stala až po zániku Chrámu a vedle provozování bohoslužeb se stala také učilištěm a duchovním střediskem obce. Centrální místo v bohoslužbách zaujímá četba Pěti knih Mojžíšových – Tóry, které jsou psány na pergamenových svitcích ovinutých kolem dřevěných tyčí a uložených ve svatostánku synagogy.³⁸

³⁴ SADEK, V., ŠEDINOVÁ, J., FRANKOVÁ, A. *Židovské dějiny, kultura a náboženství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. Str. 19-21.

³⁵ *Židé: dějiny a kultura*. 2., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2001. Str. 19.

³⁶ Učení o posledních věcech člověka a lidstva, o mesiáši - vykupiteli

³⁷ SADEK, V., ŠEDINOVÁ, J., FRANKOVÁ, A. *Židovské dějiny, kultura a náboženství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. Str. 22.

³⁸ Tamtéž. Str. 24.

3.2 Od středověku do nové doby

Novým náboženstvím, které začíná ovlivňovat judaismus, je islám. Učenci začali kromě hebrejštiny a aramejštiny používat i jazyk arabský. Tento vliv se objevil již v gaonském období. Znalost aramejštiny ovšem nemizí, stává se jedním ze základů rabínské vzdělanosti a to díky tomu, že většina Talmudu je psána v tomto jazyce. Konkrétně na území muslimského Španělska do Andalusie se v 10. století přesunulo centrum vzdělanosti. Díky vstřícným Maurům židovská kultura, filozofie, věda i literatura vzkvétaly. Příznivá situace se začala měnit se vzrůstající mocí křesťanského Španělska, která zatlačila muslimy do defenzivy. V důsledku střetů Maurů s křesťanským Španělskem došlo o pokus násilného obrácení Židů na islám. I přes tyto záchvěvy náboženské nesnášenlivosti mluvíme o tomto období jako o zlatém věku židovské vzdělanosti.³⁹

Ve 13. – 15. století docházelo k postupnému úpadku islámského Španělska a židovských obcí se začali zmocňovat křesťanští panovníci. Z existenční nutnosti řada Židů přestoupila na křesťanství, a tak vznikla nová vrstva tzv. „marranos“ – noví křesťané. Konec židovských obcí a vyhoštění Židů ze Španělska nastalo v roce 1492, a to díky zániku posledních zbytků maurské moci.⁴⁰

Třetím hlavním myšlenkovým směrem rozvíjeným v rámci judaismu je židovská mystika, též známa pod hebrejským názvem kabala. Kabala, která se dá překládat jako „mystická tradice“, vznikla zhruba na přelomu 12. a 13. století na východě, konkrétně v Orientu. Učení kabaly vysvětluje stvoření světa, které spočívá v existenci tzv. 10 sefir. To jsou podle kabalistického učení duchovní „pračísla“, nehmotné duchovní ideje, aspekty Boha. Používá se pro ně i ekvivalent cesty, prostřednictvím nichž Bůh vytvořil svět. Celkem jich je 32. Ta ostatní jsou písmena hebrejské abecedy. Celé kabalistické učení je založeno na spisu „Sefer Jecira“, pocházejícího ze 7. století, a je chápáno jako kniha stvoření. Právě zde je vysvětlena role sefir. Tuto problematiku dále rozpracovávají a rozšiřují knihy Bahir a Zohar. Kabala byla mnohdy dosti desinterpretována. Byla často chybně chápána jako magie, čarodějnictví, či okultismus, jedná se však pouze o určitou ideu stvoření světa.⁴¹

³⁹ *Židé: dějiny a kultura*. 2., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2001. Str. 20.

⁴⁰ SADEK, V., ŠEDINOVÁ, J., FRANKOVÁ, A. *Židovské dějiny, kultura a náboženství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. Str. 29 – 30.

⁴¹ *Židé: dějiny a kultura*. 2., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2001. Str. 23-24.

Do západní a střední Evropy přicházeli první Židé většinou jako obchodníci. Jejich postavení se v průběhu 11. – 13. století prudce zhoršilo a bylo spojeno s křižáckými výpravami. Po tomto období, které bylo spojeno s protižidovskými nenávislnými výpady, se ve 13. století pozice židovských obcí ustálila. Židé se stali „majetkem krále“, platili vysoké daně za svoji ochranu. Začínala vznikat první židovská ghetta, kde se sdružovali všichni židovští obyvatelé a kde si židovská obec tvořila vlastní samosprávu.⁴² Vztah Židů a křesťanského lidu byl ovlivněn historií. Židé zůstávali v podřízeném postavení a to kvůli tomu, že křesťanský lid obviňoval Židy ze smrti Ježíše Krista. Vrcholem této nesnášenlivosti byl v roce 1215 IV. Lateránský koncil, který schválil řadu protižidovských opatření. Židé měli nosit zvláštní znamení, neměli právo vlastnit půdu a byli omezeni v některých řemeslech. Jejich hlavním zdrojem obživy byl obchod a finančnictví, což znamenalo pro křesťany konkurenci, a tak se snažili co nejvíce zamezit židovskému podnikání a omezit ho jen na území ghett. Koncem 13. století došlo na mnoha místech v Evropě k vytlačování jejich kultury a židovská kultura se v následujících stoletích postupně přesunovala. V roce 1569 byli Židé vyhnáni z papežských držav a přesunuli se více na východ Evropy, konkrétně do Polska.⁴³

3.3 Židé v 19. a 20. století

Koncem 18. století dostali Židé šanci se emancipovat. Došlo ke zhroucení feudálního systému a nastalo osvícenství, jež hlásalo politickou a právní rovnost, a tím pádem i rovnost pro Židy. Židovské osvícenství znamenalo rozhodující zlom ve vývoji židovských dějin a kultury. Ve střední Evropě se osvícenství rozšířilo především v Německu a Habsburské monarchii. Velký význam se přikládal zejména školství. Zakládaly se nové židovské školy, kde se prosazovala výuka v osvíceneckém duchu. Uznávaly se základní náboženské hodnoty, ale ve výkladu se dávalo přednost rozumovému přístupu a moderním vědeckým poznatkům. Díky rozšíření judaismu vyvstala otázka reformy. Zrodily se tak tři nové směry. Koncem 18. století vznikalo reformní hnutí, které se jednoznačně stavělo k nutnosti přetvořit judaistickou víru vzhledem k potřebám moderní doby. Proti reformnímu judaismu se zformoval směr nové ortodoxie. Středovou pozici pak zaujal konzervativní judaismus. Je třeba také zdůraznit, že proces židovské emancipace neprobíhal jenom hladce. Nový výbuch protižidovské nesnášenlivosti se začal

⁴² Židé: *dějiny a kultura*. 2., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2001. Str. 26.

⁴³ Tamtéž. Str. 26-27.

objevovat od 70. let 19. století. V Německu a Rakousku vznikaly strany s antisemitským programem, ve Francii pak byla rozpoutána Dreyfusova aféra. V Uhrách a Čechách docházelo k inscenovaným procesům a napříč Evropou se šířily protižidovské hanopisy. Toto všechno vedlo k rozsáhlé migraci židovského obyvatelstva do Spojených států amerických, kde pomalu vznikala americká židovská komunita. Druhou odpovědí na vlnu antisemitismu představovalo národní hnutí, nazývané sionismus, které mělo vyjadřovat touhu Židů po návratu do původní oblasti. Dlouhodobý proces budování nového Izraele probíhal v pěti vlnách. Na přelomu dvacátých a třicátých let došlo k vyhocení situace, která vyústila v ozbrojené arabské útoky, přičemž docházelo k vyvražďování židovského obyvatelstva.⁴⁴

Staletí trvající diskriminace Židů a vyhlazení převážné části židovského obyvatelstva během 2. světové války stále více volalo po vytvoření státu na území jejich předků. V roce 1947 se konalo Valné shromáždění Organizace spojených národů, které rozhodlo o rozdělení Palestiny na židovský a arabský stát. Arabská vláda a lid však toto rozhodnutí odmítly akceptovat a hned v roce 1948 došlo k napadení židovské strany. Izrael se nejen ubránil, ale i rozšířila své území. Arabská vláda ale židovský stát neuznala, odmítla veškerá jednání a nechtěla uzavřít mír. Tyto konflikty se táhly po mnoho dalších let a problém se začal výrazně řešit až v devadesátých letech minulého století.⁴⁵

V dnešním Izraeli jsou zhruba tři čtvrtiny populace (76,1 %) Židé. Přibližně 68 % izraelských Židů se narodilo v Izraeli, 22 % jsou imigranti z Evropy a Ameriky a 10 % jsou imigranti z Asie a Afriky (včetně Arabského světa). Náboženské rozdělení izraelských Židů je velmi široké: 8 % se označuje jako Charedim a 20 % za sekulární Židy. Většina izraelských Židů (55 %) se označuje jako tradiční. Zbývajících 17 % jako ortodoxní.

⁴⁴ *Židé: dějiny a kultura*. 2., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2001. Str. 31 – 33.

⁴⁵ Tamtéž. Str. 34.

4 Dějinný vývoj v České republice

Židé, usazení v zemích koruny České již více než tisíc let, patří k aškenázskému kulturnímu okruhu. První Židé se na území dnešního Česka usídlili asi v 10. století. Písemný doklad tzv. Raffelstättenský celní řád z roku 906 dokládá obchodní kontakty židovských kupců na Moravě a zpráva cestovatele a diplomata Imbrahima ibn Jakuba zase vypovídá o Praze. Co se týká právního postavení Židů, tak až do 11. století nebylo nijak ustanoveno. Židé se mohli volně pohybovat, obchodovat i volit místo k usazení. Z nespočetných dokladů vyplývá, že v raném středověku se jejich postavení změnilo, až v souvislosti s křížovými výpravami v průběhu 12. století. Židovské obce podléhaly panovníkovi, který jim uděloval souhlas k usazení. Hlavním zaměstnáním Židů byl do poloviny 13. století dálkový obchod. Zkušenosti a obchodní kontakty se staly významnými pro rozvoj obchodu a měst, kde Židé tvořili hospodářsky aktivní část obyvatelstva. S postupem času začalo postavení Židů ovlivňovat kanonické právo, konkrétně nařízení III. a IV. Lateránského koncilu z let 1179 a 1215, které znamenalo pro Židy omezení ve výrobní činnosti a provozování řemesel. Jedinou oblastí, kterou se směli v křesťanské společnosti zabývat, zůstalo peněžnictví a velmi omezený obchod. Právní postavení určovala panovnická privilegia, která definovala podřízenost královské komoře – finančnímu úřadu. Panovnickou ochranu si Židé zajistili tak, že odváděli pravidelné obnosy právě finančnímu úřadu. Ochrana se vztahovala na věci náboženské svobody, bezpečnost osob i institucí. Toto privilegium, zavedené Přemyslem Otakarem II., se stalo základní normou pro postavení Židů v Čechách a na Moravě a z něho vycházeli i další čeští králové. V rámci odlišného právního postavení vznikaly situace, kdy Židé stáli mimo ostatní obyvatelstvo, a tak se formovaly nábožensky i hospodářsky motivované protižidovské nálady. Tyto tendence pak mnohdy vyústily v násilné činy a vyhánění židovského obyvatelstva. Masových rozměrů dosáhlo vypovídání v pohusitské době, kdy slábla moc panovníka a posílala moc šlechty a měst. Měštům se tak dařilo Židy postupně vystěhovávat.⁴⁶

⁴⁶ *Židé: dějiny a kultura*. 2., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2001. Str. 38 – 39.

K zásadní změně ve vývoji postavení Židů došlo za vlády Josefa II. a to díky jeho reformám, které znamenaly obrat v společenském postavení Židů. Josef II. vydal roku 1782 Toleranční patent, který přinesl velké úlevy. Odstranil židovskou daň a židovské označení, povolil podnikání v zemědělství, řemeslech i tovární výrobě. Dětem povoloval návštěvu veřejných škol. Židé se tímto zákonem začlenili zpět do státního politického i ekonomického systému, ale i přes tato povolení ještě nesměli kupovat ani vlastnit půdu. Jako odplatu za tyto úlevy byli Židé nuceni, ale vlastně i ochotni, přijmout císařovu germanizační politiku. Tento počín však později měl dalekosáhlé důsledky, které přinesly českým Židům velké problémy. Dalším revolučním počinem bylo uzákonění povinné vojenské služby. Na všechny tyto skutečnosti ale neměli všichni Židé jednotné názory, a tak se v době mezi Josefskými reformami a revolucí v roce 1848 utvořily dva názorové proudy. Konzervativci se báli, že díky politice Josefa II. dojde k oslabení víry v jejich náboženství. Mysleli si, že je chce císař připravit o identitu a přinutit je k přechodu na křesťanskou víru. Báli se především o narušení židovského rituálního života, dodržování šábessů, svátků a košer stravy. Liberálové oproti tomu byli ovlivněni názory přicházejícími ze zahraničí, převážně z Německa. Moderní židovské inteligenci bylo ghetto těsné.⁴⁷

Nová etapa židovských dějin přichází s revolucí roku 1848. Židé se do revolučních dění aktivně zapojovali, někteří dokonce stáli v čele revoluce. Revoluce spojovala obě společnosti, křesťany i Židy, stalo se tomu tak v historii poprvé. Byla to touha po svobodě a změně, která tyto dvě skupiny spojila. Ze začátku to vypadalo, že se v Čechách všichni můžou cítit jako právoplatní občané. V březnu roku 1849 byla dokonce přijata ústava, která pro Židy znamenala úplné zrovnoprávnění. Revoluce nakonec ale ukázala nepřipravenost křesťanské společnosti vůči židovským ambicím, a tak byly veškeré šance opět zmařeny. Dokonce umožnila vznik mnohým antisemitským vystoupením.⁴⁸

⁴⁷ VEBER, V. ed. *Židé v novodobých dějinách: soubor přednášek na FF UK: seminář východoevropských dějin při Ústavu světových dějin FF UK v Praze*. Praha: Karolinum, 1997. Str. 9-18.

⁴⁸ Tamtéž. Str. 19.

Období první republiky bylo pro židovské občany obdobím společenského i kulturního rozvoje, židovské spolky a politické organizace mohly propagovat své názory naprosto svobodně a jejich činnosti ukončila až nacistická okupace. V ČSR byla založena dokonce i Židovská strana, která ve volbách roku 1929 a 1935 získala dvě poslanecká křesla v Národním shromáždění. K nejznámějším židovským politikům patřil například Adolf Stránský (1855 – 1931), který vydával Lidové noviny. Rozkvětu se také dočkalo umění a kultura. Z česky píšících spisovatelů si zmiňme například Karla Poláčka (1892-1945), Františka Langera (1888-1965), Richarda Weinera (1884 – 1937) nebo Egona Hostovského (1908 – 1973). V překladatelské činnosti pak vynikali Otokar Fisher (1883 – 1938) a Pavel Eisner (1889 – 1959). Z německy psané literatury je jednoznačně nejdůležitější tvorba pražského kruhu v čele s Franzem Kafkou (1883 – 1924) a Maxem Brodem (1884 – 1968). Moderní židovské umění reprezentovali mnozí výtvarní umělci, z malířů si uveďme Emila Orlika (1870 – 1932), Roberta Guttmanna (1880 – 1942), k rozvoji hudby přispěli mj. Gustav Mahler (1860 – 1911), Hans Krása (1899 – 1944), s divadlem a filmem je spojený Hugo Haas (1901 – 1968). Všichni tito tvůrci se podíleli na rozvoji kultury a umění a obohatili tak celou světovou kulturu.⁴⁹

Dalším mezníkem historie bylo tzv. temné období. Od chvíle, kdy se v Německu dostali k moci národní socialisté (30. ledna 1933), až do bezpodmínečné kapitulace Německa (květen 1945), se evropský kontinent stal svědkem svého největšího zločinu. Vyhlazovací mašinérie nacistického Německa byla strašná v tom, že Židé neměli možnost se zachránit zřeknutím se víry a přechodem na jinou, nejednalo se totiž o náboženskou nesnášenlivost, ale o etnickou/rasovou. Za vlády nacistů rozhodoval o životě a smrti původ, nikoli vyznání. Člověk byl tedy odsouzen ještě dříve, než se narodil. Vyvraždění cca 6 milionů židovských mužů, žen a dětí bylo později nazváno holocaustem, či šoa, tedy termínem vyjadřujícím naprostou zkázu, katastrofu, zničení a záhubu. Z historického pohledu představoval antisemitismus nejpropracovanější a také nejsetrvalejší projev xenofobie⁵⁰ v dějinách.⁵¹

⁴⁹ *Židé: dějiny a kultura*. 2., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2001. Str. 53-54.

⁵⁰ *Nenávist vůči cizincům*

⁵¹ *Židé: dějiny a kultura*. 2., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2001. Str. 53-54.

„Když tento mor vyhubíme, vykonáme pro lidstvo čin, jehož význam si naši muži venku ještě neumějí ani představit.“⁵² Tento výrok zazněl v jednom ze stále více se objevujících veřejných projevech, které zdůrazňovaly nutnost řešení židovské otázky. Hitlerovým nástupem v Německu byli hluboce znepokojeni jak česko-židovští asimilanté, tak česká demokratická elita. V Praze se však, na rozdíl od pohraničí, německému nacionalismu a rasovému antisemitismu příliš nedařilo. Například už během roku 1933 pořádal Svaz Čechů-židů řadu protinacistických akcí, jako byly např. přednášky: Německý antisemitismus a židé v Československu, O světové situaci a židech, či Je možno odvrátit vlnu antisemitismu?⁵³ Demokratické Československo se zprvu stalo útočištěm německých židovských emigrantů, později i rakouských, kteří často vyjadřovali obavy o ohrožené menšiny, nicméně nic nevedlo českou společnost k tomu, aby ve chvílích přímého ohrožení myslela na své židovské spoluobčany.

V červnu 1939 začaly v Protektorátu Čechy a Morava platit Norimberské zákony. Židé byli zbaveni občanských práv, zaměstnání, bytů a majetku. Neměli už žádnou možnost na vycestování a právě to byl začátek deportací a masových vražd. V roce 1941 vznikl tábor na české půdě, koncentrační tábor Terezín, z formálního hlediska tedy nešlo o koncentrační tábor, ale jednalo se o věznicí gestapa a o židovské ghetto. Tábor sice nesloužil jako vyhlazovací, ale byl takovou mezizastávkou před vyhlazením českého židovstva na východě. Funkci průchozího koncentračního tábora pro protektorátní Židy plnil až do října 1944, kdy byl z něho vypraven poslední deportační transport do Osvětimi. Šoa přežilo kolem 40 tisíc Židů z českých zemí, včetně těch, kteří se stihli ještě před počátkem deportací vystěhovat. Celkový počet obětí přesahuje 80 tisíc, tedy plné dvě třetiny Židů žijících u nás před 2. světovou válkou.⁵⁴

⁵² FRIEDLÄNDER S. *Das Dritte Reich und die Juden*, Mnichov 2006, II, 301. IN: BRENNER, M. *Malé dějiny Židů*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2014. Str. 269.

⁵³ SOUKUPOVÁ, B., POJAR, M. (eds.). *Židovská menšina v Československu v letech 1956-1968: od destalinizace k pražskému jaru*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2011. Str. 65.

⁵⁴ PĚKNÝ, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 2001. Str. 142.

Poválečné Československo se snažilo v přístupu k židovské menšině navázat na tradici z první Československé republiky. Vedoucí představitelé usilovali o to, aby se republika stala opět místem židovskému obyvatelstvu nakloněným. Židovská náboženská obec byla obnovena v průběhu května 1945. Počátkem září téhož roku bylo ustaveno Společenství Židovských náboženských obcí v zemi České a Moravskoslezské, později přejmenované na Radu Židovských náboženských obcí. Jediným židovským periodikem, které bylo v letech 1945-1948 vydáváno, byl Věstník Židovské obce náboženské v Praze.⁵⁵ Křivdu však Židé cítili v problémech s restitucemi majetku. Doba byla spíše nakloněna přesunu majetku ze soukromého vlastnictví do státního, ne naopak. K narušení poměrně uspokojivých vztahů mezi vládou a Radou židovských náboženských obcí došlo v roce 1947 v souvislosti s protiprávními rozhodnutími v restitučním řízení (případy Varnsdorf, Mohelnice, Žamberk)⁵⁶. Všechny tyto akce vyvolávaly na židovské straně pocity bezpráví, zklamání a ztráty nadějí. V letech 1945-1947 opustilo Československo přes 10 000 Židů a v průběhu roku 1948 dalších cca 2620.⁵⁷

Složité situace ve vnitřní politice byla vynahrazována na poli mezinárodním. Důležitým aktérem se stala Československá republika při pomoci budování nového Izraelského státu. Ten vyhlásil vznik 15. května 1948 a Československo bylo jedním z prvních států, které ho uznalo. Židovské migraci do Izraele tedy nic nebránilo, a tak se tam vystěhovalo asi 19 tisíc občanů. Dále také umožnila polským židovským uprchlíkům přechod přes naše území a zabezpečila jim podmínky pro pobyt u nás.⁵⁸

⁵⁵ NOVOTNÁ, H. Židé a česká společnost v letech 1945-8 ve světle dobového tisku. In: BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. (eds.) *Etnické komunity v české společnosti*, Str. 26.

⁵⁶ Všechny případy souvisely s navrácením majetku německým židům

⁵⁷ SOUKUPOVÁ, B., SALNER, P., LUDVÍKOVÁ, M. (eds.) *Židovská menšina v Československu: po druhé světové válce: od osvobození k nové totalitě*. V Praze: Židovské muzeum, 2009. Str. 32.

⁵⁸ Tamtéž. Str. 33.

Je nutné zdůraznit, že po druhé světové válce se změnila celá mapa Evropy. Do evropské politiky vstoupily dvě velké mocnosti, a to Sovětský svaz a Spojené státy americké. Československo díky svému postavení ve středu Evropy zpočátku nevědělo na jakou stranu se přiklonit, ale nakonec respektovalo poválečné uspořádání, kde rozhodující úlohu pro střední Evropu měl Sovětský svaz. Po únoru 1948 začalo období budování základů socialismu. Židé byli prezentováni jako podezřelí pro svůj buržoazní třídní původ, pro kosmopolitní postoj a sionistické sympatie.⁵⁹

4.1 Židé a nástup komunismu, normalizace a Sametová revoluce

Vývoj vztahu státu k československým Židům nutně sledoval linii politického vývoje v Československu. Mnoho Židů vítalo poválečný politický vývoj země s nadšením. Byla to převážně Rudá armáda, která osvobodila koncentrační tábory, byl to Sovětský svaz, který se zásadním způsobem angažoval v boji proti nacistickému Německu. Západní mocnosti byly vnímány jako slabé, protože neudělaly nic pro to, aby zabránily 2. světové válce a s ní související tragédii šoa, přestože to podle mnohých (nejen Židů) bylo v jeho silách. Přiklon ke komunistické ideologii byl proto pochopitelný.⁶⁰ Přejít od přátelství k nepřátelství pak vyvrcholil při politických procesech počátkem padesátých let. Došlo ke krutým zásahům proti židovské inteligenci i umělcům, kteří rozvíjeli židovskou kulturu v jazyce jidiš. Uskutečňovaly se inscenované procesy s výrazně antisemitským podtextem. U nás k nejznámějším patří „Slánského proces“ z roku 1952. Rudolf Slánský, bývalý generální tajemník Československé komunistické strany byl spolu s dalšími jedenácti obžalovanými (taktéž Židy) souzen mimo jiné za údajný kosmopolitismus a sionismus. V rozsudcích byl velmi zdůrazněn jeho židovský původ. Vzhledem k tomu, že byl celý proces přenášen státním rozhlasem, jednalo se o skutečně masivní antisemitskou kampaň, první svého druhu v poválečné éře. Státní aparát pracoval na tom, aby se židovství opět stalo sociálním stigmatem. V oficiálních dokumentech ani v učebnicích dějepisu se slovo Žid neobjevovalo, a to dokonce ani v souvislosti s šoa. Tyto tendence se v komunistické frazeologii označovaly termínem „antisíonismus“, což znamenalo boj proti buržoaznímu nacionalismu. Jak je vidět, židovská komunita si v 50. letech prošla složitým obdobím, ve kterém mizel prostor pro vlastní existenci.

⁵⁹ SOUKUPOVÁ, B., SALNER, P., LUDVÍKOVÁ, M. (eds.) *Židovská menšina v Československu: po druhé světové válce: od osvobození k nové totalitě*. V Praze: Židovské muzeum, 2009. Str. 35.

⁶⁰ SADEK, V., JUNGA, J. *Židovské náboženské obce v ČSR*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1983. Str. 84.

Uvolnění měla na krátkou dobu přinést léta 60., které znamenala renesanci nejen náboženských obcí, ale i veřejného života jako takového.⁶¹

Velkou roli v tomto procesu renesance sehrála rehabilitace díla F. Kafky. Zásadní význam pro Věstník židovské náboženské obce mají pak články, studie a komentáře L. Broda. Renesance židovské mládeže se stala jedním z nejznámějších a nejzajímavějších fenoménů Pražského jara. Mládež navazovala kontakty na mezinárodní úrovni s ostatními židovskými komunitami a bylo jí umožněno účastnit se různých zahraničních pobytů. Tyto skupiny byly jak velmi malé a neformální, tak i vysoce institucionalizované, a mnoho aktivistů náleželo do více než jedné.⁶² Oproti 50. létům již státní orgány nevyužívaly vůči náboženským obcím tvrdé zákazy, ale spíše se pokoušely o ochromení nebo usměrnění činnosti. Židovské obce (v roce 1959 bylo v Českých zemích registrováno 9 židovských náboženských obcí a 39 synagogálních sborů)⁶³ se staly legitimní součástí veřejného života. Rozkvětu se dočkala také literatura a filmová tvorba zabývající se židovskou tematikou. Zároveň ovšem došlo k dalšímu odlivu československých Židů, protože řada z nich využila možnosti vystěhování, nejčastěji do Izraele, Švýcarska, Kanady, Německa, Velké Británie, USA a skandinávských zemí.

Největším tématem těchto let však byla příprava oslav výročí tisíciletí usídlení Židů v Čechách a sedmi set let Staronové synagogy. Plány oslav byly velkolepé. Původně chtěla Pražská židovská náboženská obec uspořádat akci, která by vyzdvihla české židovské osobnosti a povznesla je na mezinárodní úroveň. Chtěla ukázat pokrokovost organizace jako takové a doufala v účast zástupců československé státní správy i hostů ze zahraničí. V návrhu oslav byla požadována oficiální podpora předsedy vlády a primátora hlavního města Prahy, který by dostal na starost uvítání zahraničních delegací. Mezi členy těchto delegací se měli objevit významní představitelé židovských národních i světových židovských organizací jako Světový židovský kongres, Memorial Foundation for Jewish Culture, American Jewish Committee. Pražská židovská náboženská obec ale narazila na odpor na ministerstvu kultury, které tento návrh shledalo přesahujícím náboženský rámec. Souhlasilo sice s náboženskými oslavami, ale striktně odmítlo jakoukoliv zahraniční

⁶¹ SOUKUPOVÁ, B., SALNER, P., LUDVÍKOVÁ, M. (eds.) *Židovská menšina v Československu: po druhé světové válce: od osvobození k nové totalitě*. V Praze: Židovské muzeum, 2009. Str. 33-40.

⁶² HEITLINGEROVÁ, A. *Ve stínu holocaustu a komunismu. Čeští a slovenští Židé po roce 1945*. Praha: G plus G, 2007. Str. 41 -42.

⁶³ SOUKUPOVÁ, B., POJAR, M. *Židovská menšina v Československu v letech 1956 – 1968. Od destalinizace k Pražskému jaru*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2010. Str. 63

návštěvu.⁶⁴ Události týkající se arabsko-izraelských válek a Pražského jara v roce 1968 znamenaly odklad oslav na červenec 1969 a zároveň dle rozhodnutí sekretariátu pro věci církevní a Ministerstva kultury mělo jít o „čistě náboženskou, neveřejnou záležitost pražské židovské náboženské obce bez zahraniční účasti“.⁶⁵

Mezi další aktivity Pražské židovské náboženské obce můžeme zařadit organizování přednášek, kterými se obec snažila zdůraznit význam vzdělávání. Přednášky pojednávaly o židovské historii, kultuře a zejména náboženství. Většinou byly určeny pro židovskou mládež, která často vyrůstala v rodinném prostředí, v němž bylo židovství tabu. Přednášky vedly významné židovské osobnosti, ke kterým řadíme například rabína Richarda Federa⁶⁶, Arnošta Lustiga nebo Miroslava Lederera. Přednášky přetrvaly až do roku 1974 i přesto, že velká část přednášejících i s rodinami po sovětské okupaci Československa v srpnu 1968 emigrovala.⁶⁷

Celé období normalizace, tedy léta 1970 – 1989, znamenala nejen pro občany židovského původu neustálé kontroly ze strany státních orgánů. Židé byli často vyslýcháni a podrobováni různým kontrolám. Být Židem opět znamenalo problém. O systematické snaze oddělovat židovské obyvatelstvo a také o státem podporovaném antisemitismu svědčí tajný program Ministerstva vnitra s názvem Pavouk, který byl zahájen v červenci 1972.⁶⁸ Jeho jediným cílem bylo vytvořit kartotéku všech Židů v Československu. Oficiálním důvodem vytvoření této kartotéky měla být ochrana Československa před hrozbou sionismu. Výsledky této činnosti, kterou měla na starosti StB, byly velmi neurčité. Žádná oficiální poválečná statistika zaznamenávající židovské vyznání totiž neexistovala. Období normalizace znamenalo také změny ve vedení židovských institucí. Z vysokých postů byli odvoláni dosavadní židovští představitelé. Ti byli nahrazeni příslušníky, kteří byli zcela poslušní příkazům státního aparátu.⁶⁹

⁶⁴ SOUKUPOVÁ, B., POJAR, M. *Židovská menšina v Československu v letech 1956 – 1968. Od destalinizace k Pražskému jaru*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2010. Str. 60

⁶⁵ HEITLINGEROVÁ, A. *Ve stínu holocaustu a komunismu. Čeští a slovenští Židé po roce 1945*. Praha: G plus G, 2007. Str. 45

⁶⁶ I v Terezíně zastával postavení rabína a v omezených a krutých podmínkách pomáhal svou moudrostí svému okolí. Neváhal ani uzavírat židovské sňatky a dle možnosti udržoval mezi souvěrci náboženský život.

⁶⁷ NOVOTNÁ, T. *Neortodoxní židovské komunity v České republice*. Plzeň, 2013. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Vedoucí práce Mgr. Karel Hrdlička. Str. 46.

⁶⁸ HEITLINGEROVÁ, A. *Ve stínu holocaustu a komunismu. Čeští a slovenští Židé po roce 1945*. Praha: G plus G, 2007. Str. 47.

⁶⁹ Tamtéž. Str. 50.

Na půdě pražské židovské obce se konaly akce, které měly jasně politický podtext. Na obci se scházela rada signatářů Charty 77, přestože oficiální stanovisko vůči signatářům bylo odmítavé. Orgány státní správy si nicméně nedovolily do náboženských záležitostí obce zasahovat, protože si uvědomovaly ústavně zakotvenou náboženskou svobodu. Z výše řečeného je patrné, že duchovní život této generace byl daleko více politického a společenského charakteru než charakteru náboženského.⁷⁰

Jednou z nejvýznamnějších událostí 80. let bylo pro židovskou komunitu zvolení nového vrchního zemského rabína, kterým se v roce 1984 stal Daniel Mayer. Ten se do úřadu dostal po čtrnácti letech neobsazenosti – posledním zemským rabínem byl do roku 1970 dr. Richard Feder.⁷¹

Mezníkem v dějinách nejen pro celou Československou republiku, ale i pro židovské komunity, byl rok 1989. Židé přirovnávali tento rok k roku 1918, který znamenal pro židovskou kulturu a náboženství velký rozvoj. Jeden z hlavních programátorů Sametové revoluce, Václav Havel, byl v očích Židů důstojným nástupce Tomáše Garrigua Masaryka. Když se Václav Havel stal prezidentem, reagovala židovská národní obec zvláštní modlitbou. A stalo se tomu tak poprvé od roku 1935, kdy byl za hlavu státu zvolen Edvard Beneš. Nově zvolený prezident se snažil o navázání úzkých svazků s židovskou národní obcí, například se účastnil světového sjezdu Židů z Československa v roce 1990.⁷²

Po Sametové revoluci mohli židovské komunity opět svobodně provozovat a prosazovat náboženské a kulturní aktivity. Mezi tyto činnosti patří například publikační aktivita, podporování nakladatelství Sefer a měsíčníku Roš chodeš. Následovalo zřízení několika institucí, které napomáhají poznávat dějiny a kulturu Židů v českých zemích. Roku 1991 vznikla Federace židovských obcí (FŽO), která v současnosti sdružuje deset židovských obcí na území ČR. Rozvoj židovského náboženského života souvisel s nárůstem židovských komunit a kulturních akcí se židovskou tematikou.

⁷⁰ NOVOTNÁ, T. *Neortodoxní židovské komunity v České republice*. Plzeň, 2013. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Vedoucí práce Mgr. Karel Hrdlička. Str. 48.

⁷¹ SADEK, V., JUNGA, J. *Židovské náboženské obce v ČSR*. Praha: Horizont, 1983. Str. 77.

⁷² SOUKUPOVÁ, B. Identita židovské minority po tzv. Sametové revoluci (1989-1992), na základě veřejných projevů. In: ŠRAJEROVÁ O. (ed.) *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí: sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*. Str. 153.

5 Federace židovských obcí ČR

Tato část práce se bude zabývat strukturou a fungováním Federace židovských obcí v ČR. Pozornost je zaměřena na historii, jednotlivé orgány, organizaci a činnost. Také nás budou zajímat projekty a aktivity, kterými se federace prezentuje. Poté se budeme věnovat institucím založeným federací židovských obcí v ČR.

5.1 Historie

Židovské náboženské obce v českých zemích byly po skončení druhé světové války obnovovány na základě dohody o vytvoření tzv. prozatímního výboru. Složení výboru mělo odpovídat zastoupení členů podle jejich příslušnosti k sionistickému, českožidovskému hnutí apod. Důležitým vlivem, který měl za následek obnovu obcí, byl pochopitelně počet osob, které se vrátily a měly chuť se na činnosti podílet. V sudetských oblastech, kde došlo k vysídlení obyvatelstva, a ve velkých městech, byla situace složitější. Docházelo zde ke střetnutí židovských starousedlíků s početnějšími skupinami tzv. karpatských Židů, kteří se tu přechodně usazovali. Některé obce brzy zanikaly, protože jejich zakladatelé a členové často odcházeli do emigrace nebo do větších měst, především do Prahy. Dělo se tak z různých důvodů, například chuť místního obyvatelstva zůstat v anonymitě, zjištění, že většina Židů se nevrátila a rodná místa mnohým příliš připomínala prožitou tragédii apod.⁷³

Právě pražská židovská náboženská obec (ŽNO) byla pro další vývoj Židů v zemi nejdůležitější. K jejím pravomocím totiž patřila řada rozhodnutí o řízení všech venkovských obcí. Hlavním zájmem nového vedení bylo zachovat centralizaci židovských obcí pod Prahou, vnucenou jim na začátku války nacisty. Cílem také bylo odstranit následky perzekuce na židovském obyvatelstvu. Pražská ŽNO však centralizační funkci plnit neměla – ihned po osvobození bylo rozhodnuto zřídit zastřešující organizaci židovských obcí. Prioritním úkolem venkovského referátu se stala v létě roku 1945 příprava sjezdu delegátů přípravných výborů židovských obcí, na kterém by došlo k vytvoření zastřešujícího orgánu všech obcí. Sjezd se sešel ve dnech 1. a 2. září roku 1945 v Praze, kam vyslalo své delegáty celkem 46 židovských obcí. Posledním bodem jednání

⁷³ SEDLÁK, P. Historie. In: *Federace židovských obcí v ČR* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/o-nas/historie/>

byla volba prozatímního představenstva a výkonného výboru Rady židovských náboženských obcí v zemích České a Moravskoslezské (RŽNO). Do výboru RŽNO byla zvolena, stejně jako u pražské obce, část českého a moravského židovstva, čímž bylo dodrženo partikulární hledisko při obsazování funkcí. Stalo se tak pod výrazným vlivem Arnošta Frischera, který přešel do vedení Rady jako její předseda. Byl vytvořen 15 členný výbor a z něj 8 členné představenstvo. Tajemníkem Rady se stal Kurt Wehle, zvolený na schůzi výboru RŽNO dne 7. září, na které bylo také usneseno definitivně oddělit administrativu RŽNO od pražské židovské náboženské obce.⁷⁴

Územní správa židovských obcí vycházela z obvodního principu a do druhé světové války více či méně kopírovala hranice soudních okresů. Nacisté zrušili všechny židovské obce vyjma Prahy. Ta měla naopak tzv. příkazovací právo k venkovským pobočkám a místním úřadovnám. Těch bylo v historických zemích celkem 136. Po válce jich bylo obnoveno podstatně méně, protože většina z nich by nebyla schopna zajistit administrativní a jiné úkoly, které jim udával zákon. Jako problém se po válce také ukázala správa majetku oněch obcí, které zanikly. Návrh na rozdělení obvodů byl předložen venkovským referátem již na zářijovém sjezdu delegátů obcí. Postupné schvalování nových obvodů však nebylo snadné, nacisté totiž zničili většinu dokladů židovských obcí, a tak se nevědělo, jak který obvod vypadal před okupací. Při slučování jednotlivých obcí se braly v potaz dvě hlavní zásady: jednak: „*netvořiti malých, života neschopných obcí, i když o znovuoživení žádá několik příslušníků té které bývalé obce*“ a „*dbáti možnosti technického a administrativního zvládnutí celého obvodu.*“ Reorganizaci obvodů upravila vyhláška ministerstva školství a osvěty ze dne 20. září 1946.⁷⁵ Celkem tak bylo v roce 1947 uznáno státem v českých zemích 53 židovských náboženských obcí. V Čechách třicet tři, na Moravě a ve Slezsku potom devatenáct.

⁷⁴ SEDLÁK, P. Historie. In: *Federace židovských obcí v ČR* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/o-nas/historie/>

⁷⁵ Tamtéž.

Vystěhovalecká vlna do židovského státu vyvrcholila počátkem roku 1949 a znamenala odchod významných členů židovských obcí. Návrh Rady na novou reorganizaci obcí, pocházející pravděpodobně z roku 1950, poukazoval na nedostatky v dosavadním fungování a činnosti. Jednalo se především o důsledek omezování organizovaného a širokého židovského společenství státem, a to především získáním kontroly nad jeho financováním – konstituovaným Církevním zákonem nad všemi církvemi a náboženskými společnostmi konce roku 1949. Rada byla dotlačena k tomu, aby se problémem zabývala a řešila ho. Poprvé tak byl židovským obcím navržen model synagogálních sborů. Jejich principem bylo omezení funkcí některých obcí přenesením jejich administrativní činnosti na výše nadřazenou, mateřskou obec. Tím přišla obec o status ŽNO a vznikl synagogální sbor, který měl mít autonomii v náboženských a kulturních záležitostech. Sídla mateřských židovských obcí měla odpovídat krajskému zřízení.⁷⁶

Další komise pro reorganizaci obcí byla zvolena na třetím sjezdu delegátů židovských obcí dne 29. června 1952, na kterém bylo rozhodnuto zřídit devět „standardních“ či mateřských ŽNO, pod které by spadaly jednotlivé synagogální sbory. Jednalo se o ŽNO Ostrava, Olomouc, Brno, Ústí nad Labem, Plzeň, Kyjov, Liberec, Karlovy Vary a samozřejmě obec v Praze. V roce 1958 se sešel čtvrtý sjezd delegátů obcí a počet a složení obcí zůstalo stejné jako v roce 1952. V únoru 1961 zůstaly v Čechách ale jen tři obce (Praha, Plzeň a Ústí), protože status náboženské obce ztratil Liberec a Karlovy Vary. V lednu roku 1962 zanikla obec v Olomouci a jako synagogální sbor vznikla obec v Ostravě. Společně s Brnem tak představovala jediné dvě moravské obce, protože židovské společenství v Kyjově také ztratilo status ŽNO.⁷⁷

⁷⁶ SEDLÁK, P. Historie. In: *Federace židovských obcí v ČR* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/o-nas/historie/>

⁷⁷ Tamtéž.

Po listopadu 1989 se RŽNO transformovala do Federace židovských obcí v České republice a její pravomoc a autorita, jako zastřešující organizace židovských obcí, se značně rozrostla. V současné době existuje v České republice deset samostatných židovských obcí, a to v Praze, Liberci, Děčíně, Ústí nad Labem, Teplíci, Karlových Varech, Plzni, Brně, Olomouci a Ostravě.

5.2 Orgány FŽO

Tato struktura a jmenovitě osazení funkcí jsou platné ke dni zpracování práce, tedy k 6. 3. 2016.

Rada FŽO

- má 44 volených členů z židovských obcí a přidružených organizací
- zasedá se přibližně čtyřikrát do roka

Prezidium FŽO

- Volení členové

Předseda Petr Papoušek

Místopředsedové Jiří Daniček

Eva Fantová

Michal Hron

Peter Györi

Michael Lichteinstein

Jiří Löwy

Tatjana Pelíšková

- Nevolení členové

Tajemník Tomáš Kraus

Vrchní zemský rabín Karol Efraim Sidon

Revizní komise FŽO

Předseda Jiří Süß

5.3 Organizace

Federace židovských obcí v České republice (FŽO) je církví a náboženskou společností se samostatnou právní subjektivitou dle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, ve znění pozdějších předpisů. FŽO je střešovým orgánem sdružujícím v současné době 10 židovských obcí v Čechách a na Moravě. (Viz. příloha č. 2) Kolektivními členy FŽO jsou i přidružené židovské organizace a spolky. Židovské obce jsou zastoupeny ve vrcholném orgánu Federace, v Radě, volenými zástupci, jejichž počet se řídí počtem členů obce, kolektivní členové jsou zastoupeni předsedy jednotlivých spolků. Rada Federace volí ze svého středu předsedu a místopředsedy, kteří spolu s tajemníkem a vrchním zemským rabínem, jehož jmenování Rada schvaluje, tvoří Presidium. FŽO navenek zastupuje předseda a tajemník. Jednotlivé židovské obce mají samostatnou právní subjektivitu a jejichmi statutárními zástupci jsou volení předsedové. Podmínkou vzniku a činnosti židovské obce je pravidelné konání bohoslužeb. FŽO je kolektivním členem Světového židovského kongresu a Evropské Rady Židovských obcí.⁷⁸

Sídlem Federace je Praha, Maiselova ulice č. 18. Primární funkcí FŽO je zastupování židovské pospolitosti, a to jak v rámci České republiky, tak i vůči zahraničí. Působí jako jednotné společenství v jednáních nejen s orgány a institucemi veřejné moci, ale i s veřejností a médii. Židovská pospolitost je tvořena židovskými obcemi hlásícími se k ortodoxnímu, konzervativnímu a reformnímu směru judaismu a organizacemi sdruženými ve FŽO.⁷⁹

FŽO se věnuje celé škále činností a aktivit. Hlavní úlohou je činnost koordinační, která probíhá ve spolupráci s židovskými obcemi, a to na poli vzdělávacím, náboženském, sociálním a kulturním. Cílem je především sjednocení praxe v poskytování služeb v těchto odvětvích a v zajištění jednotného principu fungování židovské pospolitosti.

⁷⁸ Organizace. In: *Federace židovských obcí v ČR* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/o-nas/historie/>

⁷⁹ Statut Federace židovských obcí v České republice ze dne 19. 12. 2007, [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/wp-content/uploads/statut-fzo-ze-dne-19-12-2007.pdf>

Činnost náboženská a kulturní se soustřeďuje na vedení šabatových bohoslužeb a všech dalších židovských svátků. FŽO svébytně rozhoduje o záležitostech vyznávání židovské víry, o organizaci náboženského společenství a o vytváření náležitých institucí. Působení rabínů všech směrů, které FŽO uznává, zajišťuje ve spolupráci jak s židovskými obcemi, tak s přidruženými organizacemi. Reprezentantem FŽO ve věcech náboženských je pak vrchní zemský rabín. Současně je také vrchním pražským rabínem, neboť Praha je jediné české město, kde je více činných synagog a rabínů. Do působnosti vrchního zemského rabína spadá velká část náboženských úkolů. Řeší všechny otázky náboženské tematiky, otázky kultovní a rituální. Vrchní zemský rabín je vázán právními předpisy FŽO (tedy Statutem a usneseními ostatních orgánů FŽO) jen do té míry, pokud nejsou v rozporu s náboženskými předpisy a zvyklostmi.⁸⁰ Pražská židovská obec je odlišná od ostatních ve vysokém počtu Židů aktivně vyznávajících víru a ve velkém zastoupení cizinců při náboženských obřadech. Navíc na území Prahy fungují kromě Židovské obce i jiné subjekty, které sdružují Židy jiných směrů judaismu než ortodoxního. Ostatní obce v České republice, které se netěší tak hojnému počtu členů, se spíše hlásí ke konzervativnímu nebo liberálnímu proudu.⁸¹ Rabín (popřípadě vrchní zemský rabín, pokud obec nemá vlastního rabína) jmenuje židovské duchovní. Statut jich vyjmenovává hned několik, jedná se zejména o kantora, který předčítá v synagoze modlitby a zpívá příslušné části při vedení bohoslužby v synagoze, účast rabína při bohoslužbě totiž není nutná. Řezníka, který vykonává rituální porážku „šchitu“ zvířat dle zásad kašrutu. Dále rituální dohlížitel, který provádí kontrolu nad dodržováním zásad kašrutu při přípravě jídla. Následně se jmenuje pracovník či pomocník v synagoze či v rituální lázni mikve a v poslední řadě vykonavatel obřízky a učitelé náboženství. Činnost všech těchto duchovních se dotýká náboženských otázek a všichni musí být Židé, kteří dodržují náboženské předpisy. Navíc musí být vzdělanými v otázkách spadajících do jejich působnosti. Znalosti se ověřují přísnými zkouškami po absolvování příslušných kurzů.⁸²

⁸⁰ Statut Federace židovských obcí v České republice ze dne 19. 12. 2007, [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.fzo.cz/wp-content/uploads/statut-fzo-ze-dne-19-12-2007.pdf>

⁸¹ CROFONY, T. *Právní postavení Federace židovských obcí v České republice*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Vedoucí práce Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera. Str. 45.

⁸² Tamtéž. Str. 43-45.

Činnost vzdělávací se soustřeďuje nejen na mladou generaci, ale i na vzdělávání dospělých, a to nejen vlastních členů, ale i široké veřejnosti. Ve spolupráci s Nadací Ronalda S. Laudera provozuje Židovská obec v Praze mateřskou školku a od září 1997 základní školu a gymnázium. Lauderovy školy jsou školami církevními a tento aspekt se mimo jiné projevuje v hlubokém respektu a úctě k židovským tradicím, v poskytování školního košer stravování a dodržování židovských svátků. Zároveň ovšem pro navštěvování školy není podmínkou splňovat právo návratu, pocházet z rodiny vyznávající židovskou víru nebo být členem některé z židovských obcí.⁸³ V rámci vysokých škol je obor Judaistika možné studovat v bakalářském a navazujícím magisterském programu na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci je možné studovat obor Judaistika: Židovská a izraelská studia. Na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni funguje obor Blízkovýchodní studia. Soukromá Anglo-americká vysoká škola v Praze také poskytuje obor Židovská studia: historie a kultura. Obor Hebraistika je otevřen rovněž na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Od počátku roku 2012 funguje Pražské centrum židovských studií na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Pro zájemce o židovskou konverzi je samozřejmě povinné vzdělávání se v náležitostech židovské víry a jejích praktických otázek. Toto studium je přímo organizováno židovskou obcí a vedeno nejčastěji rabínem. Systém tohoto vzdělání a určení jeho délky a osoby, jenž povede vyučování, je dáno charakterem židovského společenství v rámci jeho orientace k některému ze směrů judaismu (ortodoxnímu, konzervativnímu nebo liberálnímu). Pražská židovská obec zajišťuje učitele náboženství a dohlíží nad náboženskou výchovou a výukou svých členů v rámci pravidelného vyučování judaismu v midraši.⁸⁴

⁸³ O nás. In: *Lauderovy školy* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: http://www.lauder.cz/cs/zakladni_informace.html

⁸⁴ CROFONY, T. *Právní postavení Federace židovských obcí v České republice*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Vedoucí práce Prof. JUDr. Jíří Rajmund Tretera. Str. 42-43.

Sociální činnost zajišťuje zdravotní péči, služby seniorům, finanční podporu, provozuje domov důchodců a dům s pečovatelskou službou. FŽO je v rámci sociálního programu činná od roku 2013 dvěma způsoby. Prvním je založení Nadačního fondu obětem holocaustu a druhým je přijetí funkce administrátora pro všechny granty a prostředky z fondů pocházející od Claims Conference (Claims Conference on Jewish Material Claims Against Germany, Konference o židovských majetkových nárocích vůči Německu). FŽO převzala veškerou agendu týkající se grantů a vytvořila novou organizační strukturu fungování a poskytování grantů tak, aby bylo zprůhledněno jejich rozdělování. Po dohodě s Terezínskou iniciativou, Židovskou obcí v Praze a dalšími zainteresovanými stranami se ustanovila devítičlenná grantová komise a hlavní koordinátorkou grantů byla jmenována Dita Šnajdrová. Z FŽO jdou prostředky jednotlivým institucím, které zajišťují sociální pomoc přeživším, především tedy samotným židovským obcím. Pravidla rozdělení prostředků jednotlivým osobám jsou velmi přísná. Jak celé rozdělení funguje, zjistila autorka jiné diplomové práce Timea Crofony a to osobním rozhovorem s hlavní koordinátorkou Ditou Šnajdrovou ze dne 15. 3. 2013: *„Prostředky nejsou poskytovány všem přeživším, ale jen těm, kteří splní podmínky diagnostického skóre. To zjišťují sociální pracovnice jednotlivých židovských obcí, jež školí hlavní koordinátorka grantů, pomocí dotazníku s několika ukazateli. Největší objem prostředků je určen pro domácí péči. Dále jsou poskytovány prostředky ze zdravotního fondu na léky, placení nadstandardů v nemocnicích a je provozován i food program pro rozvoz obědů. Placeny jsou potřebným i bezbariérové úpravy bytů nebo zubní náhrady. Socializační program, ve kterém jsou poskytovány výlety nebo kolektivní setkání, je rovněž organizován. FŽO má nad granty a jejich použitím v České republice také kontrolní funkci. V současnosti čerpá pomoc z Claims Conference na 700 přeživších v České republice.“*⁸⁵ Programy pro mladé rodiny nebo jiné sociálně potřebné subjekty nejsou financovány z prostředků Claims Conference, ale z Nadačního fondu obětem holocaustu. Ten má společné pole působnosti s FŽO v péči o přeživší, ale jinak je jeho dosah mnohem větší. Jedná se tedy o vzájemné doplňování činností, ne o jejich překrývání se. O potřebné členy židovských obcí se pak starají jednotlivé obce v rámci svých vlastních sociálních projektů a programů.⁸⁶

⁸⁵ CROFONY, T. *Právní postavení Federace židovských obcí v České republice*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Vedoucí práce Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera. Str. 57-58.

⁸⁶ Tamtéž. Str. 58.

V rámci působnosti FŽO vznikly i dva nadační fondy, Nadační fond obětem holocaustu a Nadační fond Zecher. Každá židovská obec může samozřejmě zakládat své vlastní nadace a fondy a mnohdy tak i činí.

Činnost stavební je zaměřena na rekonstrukce významných židovských památek, zejména synagog a hřbitovů, na celém území ČR. K zajištění tohoto nelehkého úkolu založila FŽO nadaci Dědictví. V rámci památkové péče v současnosti existují dva projekty: Dlouhodobý projekt postupné rekonstrukce, obnovy a zachování movitých a nemovitých židovských památek na území ČR, které jsou v majetku FŽO a Projekt revitalizace židovských památek v České republice. Cílem projektu revitalizace je: „Vytvořit centrálně koordinovanou a metodicky řízenou síť deseti oblastních kulturně vzdělávacích center židovské kultury, které budou prezentovat jedinečné kulturní dědictví České republiky. Oblastní centra židovské kultury vzniknou na území sedmi krajů v následujících lokalitách: Ústěk, Jičín, Brandýs nad Labem, Plzeň, Březnice, Nová Cerekev, Polná, Boskovice, Mikulov a Krnov.“⁸⁷ Dlouhodobý projekt se týká především objektů, které se nacházejí v územní působnosti mimopražských židovských obcí a jejichž obnova nemohla být těmito ŽO z důvodu nedostatku financí prováděna. Památky, které byly v rámci tohoto projektu vybrány a jejichž obnova od roku 2002 probíhá, byly vybrány jednotlivými židovskými obcemi. Ty na základě svých dobrovolných rozhodnutí a pro usnadnění dalšího postupu darovacími smlouvami vlastnický převedly tyto památky na FŽO. Do dnešního dne tak již bylo převzato 92 židovských hřbitovů, 10 synagog a 3 obecní domy, převod některých dalších objektů je projednáván. Důležitou památkovou úlohu má samozřejmě i Židovské muzeum v Praze. To bylo založeno v roce 1994 Federací židovských obcí spolu s Pražskou židovskou obcí a Ministerstvem kultury ČR. Kromě jeho hlavního poslání, jímž je prezentace sbírek v pražských synagogách, se významně podílí na kulturní a vzdělávací činnosti. Pro tento účel bylo také založeno speciální středisko, které vytváří tematické programy jak pro vědeckou, tak i pro laickou veřejnost.⁸⁸

⁸⁷ Památkové projekty. In: *Federace židovských obcí v ČR* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/projekty-fzo/pamatkove-projetky/>

⁸⁸ Památkové projekty. In: *Federace židovských obcí v ČR* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/projekty-fzo/pamatkove-projetky/>

5.4 Přidružené organizace

Organizace přidružené k FŽO jsou součástí židovské pospolitosti. Platí za kolektivní členy FŽO. Jednou z nejdůležitějších podmínek je, aby právnická osoba sdružovala občany židovského vyznání, národnosti nebo původu. Jedna osoba pak může být členem více přidružených organizací. V následujícím textu si shrneme základní informace ke každé z přidružených organizací.

B'nai B'rith, v překladu „Synové smlouvy“ je mezinárodní židovská politická humanistická organizace založená v roce 1843. Je to nejstarší nepřetržitě operující mezinárodní židovská organizace, která dnes působí ve více než 50 státech světa. Jejím cílem je zajištění ochrany, kontinuity židovstva a státu Izrael a boj proti antisemitismu a fanatismu. Tato organizace je zapojena do široké škály služeb a sociálních aktivit, včetně podpory židovských práv. Podporuje nemocnice, oběti přírodních katastrof, uděluje stipendia židovským studentům a poskytuje podporu židovským důchodcům s nízkými příjmy. První lóže u nás vznikla v Plzni v roce 1892. V Praze byla lóže založena 8. srpna 1893 s názvem Bohemia. Po vzniku dalších lóží v různých městech a slibném rozvoji činnosti přišlo období šoa a působení humanitárního spolku tak v českých zemích na dlouhou dobu skončilo. K obnovení dochází v roce 1990, po 52 letech, pod názvem B'nai B'rith Renaissance.⁸⁹

Pražská židovská otevřená komunita nabízející vzdělávací, kulturní, náboženské a jiné programy pro židy, kteří žijí v Praze, nebo kteří jsou zde jen na návštěvě, se nazývá Bejt Praha. Tato organizace je otevřena všem Židům, ať reformním či ortodoxním, sekulárním či věřícím. Byla založena na podzim roku 1994 jako české občanské společenství a o rok později se stala členem Federace židovských obcí v ČR. Programy jsou vedeny v češtině, angličtině a hebrejštině.⁹⁰

⁸⁹ B'nai B'rith Europe. *B'nai B'rith Europe* © 2015 [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.bnaibrithurope.org/>

⁹⁰ Bejt Praha. *Pražská židovská otevřená komunita* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.bejt-praha.cz/>

Bejt Simcha je Židovská komunita progresivního judaismu v Praze sdružující jedince židovského původu a jejich přátele. V překladu znamená Bejt Simcha „Dům radosti“. Je členem evropské sekce World Union for Progressive Judaism (WUPJ) – Světové unie progresivního judaismu a přidruženým členem Federace židovských obcí v ČR. Bejt Simcha je též jednou ze dvou evropských židovských komunit, jež jsou přidruženými členy americké Jewish Reconstructionist Federation. Cílem této komunity je podílení se na obnově náboženského a kulturního života, včetně kontaktů s ostatními menšinami. Organizují se různé vzdělávací programy pro členy i další zájemce a jde jim zejména o snahu prezentovat židovskou kulturu veřejnosti.⁹¹

Česká unie židovské mládeže je občanským sdružením, které organizuje mladé lidi židovského původu v České republice. Hlavním cílem organizace je udržovat židovskou kulturu a tradice, budovat mezinárodní a mezigenerační spojení v rámci židovského světa i mimo něj. Židovská mládežnická unie nabízí svým členům nejrůznější aktivity – jako například přednášky, diskuze, promítání, výstavy, výlety, zájezdy či sportovní činnost. Společně slaví židovské svátky a významná výročí.

Hakoach aneb sportem k židovské komunitě je sportovním klubem, který sdružuje židovské sportovce a sportovkyně. Slovo „hakoach“ pochází z hebrejštiny, „Ha“ je člen a „koach“ znamená sílu. V tomto sportovním klubu jde zejména o provázání sportu s židovskou komunitou, s tradicemi, s určitou kulturou a také o setkávání se u příležitosti židovských svátků či jiných akcí pořádaných touto komunitou. Hakoach je otevřený klub, jehož členem se může stát kdokoli, kdo má židovské kořeny a kladný vztah k sportu. Věk ani fyzická zdatnost nehrají roli, podobně jako sport, který člověk preferuje. Klub stále více rozšiřuje okruh svých aktivit směrem do zahraničí. Je členem European Maccabi Confederation (EMC) a také Maccabi World Union (MWU).⁹²

⁹¹ Bejt Simcha. *Židovská liberální organizace v Praze* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.bejtsimcha.cz>

⁹² Hakoach. *Hakoach aneb sportem k židovské komunitě* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.hakoach.cz/hakoach.html>

Sdružení židovských vojáků a odbojářů sdružuje bývalé odbojáře a vojáky z bojišť první a druhé světové války. Členy jsou tedy bývalí přímí účastníci bojů 2. světové války, popřípadě jejich blízcí příbuzní a rodinní příslušníci. Hlavním cílem je uchovat památku a vydat očitě svědectví pro další generace. Jde o přiblížení přímé zkušenosti s válečnou dobou, s nacismem a šoa. Za tímto účelem se konají pravidelná setkání, přednášky a putovní výstavy.

Institut Tereziánské iniciativy, obecně prospěšná společnost, vznikla transformací z Nadace Tereziánská iniciativa, založené v roce 1993. Smyslem činnosti je podpora vědeckého výzkumu dějin konečného řešení židovské otázky v českých zemích a dějin tereziánského ghetta, zprostředkování jeho výsledků odborné i laické veřejnosti a zejména nejmladší generaci – žákům a studentům českých škol. V roce 2012 získal institut akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy jako vzdělávací instituce. Během působení se navázaly kontakty s řadou organizací podobného zaměření v zahraničí, např. v Izraeli, USA, Německu a Rakousku. Při naplňování projektů dochází ke spolupráci s organizacemi, především při dokumentaci jmen a osudů bývalých tereziánských vězňů.⁹³

Organizace Ukrývané dítě sdružuje Židy a Židovky, kteří prožili válku v úkrytu. Sdružení bylo založené v roce 1991. Vzniklo poté, co byla ve Spojených státech založena Světová organizace židovských dětí přeživších holocaust. Hlavní důvod založení sdružení Ukrývané dítě – Hidden Child vyplynul z traumatu přeživších šoa, kteří jako oběti druhé světové války nikam nepatřili. Hidden Child jako samostatná organizace umožnila pravidelná setkávání, kde se probírají společné zkušenosti. Členové se zúčastňují šabatových bohoslužeb a večerů. Základem aktivit Hidden Child v České republice jsou dva projekty besed a přednášek: jednak Zachránci, jednak Návraty k judaismu.⁹⁴

⁹³ *Institut Tereziánské iniciativy* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.terezinstudies.cz/>

⁹⁴ NERADOVÁ, E. O činnosti židovského sdružení Ukrývané dítě - Hidden Child. In: *Český rozhlas* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/480784

WIZO (World International Zionist Organization) sdružuje židovské sionistické ženy. Organizace byla založena v roce 1920 v Londýně třemi židovskými ženami. Česká pobočka WIZO byla založena v roce 1924 a obnovena v roce 1991 členkami Pražské organizace WIZO. Ty se pravidelně scházejí na schůzích (jejich termíny a program jsou uveřejňovány v měsíčníku Roš chodeš) a pořádají společné akce, navštěvují nemocné a osamělé členy obce, sledují průběžně dění v Izraeli a jejich delegátky se zúčastňují mezinárodních setkání WIZO.⁹⁵

K poslední přidružené organizace se řadí Židovská liberální unie v České republice, která sdružuje občany hlásící se k židovskému vyznání, národnosti nebo původu. Unie se hlásí k reformnímu proudu judaismu. Je členem World Union Of Progressive Judaism (Světové unie progresivního judaismu). V rámci židovských tradic se snaží zajistit kulturní a společenský život svých členů a jejich sociální potřeby. Podporuje vzdělávání svých členů a pečuje o kulturní a náboženské památky (synagogy, hřbitovy, muzea, památníky apod.). Aktivně se staví k obraně židovské pospolitost, ale i k ochraně jednotlivých příslušníků, kteří by se mohli setkat s projevy antisemitismu, rasismu, xenofobie, fašismu, nacismu nebo jakékoliv diskriminaci.⁹⁶

⁹⁵ WIZO. In: *Federace židovských obcí v ČR* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/pridruzene-organizace/wizo/>

⁹⁶ Židovská liberální unie v České republice. *Židovská liberální unie © 2014* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.zlu.cz/>

6 Židovské obce na území České republiky

V části věnované židovským obcím, nás bude zajímat zejména aktuální program různých kulturních či vzdělávacích akcí, které jednotlivé obce pořádají. Vzhledem k tomu, že komplexnější rozbor každé židovské obce by přesahoval rámec této práce, dali jsme si za cíl vytvořit přehled aktivit, které spadají do působnosti dané obce. Následující text se tedy nebude věnovat historii, organizaci či jednotlivým orgánům obce. Časový sled akcí je sestaven s ohledem na dobu vypracování této části. Práci jsme chtěli obohatit i o přímou konverzaci s každou z obcí, ale bohužel jsme nebyli úspěšní. Neochotu odpovídat na předem připravené otázky můžeme zdůvodnit snad jejich citlivým charakterem či událostmi, které se dějí ve světě. Naše otázky zněly takto:

- 1) Vyvíjí židovská obec nějaké aktivity nad rámec své působnosti, aby zvýšila autonomii?
- 2) Máte pocit diskriminace? Pokud ano, v jakých situacích či případech?
- 3) Jak si myslíte, že Vás vnímají ostatní lidé?
- 4) Jakým způsobem vnímáte situaci v islámských státech? Je Váš názor na situaci ovlivněný židovskou historií, popřípadě vede Vás to k nějaké zaujatosti? Je podle Vás vůbec vhodné spojovat, ač metaforicky, Islámský stát s neonacistickými skupinami?

Otázky byly zaslány prostřednictvím emailu na každou židovskou obec. I přes urgence se nám od některých nedostalo žádné odpovědi, od jiných naopak odmítavé. Jedni to zdůvodnili nedostatkem času, druzí zaujali odmítavé stanovisko bez udání důvodu. Je zřejmé, že vyhrocená situace týkající se islámského náboženství se nepřímo dotýká i náboženství ostatních. Možná byly naše otázky příliš troufalé, na druhou stranu jsme se nesnažili o nic víc, než se zajímat o názory a postoje Židů, kteří do naší společnosti patří.

6.1 Židovská obec Brno

Kulturní program Židovské obce Brno (ŽOB) je zaštitěn oddělením pro vzdělání a kulturu Židovského muzea v Praze. Jako příklad aktivit, které jsou v rámci tohoto programu pořádané, si uvedeme přehled akcí na březen 2016. Na začátku měsíce se uskutečnila vernisáž Nansenovy nadace – nečekaná záchrana ze severu. Mezi Židy z Československa, kteří díky Nansenově nadaci našli přechodné útočiště v Norsku a měli to štěstí, že přežili útrapy druhé světové války, byli např. pozdější významní norští psychiatři Leo Eitinger a Berthold Grünfeld, americký lékař Edgar Brichta či architekt Otto Eisler. Na vernisáži promluvila autorka textů Eva Dohnálková, skladby na violoncello zahrál Jan Škrdlík. Na polovinu března pak připadá přednáška prof. Václava Věžníka, jedné z nejvýznamnějších osobností české operní režie druhé poloviny 20. století. Přednáška má zúčastněné seznámit s osobnostmi účinkujícími v brněnské české opeře v letech 1884 až 1945. K dalším aktivitám patří oslava tradičních židovských svátků. Oslava konající se 20. března se nazývá „*Vesele na Purim!*“. Během této dílny děti společně se svými rodiči oslaví nejveselejší židovský svátek Purim. Vyslechnou příběh o krásné královně Ester a proradném vezírovi Hamanovi a vyrobí si karnevalové masky. Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let se uskuteční v sále Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích. Kulturní akce jsou spojeny i s filmem. Dokumentární devadesátiminutový film „Na Sever“ představuje příběh skupiny českých židovských dětí, které odjely v říjnu 1939 z Prahy do Dánska. Bez rodičů, učitelů, dospělých – měly jen sebe navzájem. Strávily spolu čtyři roky v Dánsku a jen díky tomu se jim podařilo přežít a začít nový život. Autorkou námětu filmu je česká novinářka Judita Matyášová, která přijede tento příběh uvést. Právě ona jej v roce 2010 objevila a začala pátrat po osudech dětí, dnes skoro devadesátiletých pamětnících. Maturitní ročník studentů brněnské konzervatoře připravil pod pedagogickým vedením prof. Marianny Štěpitové-Klaučo texty z tvorby prozaických židovských autorů. Na akci zvané „Jak často se svět vymkne z kloubů“ zazní básně E. Wiesela (Noc), N. Gordimerové (Ti, co se rodí pro radovánky věčné) a E. Kishona (Rapsodie v bílé, Americká kariéra). K poslednímu dni v měsíci březnu uvede Dětský sbor Brno v divadelní podobě vybrané skladby z hudebního cyklu Karla Reinerja Květovaný kůň ze stejnojmenné sbírky Norberta Frýda a Tři hebrejské chlapecké sbory od Viktora Ullmanna. Program se koná ve spolupráci s kulturním zařízením Brno jako vzpomínka na tzv. terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Březince,

kde v noci z 8. na 9. března 1944 došlo k největší masové vraždě československých občanů v době druhé světové války.⁹⁷

Brněnské oddělení pro vzdělávání a kulturu (OVK) Židovského muzea v Praze i v letošním roce pořádá semináře „Židé, dějiny a kultura“. Program seminářů je uspořádán do dvou dvoudenních bloků, které se konají v dubnu a květnu. V rámci programů se účastníci seznámí s židovským náboženstvím, dějinami, tradicemi a zvyky a dozví se také o židovství v kontextu současné společnosti. Velká pozornost bude věnována tematice šoa. V průběhu semináře účastníci získají představu o aktivitách, které v prostorách OVK v Brně probíhají. Zároveň mohou učitelům získané informace sloužit jako inspirace pro výuku témat spojených s judaismem a šoa. Osvědčení o absolvování semináře získají pouze pedagogičtí pracovníci, a to zúčastní-li se nejméně poloviny programu v celém jeho rozsahu. Brněnské OVK nabízí také vzdělávací programy určené žákům a studentům různých typů škol a zájmovým skupinám zabývajících se volnočasovými programy. Přednášky jsou určeny především žákům ZŠ a SŠ. Lze je přizpůsobit věku žáků a jejich znalostem židovských reálií. Hlavní část přednášek tvoří výklad lektora, který seznámí studenty s novými informacemi v rámci jednotlivých témat. Každá přednáška je završena společnou diskuzí k dané problematice.⁹⁸

Židovská obec Brno také pořádá kurzy hebrejštiny. Kurzy jsou rozděleny podle náročnosti a probíhají od pondělí do čtvrtka, v rozsahu 1,5 hodiny.

V poslední řadě stojí za zmínku knihovna Židovské obce Brno. Ve specializovaném fondu knihovny jsou dokumenty se zaměřením na hebraistiku, judaistiku, historii, antisemitismus, šoa (holocaust). Knihovna pravidelně doplňuje literaturu židovských autorů a knih s židovskou tematikou.⁹⁹

⁹⁷ Kulturní program Brno březen 2016. In: *Židovská obec Brno* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.zob.cz/?q=vkcbrno>

⁹⁸ Semináře pro učitele 2016. In: *Židovská obec Brno* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.zob.cz/?q=seminar>

⁹⁹ Knihovna Židovské obce Brno. In: *Židovská obec Brno* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.zob.cz/?q=node/888>

6.2 Židovská obec Karlovy Vary

Židovská obec Karlovy Vary zajišťuje zejména náboženský a kulturní život svých členů a přispívá k zajištění jejich sociálních a zdravotních potřeb. Z webových stránek obce se dozvídáme o konání pravidelných bohoslužeb a přednáškách rabína Grosze. Dále obec nabízí odborné sociální poradenství. Posláním sociální služby je poskytování odborného poradenství potřebným osobám, dle jejich individuálních potřeb se zvláštním zřetelem k židovským tradicím a zvyklostem a ke specifickým potřebám přeživších holocaustu. Těm se poskytuje podpora, kterou potřebují k důstojnému životu a zapojení se do občanské společnosti. Hlavním cílem služby je podpora samostatnosti a soběstačnosti poskytnutím a zprostředkováním služeb na základě individuálních potřeb osob v nepříznivé sociální situaci tak, aby mohli žít ve vlastním přirozeném prostředí tak dlouho, jak je to možné a bezpečné. Služba je poskytována bezplatně a je poskytována buď v domácnosti uživatele nebo v kanceláři poradny na Židovské obci Karlovy Vary. Provozní doba trvá každý den od 8:00 do 16:00 h. Kontaktní osobou je sociální pracovník Mgr. Lukáš Květoň.¹⁰⁰

Webové stránky této obce jsou poněkud chudší, než například ty Židovské obce Brno. Nenajdeme na nich podrobnější rozpis jednotlivých kulturních akcí, ani rozbor témat přednášek rabína Grosze. Informace jsou zastaralé, neaktualizované. Zmiňované jsou naposledy akce z roku 2013. Jako příklad si uveďme setkání s paní Věrou Roubalovou – Kostlánovou, konaného dne 24. 6. 2013. Ta se věnuje dlouhodobě práci s uprchlíky. S kolegyní Helenou Klímovou vede psychoterapeutickou skupinu v projektu Rafael Centra, dříve Rodiny po holocaustu a věnuje se i individuální psychoterapii. Zaměřuje se na terapii traumatu a jeho přenos na další generace. Výstupem ze setkání měla být možnost skupinové terapie pro ty, kteří přežili holocaust.¹⁰¹

Informace k aktuálnímu kulturnímu vyžití bohužel nemáme k dispozici. Zjišťování těchto informací by znamenalo osobní návštěvu Židovské obce Karlovy Vary a to nebylo z důvodu časové vytíženosti možné realizovat.

¹⁰⁰ *Židovská obec Karlovy Vary* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.kehilakv.cz/>

¹⁰¹ Tamtéž.

6.3 Židovská obec Liberec

Židovská obec Liberec (ŽOL) je církevní organizace sdružující občany hlásící se k židovskému vyznání, národnosti nebo původu. ŽOL v duchu židovských tradic podporuje vzdělávání a zajišťuje náboženský a kulturní život osob a jejich sociální potřeby. V rámci tohoto poslání pořádá ŽOL přednášky s různou tematikou. Poskytuje sociální služby a podporuje události, které se zaměřují na židovské vyznání. K nadcházejícím akcím patří konání Kabalat Šabat s Michalem Forštem, připadající na 18. březen 2016. Dále Kabalat Šabat tentokrát s Michalem Hronem konající se 25. března 2016. Dále je na stránkách obce uváděna kniha Isy Ingelmann „Židé v Liberci, k dějinám obyvatelstva města pod Ještědem“, která byla dána do prodeje a je k mání v kanceláři ŽOL.¹⁰²

Důležitou budovou z hlediska kulturních a náboženských akcí je tzv. nová modlitebna, která je citlivě zakomponována do budovy nové liberecké knihovny – Stavby smíření. Tato modlitebna, též nazývaná „synagoga“, byla slavnostně otevřena 9. listopadu roku 2000, symbolicky při 62. výročí jejího vypálení. Objekt slouží zejména k pořádání bohoslužeb, ale i k jiným kulturním akcím. Probíhají zde různé výstavy obrazů a fotografií, vernisáže, ale i například lekce izraelských tanců. Konají se přednášky a oslavy různých náboženských svátků i jiné radostné události a setkání. Pravidelně se pořádají „Dny otevřených dveří“, konkrétně každou středu, kdy je objekt od 13 do 17 hodin přístupný široké veřejnosti. Tato nová modlitebna má trojúhelníkový půdorys, což symbolicky připomíná část Davidovy hvězdy a není to klasická „synagoga“, jak ji známe z minulosti. Jedná se o moderně pojatou budovu a je to první stavba tohoto druhu ve střední Evropě postavená po 2. světové válce. Nachází se zde symbolická „zeď nářků“, která je postavena z kamenů, které sloužily jako základy synagogy původní. Jako stálá expozice jsou vystaveny plány a obrázky původního svatostánku.¹⁰³

¹⁰² Židovská obec Liberec [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.kehila-liberec.cz/Default.aspx>

¹⁰³ Synagoga. In: Židovská obec Liberec [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.kehila-liberec.cz/Synagoga.aspx>

6.4 Židovská obec Olomouc

Zajímavou akcí konanou v rámci Židovské obce Olomouc jsou dny židovské kultury. V naší práci bude představen podrobný program těch z roku 2015, protože informace k nadcházejícím, tedy těm na rok 2016 ještě nejsou k dispozici. Dny židovské kultury Olomouc 2015 se ve dnech 7. až 14. října konaly již po osmé. Pořadatelé, Muzeum umění Olomouc, Židovská obec Olomouc a Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových, připravili program pod zastřešujícím názvem „Židovský rok“. Událost má i své webové stránky, konkrétně <http://www.olmuart.cz/dzko/#home>, kde byl veřejně sdílen podrobný časový harmonogram i uvedeny adresy míst konání. Divadlo, přednášky, vernisáže, filmy, čtení i talkshow. Akcí se konalo nespočetně. Pro představu si uvedme pár z nich. Z vernisáží zmiňme „Sedm dní a sedm nocí“, fotografický dokument Jindřicha Štreita (*1946), který zachycuje tradiční židovskou svatbu. Ta se v novodobých dějinách olomoucké komunity konala poprvé od roku 1948. Název odkazuje k průběhu svatebních oslav, které v minulosti trvaly celý týden. Ze čtyř filmových sekcí nás zaujal snímek *Women Unchained*, který dokumentuje problematiku rozvodu (gerušim) v moderní židovské společnosti. Největší obsazení měly koncerty a divadlo. Pro představu je v příloze uveden podrobný program.¹⁰⁴ (Viz. příloha č. 3)

Projekt zvaný Stolpersteine je spojený s myšlenkou uctít oběť holokaustu položením pamětního kamene před dům, v němž nacisty zavražděný člověk naposled bydlel před deportací do koncentračního tábora. První, kdo s tímto nápadem přišel, byl v roce 1993-94 německý umělec Gunter Demnig. V roce 1995 umístil první kameny v ulicích Kolína nad Rýnem, potom v Berlíně a dalších německých městech. Do roku 2012 bylo položeno přes 30 tisíc kamenů ve stovkách evropských měst. Stolpersteine jsou betonové kostky o rozměrech 10 x 10 x 10 cm s nápisem na horní mosazné desce, které vybízejí kolemjdoucí, aby se zastavili a sklonili se ke jménu oběti, které je vyražené na kostce. V Olomouci je položeno 164 kamenů. Položení kamenů v Olomouci finančně podporuje Statutární město Olomouc a Olomoucký kraj. Kameny se pokládají jednou ročně a člověk může kontaktovat židovskou obec v případě zájmu o položení konkrétního

¹⁰⁴ *Dny židovské kultury Olomouc: Židovský rok* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.olmuart.cz/dzko/#home>.

kamene. Na stránkách obce je k dohledání nejen mapka s rozmístěním kamenů, ale i jmenný seznam.¹⁰⁵

K rozvoji vzdělanosti judaistiky v Olomouci přispívá Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových fungující pod filosofickou fakultou univerzity Palackého v Olomouci. Centrum judaistických studií navazuje na vědeckou tradici, která byla v českých zemích přerušena druhou světovou válkou a obdobím komunismu na více než půl století. Užší zaměření oborů na regionální tematiku – Židé na Moravě – je v České republice unikátní. Činí tak Centrum judaistických studií regionálním výzkumným a vzdělávacím centrem a zároveň místem stimulujícím zájem o Izrael, které přispívá k formování nezaujatých postojů k blízkovýchodní problematice. Vědecké bádání v oblasti historie a kultury Židů v českých zemích vyžaduje interdisciplinárně vzdělané odborníky, kterými se absolventi oboru stávají. Na webových stránkách katedry jsou uvedeny veškeré informace týkající se průběhu studia, profilu absolventa, podmínek přijetí i struktury katedry.¹⁰⁶

Židovská obec Olomouc má velmi bohatý program, co se týče konání kulturních, vzdělávacích a náboženských akcí. Výše jsou uvedeny nejvýznamnější z nich. Ovšem na internetových stránkách obce je jich uvedeno mnohem více, za zmínku stojí např. JudaFest 2015, Den vzpomínání na oběti holocaustu, Vernisáž výstavy Anny Frankové a další.

¹⁰⁵ Stolpersteine. In: *Židovská obec Olomouc* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://kehila-olomouc.cz/rs/soucastnost/stolpersteine-2/>.

¹⁰⁶ Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových. *Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových FF UP v Olomouci* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.jud.upol.cz/>

6.5 Židovská obec Ostrava

V Ostravě proběhl již 4. ročník celostátní vzpomínkové akce s názvem REMEMBER-PAMATUJ! Duchovní koncert se uskutečnil dne 8. března 2016 v kostele Ostrava-Pustkovec při příležitosti celostátní vzpomínkové akce obětem holokaustu.¹⁰⁷

K nadcházejícím událostem patří festival Tempfest Ostrava, který se bude konat ve dnech 12. – 16. 4. 2016. Festival už 5 let připomíná významnou židovskou stopu v historii Ostravy a ukazuje bohatství židovské kultury. Připomíná společné duchovní hodnoty Židů i křesťanů, chce budovat dobré vztahy k Židům i jejich nové domovině, státu Izrael. Ten vznikl před více než 60 lety ve Svaté zemi, která je tak drahá i křesťanům. Na programu je vernisáž výstavy fotografií, koncerty, přednášky, modlitby, ale i například komentovaná prohlídka Ostravy se zastavením se na místech, která jsou spojena s historií ostravských Židů. Podrobný harmonogram je k nalezení na internetových stránkách festivalu, konkrétně <http://tempfest.webnode.cz>.¹⁰⁸

Stejně jako v Olomouci i v Ostravě probíhá projekt Stolpersteine. Prvních 27 kovových destiček, na kterých se dočtete jméno, datum narození oběti holocaustu a datum a místo, kde byli zavražděni, bylo vsazeno do ostravských chodníků 10. června 2010. Dalších 24 těchto „kamenů zmizelých“ přibylo 5. srpna 2015 a jsou k nalezení v ulicích Hornopolní, Nádražní, Pobialová, Musorgského, Tyršova, Na hradbách, Poštovní, Chelčického a ve Vítkovicích, před branou do nemocnice. Pro zajímavost, nejmladšímu ze zmizelých, Petru Klägerovi z Tyršovy ulice, byly 4 roky, když byl zavražděn v koncentračním táboře Ujazdow.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Remember-Pamatuj!. In: *Židovská obec Ostrava* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://kehila-ostava.cz/2016/02/17/vazeni-pratele/#more-1080>

¹⁰⁸ *Tempfest Ostrava* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://tempfest.webnode.cz/>

¹⁰⁹ Po stopách ostravských židů. In: *Židovská obec Ostrava* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://kehila-ostava.cz/category/aktuality/page/5/>

K sociálním aktivitám v rámci obce patří poskytování domácí péče agentury Tikvah. Jedná se o pečovatelskou službu pro osoby se sníženou soběstačností z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Agentura se zaměřuje na potřeby seniorů a oběti násilí, přeživší holocaustu, někdejší oběti nacionálně socialistického násilí, jejichž osobní cíle vychází ze židovských tradic a kořenů. Služby jsou poskytovány jako terénní, ve vlastní domácnosti uživatelů v Ostravě a její příměstské části.¹¹⁰

Židovská obec Ostrava v rámci své působnosti pořádá společné oslavy tradičních židovských svátků. Dále má pod záštitou Klub seniorů a zájemcům nabízí například kurz hebrejštiny. V provozu je také knihovna, která je pravidelně doplňována o nové tituly. Je tak zdrojem poučení i zábavy. Knihy si členové mohou prohlédnout či vypůjčit v úředních hodinách obce.

¹¹⁰ O agentuře domácí péče Tikvah. In: *Židovská obec Ostrava* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://kehila-ostrava.cz/o-agenture-domaci-pece-tikvah/>

6.6 Židovská obec Plzeň

Kulturní program je v Plzni spojený zejména s budovou Velké synagogy. Ta byla postavena v roce 1893 v maursko-románském stylu, patří k druhé největší v Evropě a čtvrté na světě. Je symbolem bohaté Židovské obce v Plzni (ŽOP), která byla bohužel v průběhu nacistické okupace v letech 1939 – 1945 téměř zdecimována. Historická budova prošla koncem 20. století náročnou rekonstrukcí a kromě náboženských účelů slouží díky vynikající akustice a unikátní atmosféře i jako koncertní a výstavní sál. Koncerty, které jsou v synagoze pořádány, připravují lidé, kteří patří k projektu „Synagoga Concerts“. Projekt je založený na jedinečném zážitku z duchovního prostoru a jak už jsme zmiňovali, výborné akustice. Snahou těchto lidí je představit nám umělce jinak než jsme zvyklí, ale tak, abychom po koncertě odcházeli s příjemným pocitem, že jsme zažili něco, co bychom jinde zažít nemohli. Program koncertů je možné najít na internetových stránkách, vstupenky se pak dají zakoupit přímo v synagoze či v informačním centru města Plzně.¹¹¹

Z původních pěti synagog se dochovala ještě Stará synagoga, ta je nově zrekonstruovaná a nachází se v docházkové vzdálenosti od Velké synagogy. Je skrytá ve vnitrobloku v blízkosti Smetanových sadů, takže je jí při prohlídce města velice snadné minout. Nicméně za prohlídku rozhodně stojí. Prohlídky interiéru jsou realizovány v období od dubna do října u obou synagog. Je možné si předem domluvit prohlídky s průvodcem, a to jak v českém, tak německém a anglickém jazyce.¹¹²

Zajímavým projektem, který se vrací ke způsobu bydlení Židů před 2. světovou válkou, jsou tzv. Loosovy interiéry. Tento jedinečný architektonický skvost, který v Plzni vytvořil světoznámý architekt Adolf Loos ve 30. letech 20. století pro bohaté investory z řad místní židovské komunity, je soubor osmi dochovaných bytových interiérů. Byty nám nejen ukazují jedinečný prvorepublikový design, ale komentované prohlídky Loosových interiérů vypráví osobité příběhy každého z interiérů. V příbězích se často prolínají tragické soukromé osudy jednotlivců s dějinnými událostmi před 2. světovou válkou, v jejím průběhu i v období vlády komunistického režimu. Jako příklad si uveďme jeden

¹¹¹ *Synagoga Concerts* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.synagogaconcerts.cz/>

¹¹² Velká a Stará Synagoga. In: *Plzeň 2015 Evropské hlavní město kultury* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.plzen.eu/turista/poznej-plzen/to-nejlepsi-z-plzne/velka-a-stara-synagoga/velka-a-stara-synagoga.aspx>

z nejkrásnějších plzeňských bytových interiérů nacházející se ve druhém patře činžovního domu v Bendově ulici č. 10. Interiér vznikl pro potřeby chemického odborníka Viléma Krause a jeho ženy Gertrudy mezi lety 1930 – 1931. Více informací, nejen o tomto interiéru, je k nalezení na webových stránkách, kde jsou shrnuty i jednotlivé příběhy a možná je dokonce virtuální prohlídka. Skutečné prohlídky jsou pak rozděleny do tří prohlídkových tras. Ne všechny objekty jsou totiž veřejně přístupné. Veřejnost se dostane do čtyř interiérů, dva mají pak speciální přístupnost a do dvou se prostý občan nedostane vůbec, protože jsou v soukromém vlastnictví.¹¹³

Stejně jako ostatní obce i ta plzeňská poskytuje pro svoje členy sociální poradenství. Cílovou skupinou jsou především senioři, řádní i mimořádní členové ŽOP a přidružených organizací při FŽO. Jejich přímí rodinní příslušníci a životní partneři a další občané v nepříznivé sociální či zdravotní situaci, se sníženou soběstačností z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Zvláštní zřetel je brán k potřebám obětí násilí – přeživších holocaust, někdejších obětí nacionálně socialistického násilí, jejichž osobní cíle vycházejí ze židovských tradic a kořenů. Služba odborného sociálního poradenství je poskytována na adrese ŽOP, Smetanovy sady 5, 301 37 Plzeň.¹¹⁴

¹¹³ *Adolf Loos v Plzni*. [online]. [cit. 2016-03-15] Dostupné z: <http://www.adolfoosplzen.cz/>

¹¹⁴ Odborné sociální poradenství. In: *Židovská obec Plzeň* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.zoplzen.cz/socialni.html>

6.7 Židovská obec Praha

Pražská židovská obec (ŽOP) má dlouhou a bohatou historii, která sahá až do 10. století. Už tehdy měla mimořádný význam, který spočíval v její početnosti a kulturním i hospodářském bohatství. Na osudu pražské obce závisel často osud všech Židů v zemi, její historie tvoří podstatnou část českých židovských dějin. Bezpochyby je tak i dnes nejvíce produktivní a zastřešuje největší část židovského obyvatelstva. Zaměříme se tedy jen na zlomek událostí, které jsou v rámci ŽOP konané. Konkrétně nás bude zajímat program na březen tohoto roku.

Na začátek měsíce připadala přednáška Jana Neubauera, Turecko od A do Z. Ta se zaměřila na zásadní kapitoly z dramatických dějin Turecka. Řeč byla o turecké náboženské mapě, arménské genocidě, problematice kurdské menšiny, tamější významné židovské komunitě, ale také o bezprostřední turecké současnosti, kterou citelně poznamenává geografická blízkost Islámského státu. Dále byl na programu koncert El Alma Hermosa (krásná duše) v podání komorního smíšeného sboru Subito. Koncert byl věnovaný soudobé židovské hudbě pocházející vesměs od autorů tvořících od druhé poloviny 20. století až do současnosti. Zastoupená je i filmová tvorba a to konkrétně dokumentem Bojovníci od Sokolova od režiséra a scénáristy Olivera Maliny Morgensterna. Dokument vypráví o československé jednotce v SSSR za 2. světové války, která se 8. 3. 1943 poprvé zapojila do bojů na straně protihitlerovské koalice v bitvě u Sokolova. V jednotce byla tehdy více než třetina židovských bojovníků. Po filmu následovala beseda s režisérem, historikem i autorkou námětu. K další společenské akci, která proběhla začátkem měsíce března, patří „Naše 20. století: pohled z druhé strany“. Pokračování úspěšného pamětnického cyklu, jenž se zaměřuje na příběh českých Židů ve 20. století v prolínání židovské a nežidovské perspektivy. Výstava fotografií, věnována tentokrát domorodé židovské komunitě v Ugandě, známé pod lugandským jménem Abayudaya, „lid z Judy“ se konala 10. března. Autorkou fotografií je Ivany Yael Brunner – Nepalová a výstava byla nazvaná: „Lid z Judy“ aneb Židé na rovníku. Další z koncertů je na programu 20. března „Jidiš ve třech s Hanou Frejkovou“, kde se představí H. Jablokoff, M. Gebirtig, J. Kotliar a mnoho dalších bezejmenných autorů, kteří si společně užijí večer plný jidiš písní. Jako překvapení je připraveno vystoupení herce

Divadla v Dlouhé Jana Meduny, který se představí s hrou na trubku. Slavnostní představení českého překladu deníku Rivky Lipszycové je na pořadu v úterý 22. 3. v Maiselově synagoze. Tato mladá polská dívka z ortodoxní židovské rodiny si deník psala od října 1943 do dubna 1944 v hrůzných podmínkách lodžského ghetta. Knihu představí její český nakladatel Martin Vopěnka a redaktorka, literární historička Kateřina Dejmalová. Ukázky z knihy přednesou studentky Lauderových škol. Koncem měsíce se uskuteční přednáška věnovaná tématu „Hnědé srdce Evropy? Hrozí našemu regionu fašizace?“ Zde se budou nad různými otázkami zamýšlet přední čeští novináři a političtí komentátoři Petruška Šustrová, Martin Ehl a Jakub Klepal, ředitel Nadace Forum 2000. Hlavní otázky zní: „*Přichází po dvaceti pěti letech svobody do střední Evropy období autoritářských režimů nebo režimů s fašizujícími tendencemi? Hrozí podobný vývoj i České republice? Jak na politické změny ve střední Evropě reaguje EU?*“ Na závěr měsíce si na své přijdou milovníci hudby, kteří se mohou zúčastnit koncertu skupiny Shum davar. Fanoušci českého filmu mohou shlédnout třetí díl z filmového cyklu Alice Aronové. Tento cyklus se věnuje protektorátnímu antisemitismu, filmu Jana Cimbury a poválečnému filmu Daleká cesta, reflektujícímu téma holocaustu. K poslednímu dni v měsíci březnu se nejen židovští občané mohou těšit na diskuzní pořad Žid a zdrav, který pořádá Nadační fond obětem Holocaustu a Café Jedna.¹¹⁵

Z výše uvedeného textu je zřejmé, že kulturní vyžití v rámci židovské obce v Praze je velmi bohaté. Akce jsou různé a zájemci se mohou těšit z koncertů, výstav, společenských debat, promítání filmů a mnohého dalšího. Pražská židovská obec zastřešuje pořádání akcí i mimo Prahu, a tak se na jejich stránkách můžeme dozvědět o různých společenských událostech konaných po celé České republice.

Abychom neopomněli projekty, které fungují při ŽOP, je třeba si zmínit: Kompletní péče o seniory v terénních službách, Dokaž to s námi!, Profesní rozvoj pracovníků SO ŽOP, Spolu až do konce, Záchrana funerální architektury na NŽH. Více informací o projektech je možné dohledat přímo na internetových stránkách obce.

¹¹⁵ Akce a události. In: *Židovská obec v Praze* [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.kehilaprag.cz/cs/udalosti/201603>

6.8 Židovská obec Teplice

Program Židovské obce Teplice (ŽOT) je velmi bohatý. Obec se věnuje nejen společenským událostem, ale i organizaci různých doprovodných akcí. Program na měsíc březen je následující: ve středu 9. 3. se ve Společenském klubu ŽOT konalo setkání se spisovatelkou Zuzanou Peterovou, která představila svoji knihu „Teta (už ne) v komoře“ a spojila to s četbou úryvku z knihy. Další akce uskutečněná v témže klubu nesla název „Učíte se Toře“ a vztahovala se k tématu: Purim s melamedem Tomášem Pulcem. Odpolední bohoslužba s chazanem Dany Vaňkem a čtení Megilat Ester se zemským rabínem Sidonem se bude konat 24. března v modlitebně Purim na obci a po bohoslužbě čeká na všechny bohaté občerstvení a veselá zábava v klubu ŽOT. V rámci projektu „Učíte se Toře“ proběhne setkání 29. března tentokrát na téma: Milostné drama v Rašiho komentáři k Písni písní podle rabiho Arye Strikovského s melamedem Tomášem Pulcem. Židovská obec Teplice vydává měsíčník Posel, který je přístupný všem, stačí si najít webové stránky obce a časopis stáhnout do počítače. Letos se také pořádá v termínu 25. – 29. 5. 2016 již třetí ročník židovského setkání Limmud. Jedná se o netradiční prodloužený víkend, ve kterém se zúčastnění mohou těšit na poutavé přednášky, program pro děti, studium tóry, sportovní aktivity, různé workshopy, výborné košer jídlo a spoustu dalšího. Tento projekt zaštiťuje Federace židovských obcí.¹¹⁶

¹¹⁶ Program na měsíc březen. In: *Židovská obec Teplice* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.kehila-teplice.cz/#!program/c11vn>

Co se týče akcí pro děti a mládež v létě 2016 jich bude pořádáno hned několik. Tábor Szarvas v termínu od 10. do 22. července, který je vhodný pro děti a mládež ve věku 7-18 let. Registrace je možná online od začátku března. Letní tábor Machanejnu připadá na 1. až 8. srpna a je vhodný pro děti ve věku 6-15 let. Online registrace taktéž spuštěna na začátku března. Akce Taglit BirthRight, neboli 10 dní v Izraeli, je událost konaná pro mladé Židy ve věku 18-26 let a je zdarma. Registrace bylo možné uskutečnit již od 1. 2. 2016 na www.birthrightisrael.com.¹¹⁷ Zůstaneme-li v pedagogickém úseku, památník Terezín pořádá již řadu let cyklus seminářů pro pedagogy, jejichž tématem je vzdělávání o holokaustu. Semináře jsou rozděleny do čtyř stupňů, které na sebe plynule navazují a nepravidelně se pořádá také školení V. stupně pro zájemce z řad absolventů předchozích čtyř stupňů pedagogických seminářů. Jeho cílem je ještě více prohloubit odbornost zúčastněných učitelů v problematice sledované organizátory seminářů.¹¹⁸

Jako u ostatních obcí i Teplice poskytují odborné sociální poradenství, nabízí sociální program pro přeživší a mají pod správou řadu židovských hřbitovů.

¹¹⁷ Aktuality Židovské obce Teplice: Nejnovější události, které se udály. In: *Židovská obec Teplice* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.kehila-teplice.cz/#!portfolio/c1air>

¹¹⁸ Semináře pro české pedagogy. In: *Památník Terezín* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/vzdelavani/seminare-pro-pedagogy>

6.9 Židovská obec Ústí nad Labem

Náboženská obec v Ústí nad Labem se snaží hlavně zabezpečit poklidné stáří svých členů. Členové obce se scházejí k pravidelným bohoslužbám, zejména při významných svátcích. Život v obci však upadá z důvodu absence mladé generace. V roce 2000 měla zdejší obec 50 členů, přičemž jen 17 jich žilo v Ústí nad Labem. V polovině roku 2005 už bylo na obci registrováno pouze 38 členů. Současným předsedou obce je Bedřich Heller.¹¹⁹ Více informací se nám nepodařilo získat, protože oficiální stránky obce neexistují a na emailovou korespondenci se nám nedostalo odpovědi.

6.10 Židovská obec Děčín

Desátou a poslední obcí v ČR je Židovská obec Děčín. Začátkem března se uskutečnila výstava „Hvězda pod tíhou hvězdy“. Výstava k 25. letému výročí znovunavázání česko – izraelských diplomatických vztahů se konala pod záštitou policejního prezidenta České republiky brig. Ge. Mgr. Tomáše Tuhého. Výstava proběhla v děčínské synagoze, která je nejseverněji položenou synagogou v ČR a prošla rozsáhlou rekonstrukcí. K druhým sociálních služeb, které ŽOD poskytuje, patří terénní a ambulantní sociální služba, základní sociální poradenství a sociálně akviziční služba pro seniory a osoby se zdravotním postižením.¹²⁰

¹¹⁹ Židovská komunita v Ústí nad Labem. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Židovská_komunita_v_Ústí_nad_Labem

¹²⁰ *Židovská obec Děčín*. [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://zidovskaobecdecin.wz.cz/index.html>

7 Historie židovské obce v městě Nýrsku

Vzhledem k tomu, že téma této diplomové práce je velmi široké, tak jsme se práci snažili rozdělit do několika tematicky odpovídajících částí. V první části jsme se věnovali tradičním židovským zvyklostem a tradicím, rozdělili jsme si židovský rok a přiblížili důležité svátky. Poté jsme přešli k historickému kontextu židovského náboženství ve světě i v Čechách. Zajímalo nás, jak se měnilo vnímání židovského národa evropskou společností. Dále jsme se zaměřili na Federaci židovských obcí, její historii, orgány i funkci. Co se týče deseti židovských obcí, spadajících pod FŽO, zajímal nás kulturní program či jiné aktivity, které daná obec ve svém regionu pořádá. V této poslední části práce bychom si chtěli přiblížit historii židovské obce v městě Nýrsku a to zejména proto, že Nýrsko je mým rodným městem a místem, ve kterém jsem doposud strávila většinu svého života. Dala jsem si tedy za cíl zmapovat alespoň část historie tohoto města. Cílem této kapitoly bude předvést obraz židovského obyvatelstva v základní struktuře. Představíme si historický rámec židovské komunity a její význam v hospodářském, kulturním i politickém životě. Budeme se zabývat nejen postupným osídlováním města, ale bude nás zajímat i židovský obchod a podnikání. V neposlední řadě se budeme věnovat památkám spjatým s židovskou obcí a také situaci během druhé světové války a po ní. Vzhledem k tomu, že na dané téma byla zpracována diplomová práce, byli jsme nuceni dát této části práce trošku jiný ráz, abychom neopakovali to, co již bylo psáno. Tato kapitola bude obohacena o vzpomínky pozůstalých potomků nýrských Židů. Materiály zachycují nejen vzpomínky na život v Nýrsku, ale také další životní osudy pisatelů a jejich rodin. Konkrétně se jedná o písemnou nebo emailovou korespondenci, kterou se podařilo obstarat člence Muzea Královského hvozdu, paní Ireně Vaňkátové.

7.1 Nýrsko a Židé

Město Nýrsko, rozprostírající se na horním toku řeky Úhlavy, je západočeské město ležící v Pošumaví. Nachází se cca 20 km od bývalého okresního města Klatovy. První písemná zmínka pochází z roku 1327, kde je město zmíněno jako majetek královské komory v listině Jana Lucemburského. Ten svěřuje výnos ze cla Petrovi z Rožmberka společně s janovickým panstvím – šlo zde o výměnu za rakouskou Vitoraz.

První informace o Židech poblíž Nýrska pochází z roku 1385, kdy jsou v listině krále Václava IV. jmenováni dva klatovští Židé jako poddaní královské komory. Přibližně o 80 let později se dovídáme z listiny rytíře Oldřicha z Janovic o prvním Židovi Barochovi, který se v Nýrsku může usadit „i svojí čeládkou“. Písemnost byla napsána v češtině, a to 25. dubna 1466. O přesném datu, kdy se usídlily první židovské rodiny, můžeme pouze spekulovat. Nejstarší zpráva o nýrském židovstvu pochází z roku 1618. Tato zpráva jmenuje nýrské Židy usedlé před rokem 1618 a dovídáme se o nich z úředního soupisu Židů z roku 1724.¹²¹

Přesnější záznamy o nýrských židovských rodinách a židovských domech přichází až po roce 1700. Tyto záznamy však nepochází přímo od židovské obce, protože ta přišla při velkých požárech v letech 1798 a 1861 o všechny své záznamy, ale podává nám je stát, který získal informace o tom, jak Židé platí daně.

Poprvé se tedy o místní židovské obci dozvídáme z městské kroniky pocházející z roku 1618, kde jsou jmenovitě uvedeni například tyto obyvatelé: Jonas Windspach se syny Davidem a Jakobem (Isakem) a dcerou Feigele; Mayer Bloch se syny Lazarem a Mojžíšem atd.¹²² Uveden je pouze zlomek obyvatel, protože výčet všech obyvatel by přesahoval rámeček této práce. Z doby před rokem 1618 žila v Nýrsku rodina Blochů, a protože byla velmi početná a pro město významná, bylo Nýrsko nazýváno Blochowitz. Rod Blochů, který je rozptýlen po celém světě, pochází právě z Nýrska.¹²³

¹²¹ BLAU, J. *Geschichte der Juden in Neuern*, In: Hugo Gold (Hrsg.). *Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart I*. Jüdischer Buch- und Kunstverlag. Brünn – Prag, 1934. Str. 420.

¹²² Státní okresní archiv Klatovy. Archiv města Nýrska. Ič. 869. *Městská kniha Nýrsko*. 1674-1945.

¹²³ ENGLER, J. *Dějiny Židů v Nýrsku*. Plzeň, 2004. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, katedra historie. Vedoucí práce PaedDr. Helena Východská. Str. 63.

Berní rula z roku 1654 přináší nový způsob vedení židovského obyvatelstva, a to rozdělením do dvou skupin. Na „mladé Židy“, osoby od 10 do 20 let, a „staré Židy“ osoby starší 20 let. Na bystrickém panství se nacházelo 8 usedlých Židů, z toho 5 starých a 3 mladí.¹²⁴ Ve spisech z roku 1670 je jmenován už tehdy zesnulý Žid Daniel, který zanechal větší majetek. Ze spisu z roku 1694 se dovídáme jména nýrských Židů Samuela Neumarka a Herschla. Oba byli poručíky sirotků po Nathanielu Neuernu.¹²⁵

Ze začátku 18. století, konkrétně z roku 1713, máme doloženou existenci židovského koutu nebo také ghetta (Judewinkel), což byla jihovýchodní část města, trojúhelníkového půdorysu, přibližně v místech okolo dnešní pošty. Domy byly postaveny původně ze dřeva a natěsnány na sebe. Měly dvojí číslování, a to římské z roku 1771 a arabské z roku 1880. Vstup tvořila nyníjší Rybářská ulice. Domy byly ve vlastnictví vrchnosti, ale postupně si je Židé jeden po druhém vykupovali do dědičného vlastnictví. V katastru z roku 1713 je již zmíněno 13 domů vykoupených a pouze 5 domů ve vlastnictví vrchnosti. Z těchto domů jich 17 stálo pohromadě, pouze jeden stál na straně řeky.¹²⁶ Přístupová cesta do ghetta byla na noc uzavírána řetězem. Podle tohoto řetězu byl dům číslo XVI nazýván „U židovského řetězu“. V roce 1798 postihl velkou část nýrského ghetta požár. Domy, které byly většinou dřevěné, lehly popelem. Jednalo se o 4 zdanitelné židovské domy a 13 nezdanitelných židovských domů. Dále byly spáleny 2 synagogy.¹²⁷

¹²⁴ DOSKOČILOVÁ, M. *Berní rula 23*. Kraj Plzeňský I. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1952. in ENGLER, Jan. *Dějiny Židů v Nýrsku*. Plzeň, 2004. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, katedra historie. Vedoucí práce PaedDr. Helena Východská. Str. 64.

¹²⁵ BLAU, J. *Geschichte der Juden in Neuern*, In: Hugo Gold (Hrsg.). *Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart I*. Jüdischer Buch- und Kunstverlag. Brünn – Prag, 1934. Str. 421.

¹²⁶ Státní okresní archiv Klatovy. Archiv města Nýrska. Ič. 869. *Městská kniha Nýrsko*. 1674-1945.

¹²⁷ BLAU, J. *Geschichte der Juden in Neuern*, In: Hugo Gold (Hrsg.). *Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart I*. Jüdischer Buch- und Kunstverlag. Brünn – Prag, 1934. Str. 421.

Z druhé poloviny 19. století se ze záznamů dozvídáme nejprve o velkém požáru z roku 1868. Po tomto druhém ničivém incidentu se dokonce židovská obec složila na zakoupení hasičské stříkačky. V osmdesátých letech pak dochází k vypjatým situacím, za kterými stál židovsko – německý Schulverein¹²⁸. Židé (nejen z Nýrska) se začali přiklánět na stranu německého jazyka a často za to byli tvrdě odsuzováni. Později do Nýrska zavítali plzeňští Němci k příležitosti svěcení praporu Hlaholu. Mezi návštěvníky české a německé národnosti propukl spor, který byl na poslední chvíli vyřešen. Trnem v oku také byla přeměna židovských soukromých škol, které neměly dostatek financí, na veřejné německé základní školy.¹²⁹

Ve 30. letech 20. století se začínal do Nýrska šířit ze sousedního Německa antisemitismus. Proto židovští podnikatelé a někteří jejich zaměstnanci založili Spolek na potlačení antisemitismu.¹³⁰ Židovské obyvatelstvo se pod silicím tlakem nenávisti většinou rozhodovalo pro opuštění města. Například pan Klauber a syn prodali firmu s dlouhodobou tradicí, obchod s peřím, svému někdejšímu konkurentovi Rudolfovi Blahutovi z Dešenic a opustili město.¹³¹ V únoru 1936 byl v Nýrsku nalezen první důkaz činnosti ilegálního SdP. Mnichovským diktátem a obsazením Sudet německou armádou byly v říjnu 1938 zavedeny norimberské zákony. Židovská náboženská obec jako orgán byla zrušena nacisty 8. 10. 1938. Velká část židovského obyvatelstva odešla do českého vnitrozemí a svůj majetek zanechávala věřitelům, kteří se stávali jejich správci.¹³²

Celkově po židovských emigrantech zůstalo ve městě 48 prázdných domů, 5 hospodářství, 3 továrny, 1 synagoga, 1 prázdná tovární budova a 1 stavební parcela.¹³³

¹²⁸ česky Německý školský spolek

¹²⁹ Šumavan, 1881. ročník XIV, str. 491. in ENGLER, Jan. *Dějiny Židů v Nýrsku*. Plzeň, 2004. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, katedra historie. Vedoucí práce PaedDr. Helena Východská. Str. 69.

¹³⁰ Historické prameny o působení, členech a zániku se nepodařilo dohledat

¹³¹ VAŇKÁTOVÁ, I. *Stručné dějiny nýrských židů*. 2010. Str. 4. Nепublikovaný rukopis.

¹³² ENGLER, J. *Dějiny Židů v Nýrsku*. Plzeň, 2004. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, katedra historie. Vedoucí práce PaedDr. Helena Východská. Str. 74-76.

¹³³ VAŇKÁTOVÁ, I. *Stručné dějiny nýrských židů*. 2010. Str. 4. Nепublikovaný rukopis.

Z 9. na 10. listopadu 1938 proběhla i v Nýrsku tzv. křišťálová noc. V rámci tohoto protižidovského pogromu došlo k vyrabování zdejší synagogy a zničení bytu rabína. V Judenwinkelu (původní ghetto z 18. století) byl úmyslně založen požár, ten se však příliš nerozšířil. Paní Irena Vaňkátová z Muzea Královského hvozdu Nýrsko ve svém článku uvádí, že v pražském Židovském muzeu jsou uloženy synagogální textilie z Nýrska, které se podařilo zachránit svozem z let 1942-1945 ze Sušice. Konkrétně se jedná o pláštiky na Tóru.¹³⁴

Na základě nařízení z roku 1941 se všechny židovské podniky musely označit nápisem „Jud“ a židům bylo zakázáno opustit místo bydliště nebo používat dopravní prostředek. V bývalém železářství Jeiteles byla zřízena služba pro práci v říši Reichsarbeitsdienst. Ve vile jedné z židovských rodin byl od prosince 1940 zřízen úřední soud (Amstgericht), kde úřadoval soudní rada z Plzně. Původně židovské podniky byly arizovány. Jednotlivé podniky byly převáděny na německé majitele. V této souvislosti docházelo i k osobním tragédiím. Nýrské knihkupectví Wendelberg, jehož majitel se oženil s Židovkou, získalo nucenou správu a sice treuhandera Herberta Winklera z Lipska. To majitel knihkupectví neunesl a spáchal sebevraždu.¹³⁵

Konečné řešení židovské otázky, ke které dal Hitler rozkaz na jaře roku 1941, máme pouze okrajové informace. V roce 1942 byly vypravované vlaky do koncentračních táborů v Polsku. Židé z Klatovska byli shromážděni v živnostenské škole a v jednom takovém vlaku byli v listopadu 1942 odesláni do táborů smrti i bývalí příslušníci židovské náboženské obce v Nýrsku. Nazpět se jich bohužel vrátila velmi malá část. V posledních měsících druhé světové války prošly Nýrskem dva transporty smrti. První procházel ve směru na Hojsovu Stráž a druhý projížděl směrem na Železnou Rudu. Ze současného okresu Klatovy bylo umučeno téměř 600 osob. Válku přežilo kolem 50 osob. Nýrská náboženská židovská obec nebyla po válce obnovena. Mnozí z těch, co přežili, se po válce vystěhovali.¹³⁶

Co se týče osudů židovského obyvatelstva po konci druhé světové války, tak ty nejsou zmapovány. V současné době již neexistují přímí pamětníci těchto událostí. Většina židovských obyvatel konec války nepřežila, část emigrovala do zahraničí. Jejich majetek byl zestátněn a později převeden do užívání občanů komunistické republiky.

¹³⁴ VAŇKÁTOVÁ, I. *Stručné dějiny nýrských židů*. 2010. Str. 4. Nepublikovaný rukopis.

¹³⁵ Tamtéž. Str. 5.

¹³⁶ Tamtéž. Str. 5.

7.2 Židovský obchod a podnikání

Nýrský obchod byl od dávných let spojen s přílehlým Bavorskem. Do Bavorska bylo vyváženo obilí a taktéž dřevo. Oproti těmto dvěma odvětvím byl ale ve století osmnáctém a devatenáctém nejrozšířenější a nejvýznamnější obchod s peřím. Podíl Nýrska na evropském obchodu s peřím měl velký význam a kvetl ještě před druhou světovou válkou. Peří se hodně exportovalo a pobočky obchodů byly jak v Německu, tak i v dnešním Rakousku. V polovině 18. století byla největší firmou v Nýrsku firma „*Meier Abraham Janowitz*“, později došlo ke změně názvu na „*Janowitz a Fleischl*“. Tato firma provozovala čištění a zasilání peří až do 30. let 20. století. Dalším známým podnikem byla firma Klauber, ta fungovala jako parní čistírna peří a rozsáhlá zasilatelská firma.¹³⁷

S výstavbou železnice roku 1876 (trať Plzeň – Železná Ruda) přišel hospodářský rozmach. V Nýrsku vznikaly nové firmy a továrny založené židovskými obchodníky. Jmenujme si například továrnu na prádlo zřízenou kolem roku 1885, nesoucí název Joss a Löwenstein. Dále brusírnu optických skel, kterou sem roku 1895 přesunul z Vídně Wilhelm Eckstein a ze které se postupem času stal český podnik s dlouholetou tradicí, který zpracovává plastické hmoty, vyrábí vstřikovací nástroje a brýlové obruby, tedy Okula.¹³⁸

Důležitou byla také „vidlárna“, kterou založil Sigfried Bloch a která byla tzv. železárnou u nýrského nádraží. Tato firma exportovala nejrůznější druhy vidlí a lopat do celého světa. Jako další je uváděn obchod se dřevem, který zde vlastnila firma Karl Jetter. Všechny tyto nýrské průmyslové podniky měly velká zahraniční a zámořská odbytiště.¹³⁹

¹³⁷ BLAU, J. *Geschichte der Juden in Neuern*, In: Hugo Gold (Hrsg.). *Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart I*. Jüdischer Buch- und Kunstverlag. Brünn – Prag, 1934. Str. 431-432.

¹³⁸ VAŇKÁTOVÁ, I. *Stručné dějiny nýrských židů*. 2010. Str. 5. Nепublikovaný rukopis.

¹³⁹ Tamtéž. Str. 4.

7.3 Nýrské židovské památky

Z pramenů nýrských Židů se dozvídáme o synagoze, židovské škole a židovském hřbitově. Ze zachovalých židovských památek můžeme v současné době v Nýrsku nalézt zbytky původního ghetta (dnes sídlo České pošty a potraviny Dvořáčková), včetně židovské uličky (ulice Rybářská) a židovský hřbitov.

Synagoga stávala v ghettu u řeky, nesla římské číslo V., později čp. 138. Nacházela se v jižní části dnešní pozemkové parcely č. 1 o rozloze 332 m², katastrální území Nýrsko. Byla postavena v roce 1797 náhradou za původní dřevěnou stavbu neznámého stáří, která podlehla požáru ghetta v roce 1798. Později byl zaznamenán další zhoubný požár ghetta v roce 1861, ale i po něm byla synagoga obnovena. Budova byla provedena v klasicistním slohu, její bližší popis ale bohužel není k dispozici. Byla zbořena v roce 1958. Záznamy vypovídají o působení 7 rabínů. Posledním byl Emil Klauber, který podle údajů z roku 1930 zajišťoval bohoslužby v synagoze a výuku náboženství na státních školách až do zrušení zdejší židovské náboženské obce nacisty v roce 1938.¹⁴⁰

Židovská škola stávala v domě č. p. 136. Byla zároveň bytem rabína. Učitelé bydleli v pronájmu v různých domech a zastávali také úřad kantora neboli předříkávače modliteb. Mezi učitele, kteří ve zdejší škole působili, patřili například: Samuel Abraham, Lebel Herschel nebo Samuel Joachim Peck z Prahy.¹⁴¹

Nýrský židovský hřbitov byl údajně založen v 15. století, ale doložen je teprve od první poloviny 18. století. Hřbitov se nachází asi 1 km jižně od nádraží na návrší (dříve zvané „Lohe“) asi 100 m vlevo od hlavní silnice na Železnou Rudu. Nachází se zde mnoho starých náhrobků, které jsou zhotoveny z drsného a snadno větrajícího svoru, mladší náhrobky pak z Kelheimského mramoru a vysoké hranoly z hlazeného švédského sygnitu. Dochovalo se zde přibližně 350 náhrobků, nejstarší čitelný je z roku 1715, náhrobky mají tradiční východní orientaci. Nápisy na hrobech bývaly až do poloviny 19. století pouze hebrejské, potom dvojjazyčné. Téměř vždy tvoří poslední řádek pět

¹⁴⁰ FRÝDA, P. Židé v Nýrsku a zdejší synagoga. *Zaniklé obce a objekty. Verschwundene Orte und Objekte*. [online]. 2008 [cit. 2015-11-28]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1449821>

¹⁴¹ BLAU, Josef. *Geschichte der Juden in Neuern*, In: Hugo Gold (Hrsg.). *Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart I*. Jüdischer Buch- und Kunstverlag. Brünn – Prag, 1934. Str. 429.

hebrejských písmen „T.N.C.B.H“, jež jsou zkratkou věty: „Nechť je jeho duše vevázána do Svazku věčného života.“¹⁴²

Poprvé byl hřbitov rozšířen roku 1750 a podruhé roku 1924. Druhé rozšíření bylo směrem k východu a hřbitov byl opatřen i novou vstupní branou. Současná velikost hřbitova je 1 308 m². Pohřbeni jsou zde nejen Židé z Nýrska, ale i z okolních vesnic. Podle starého židovského zvyku se na hřbitov nenosí květiny, ale na náhrobky se pokládají kamínky. Po zániku židovské obce v Nýrsku v roce 1938 byl hřbitov devastován. Hřbitov se za nacistické okupace neutil k pohřbívání, byl nabídnut k prodeji a měl se přeměnit na zelenou louku. Situace se radikálně změnila až po roce 1989. Hřbitov převzala do správy Federace židovských obcí v Praze. Hřbitov je udržován a kompletně zdokumentován v digitální podobě a také se pracuje na překladu náhrobků do češtiny. Židovský hřbitov s dochovanými náhrobky představuje památku umělecké a historické hodnoty. Je zde například pohřben Wilhelm Eckstein, zakladatel optické továrny v Nýrsku.¹⁴³

V rámci projektu, který byl podpořen ve 25. výzvě ROP Jihozápad, došlo během roku 2015 k celkové revitalizaci hřbitova. Dochované náhrobky byly stabilizovány a konzervovány a byly provedeny stavební práce zaměřené na obnovu koruny hřbitovní zdi. Hřbitov se zamyká, klíč však lze zapůjčit v blízkém penzionu Zemanka.

¹⁴² VAŇKÁTOVÁ, I. *Stručné dějiny nýrských židů*. 2010. Str. 3. Nepublikovaný rukopis.

¹⁴³ Tamtéž. Str. 3.

7.4 Nýrská židovská obec dnes

Z výše uvedených informací vyplývá, že Nýrská židovská obec zanikla během druhé světové války a posléze již nebyla obnovena. Dochované památky, konkrétně židovský hřbitov, spadá nyní pod správu Židovských obcí v Praze. Hřbitov byl během roku 2015 revitalizován a nyní se pracuje na jeho dalším zmapování. V rámci vytváření tohoto projektu jsme se dostali do kontaktu s panem doktorem Chvátalem z Muzea Českého lesa v Tachově, který se věnuje především problematice židovských hřbitovů. K nýrskému židovskému hřbitovu má již zpracovanou velmi rozsáhlou dokumentaci, nyní pracuje na zpřesnění dokumentů (po revitalizaci došlo k drobným úpravám v uspořádání náhrobků) a překladu náhrobků. Při zpracování daného tématu jsme také měli možnost se dostat k primárním zdrojům, a to ve fondu Státního okresního archivu v Klatovech. Zde se nacházejí různé druhy informací, které mapují situace v tehdejší Rakousko-Uhersku, později Československé republice. Také je zde uložena Městská kronika Nýrska. Přímo v Nýrsku se historií židovských obyvatel zabývá paní Irena Vaňkátová, která je v práci nejdnou zmiňována. Paní Vaňkátová je členkou Muzea Královského hvozdu a autorkou několika příspěvků, věnovaných právě Nýrským židům. Její osobní materiály jsou výsledkem životního bádání a velmi cenným materiálem pro kohokoli, kdo se o historii nýrských Židů zajímá. Kulturní dění se k historii nýrských Židů vrací jen velmi zřídka. Až počátkem roku 1999 se totiž skupina lidí v Nýrsku rozhodla společně pracovat na zachycení historie města. Neměli ani představu o tom, co se ještě zachránit dá nebo nedá. Ale věděli, že je důležité někde začít, protože se zdálo, jakoby tato oblast nikoho nezajímala. Možná i proto, že Nýrsko bývalo součástí Sudet. Sdružení pracuje více než 17 let a uskutečnilo kolem čtyřicítky výstav. Za zmínku stojí např. podzimní výstava konaná v roce 2013, která byla věnována badateli, historikovi, etnografovi, genealogovi, spisovateli etc. Josefu Blauovi. Tato osobnost je zapsána v historii města Nýrska. Desítky badatelů se vracejí k jeho pracím, aby veřejnost informovali o skutečnostech, které on zaznamenal, ať už na základě bádání v archivech nebo přímo v terénu, mezi lidmi. I část této práce vychází právě z příspěvku Josefa Blaua.

7.5 Židovské osobnosti Nýrska

Občanské sdružení Muzeum Královského hvozdu v Nýrsku, konkrétně paní Irena Vaňkátová, si na jaře roku 2007 daly za cíl zmapovat historii nýrské židovské komunity. Kromě archivních materiálů se podařilo získat i prameny zachycující vzpomínky žijících členů obce. Celkem se podařilo shromáždit 17 kontaktních adres. Na většinu z nich byla zaslána výzva v češtině i angličtině s prosbou o spolupráci. Materiály, které zachycují nejen vzpomínky na život v Nýrsku, ale také další životní osudy pisatele a jeho rodiny, byly předány do archivu místního muzea. Vzpomínky, které jsou uvedeny v této práci, vychází z materiálů paní Vaňkové z roku 2007, tudíž nemáme informaci, zda zmíněné osoby doposud žijí.

Jako první se budeme věnovat rodině Steinově. Pavel Stein se narodil v prosinci 1868 v Telcích, okres Louny. Do Nýrska se přistěhoval r. 1895, ve stejném roce jako Vilém Eckstein – zakladatel optické továrny v Nýrsku. Zde se oženil s Františkou Jeitelesovou, roz. Weiglovou. Nejprve bydleli v dnešní Klostermannově ulici. Později se přestěhovali do dnešní ulice Prap.Veitla, kde jim patřil dům čp. 220 (viz. příloha č. 4), ve kterém měli obchod se smíšeným zbožím. Pavlu a Františce Steinovým se v Nýrsku narodili synové František a Hanuš. Tito synové v Nýrsku založili továrnu na prádlo značky Rekord. Firma nesla název: Pavel Stein a synové Nýrsko. Továrna stála na místě dnešního zdravotního střediska. Podnik zaměstnával přibližně 300 osob a vedl ho starší syn František. František Stein byl také v letech 1929 – 1933 předsedou židovské náboženské obce. V Nýrsku si postavil vilu čp. 373 (viz. příloha č. 5 - dnešní Základní umělecká škola Nýrsko) a založil rodinu. Poslední bydliště Pavla Steina v Nýrsku bylo u mladšího syna Hanuše ve vile čp. 382 (dnešní Policie – viz. příloha č. 6). Po Mnichovu v září 1938 rodina Steinova odešla do Klatov k příbuzným. V roce 1939 byla celá rodina naposledy pohromadě. Dva týdny po okupaci Československa odjeli synové Pavla Steina do Anglie a poté odpluli do Chile. V roce 1941 zemřela manželka Františka a byla pohřbena v Klatovech na židovském hřbitově. Pavel Stein byl nakonec z Klatov deportován 30. 11. 1942 do Terezína. Ve svých 75 letech byl z Terezína odvezen do Osvětimi, kde zahynul.¹⁴⁴ Syn Hanuš (*1927) žije¹⁴⁵ dosud se svou rodinou v Chile. Narodil se

¹⁴⁴ VAŇKÁTOVÁ, I. Setkání v Nýrsku. In: *Z Klatov až na konec světa: věnováno Hanuši Steinovi*. Vyd. 1. Klatovy: AgAkcent, c2010. Str. 6-7.

¹⁴⁵ vycházíme z původních informací z roku 2007

v Praze, ale do svých 12 ti let vyrůstal v Nýrsku. Navštěvoval tři roky německou školu – „alte schule“ a pak českou školu, ze které přestoupil do Klatov na gymnázium. Po emigraci do Chile vystudoval zpěv. Je profesorem zpěvu na universitě v Chile, kde také propaguje českou hudbu. Má český a chilský pas. Má Syna Pavla a dcery Věru a Karlu. Syn Pavel má syna Andrése a Rodriga a dceru Valentinu. Dcera Věra má syna Daniele a dcera Karla má syny Alonsa a Alexandra.¹⁴⁶

Druhý, kdo poslal paní Vaňkátové stat' svých vzpomínek a fotografie, je pan William Tanzer z Anglie. „*Byl jsem šťastný ve svém životě...*“ tak začíná napínavé vyprávění pana Tanzera. Dále bude uveden úryvek z jeho dopisu, který zaslal dne 25. 2. 2007 paní Vaňkátové. „*Narodil jsem se 20. 8. 1910 v domě obráceném čelem k řece Úhlavě, v místě jedné z hlavních tepen Nýrska. Otec Julius Tanzer bydlel v 1. poschodí, kde měl k dispozici byt a ordinaci s čekárnou. Dům patřil Bruno Blochovi, který měl v přízemí obchod. Otec byl místní praktický lékař. Později, když se zlepšil jeho finanční příjem, si zařídil v malém pokoji ještě zubní ordinaci. Měl mnoho pacientů žijících mimo město Nýrsko. Ačkoliv byl Žid, tak pravidelně dostával pozvání k návštěvám katolických řádových sester, které žily v řadě malých domů na kraji města.*“¹⁴⁷ Z dopisu jsou vybrány nejzajímavější pasáže ze života pana Tanzera. Ten se v dopise rozepisuje nejen o zaměstnání svého otce, ale také o svém dětství a svých sourozencích a přátelích. Dále jsou také uvedeny vzpomínky, které se obrací k návštěvě Nýrska a ke vzdělání pana Tanzera.

¹⁴⁶ VAŇKÁTOVÁ, I. Setkání v Nýrsku. In: *Z Klatov až na konec světa: věnováno Hanuši Steinovi*. Vyd. 1. Klatovy: AgAkcent, c2010. Str. 6-7.

¹⁴⁷ VAŇKÁTOVÁ, I. Pátrání po zmizelých židovských občanech z Nýrska a okolí. In: *Židé v Čechách 2*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2009, Str. 122-124.

„Později, po válce, jsem navštívil Nýrsko a setkal se s českou rodinou, která bydlela v otcově domě čp. 366. Po válce v domě žily dvě rodiny, když se jedna vystěhovala, koupila dům rodina Paimova. Otec si dělal starosti s dalším vzděláním mé sestry Johany a poslal jí na Vysokou školu do Vídně a později na Anglickou školu do Prahy. Já, po dokončení pražské Obchodní akademie, jsem vyloučil možnost obchodovat a raději si našel práci osobního asistenta u Dr. Adalberta Worliczka. To byl pražský korespondent vážených rakouských Hospodářských novin ve Vídni a německých Hospodářských novin v Berlíně. Později pan Rohrer od nakladatelské firmy Friedrich Irrgang založil v Praze tiskovou kancelář ranních a večerních zpráv deníku Tagesbote. Požádal o pomoc Dr. Worliczka. To byl můj vstup do světa žurnalistiky. Od roku 1929 jsem pracoval v pražské kanceláři jako samostatný novinář pro deník Tagesbote, Brno... O letních prázdninách, při návštěvách Nýrska, jsem se přátelil s některými místními židovskými obyvateli např. s Arnoštem a Annou Blochovými, kteří bydleli nahoře v Kostelní ulici, kde měli obchod. Později emigrovali do Alexandrie, Virginie kde si otevřeli jeden z obchodů. Otec musel opustit v říjnu 1938 svou vilu v Nýrsku a do deportace v roce 1942 bydlel v Chodově v Praze. Vilu, kterou nechal postavit ve 20. letech v Komenského ulici, zabraly nacistické úřady a nikdy nebyla vrácena rodině... Já se odstěhoval do Londýna a nikdy jsem otce už nespatriil.“¹⁴⁸

Za války Williem Tanzer pracoval ve vysílání stanice BBC. Sestra Johana obdržela na jaře 1939 spolu se svým snoubencem a pozdějším manželem, Edmundem Hirschem (později užívali příjmení Hirst) povolení vystěhovat se z již okupovaných českých zemí na Nový Zéland. Chtěli s sebou vzít i otce, ale ten odmítl opustit svou zemi. Dr. Julius Tanzer zemřel zřejmě ještě na podzim 1942 v Treblince. V roce 2006 byl náhrobek se jménem jeho ženy Hedwiky doplněn jeho jménem – tak se po více než 60 letech dočkal identifikovatelného hrobu.¹⁴⁹

I přes svůj vysoký věk, se pan Williem Tanzer přijel na podzim roku 2007 podívat do Nýrska. Byl potěšen, že se na osudy židovských obyvatel nezapomíná.

¹⁴⁸ VAŇKÁTOVÁ, I. Pátrání po zmizelých židovských občanech z Nýrska a okolí. In: *Židé v Čechách 2*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2009. Str. 122-124.

¹⁴⁹ Tamtéž. Str. 122-124.

8 Závěr

V první řadě jsou v práci popsány zvyklosti, které jsou charakteristické pro každodenní život Židů. Pozornost je věnována židovským tradicím, zvykům, židovskému roku a jeho rozdělení a oslavě typických židovských svátků.

Židovské dějiny začínají v období starověku a odvíjejí se již přes čtyři tisíce let. Historický kontext je rozdělen na části podle časového sledu. Tzv. doba biblická vypravuje o zjevení Boha Mojžíšovi na hoře Sinaj. Tento okamžik je považován za počátek dějin židovského národa. Další dějinná etapa, doba talmudu, se zaměřila zejména na vznik rozsáhlých komentářů, tzv. Gamar, které spolu s Mišnou tvoří Talmud. Ten se stal vedle hebrejské Bible jedním ze základů židovské kultury. V této kapitole je přiblížen vývoj Talmudu, který se měnil v závislosti na tehdejších podmínkách. Dále přichází na řadu období od středověku do nové doby, které je označováno jako zlatý věk židovské vzdělanosti. Část textu je věnována židovské mystice, též známé jako kabala. Ke změně postavení Židů došlo ve spojení s křížáckými výpravami. Proč se postavení zhoršilo a jak moc, je uvedeno v další části práce. Podkapitola pojmenovaná Židé v 19. a 20. století se zaměřila především na dobu osvícenství, první a druhou světovou válku. Celý tento blok je uzavřen shrnutím výčtu židovské populace v dnešním Izraeli.

Dějinný vývoj v České republice popisuje historii židovství od 10. století, přes reformní dobu Josefa II. po revoluci v roce 1848. Dále postupně navazuje období první republiky, pak tzv. temné období a poválečná doba. Samotná kapitola je vyčleněna pro období nástupu komunismu, normalizace a vrcholí Sametovou revolucí.

V kapitole Federace židovských obcí ČR se píše o struktuře a fungování této organizace. Pozornost je zaměřena na historii, jednotlivé orgány, organizaci a činnost. Také nás zajímaly projekty a aktivity, kterými se federace prezentuje, a instituce, které byly při FŽO zřízeny.

Část věnovaná židovským obcím se zabývá aktuálním programem různých kulturních či vzdělávacích akcí. Text neměl za cíl zmapovat historii, organizaci či jednotlivé orgány obce, ale představit přehled aktivit, které spadají do působnosti dané obce. Časový sled akcí byl sestaven s ohledem na dobu vypracování práce.

Badatelská část práce přibližuje historii židovské obce v městě Nýrsku. Cílem kapitoly bylo předvedení obrazu židovského obyvatelstva v základní struktuře. Popsán byl historický rámec židovské komunity a její význam v hospodářském, kulturním i politickém životě. Vzhledem k tomu, že na téma „židovství v Nýrsku“ byla zpracována diplomová práce, tak bylo třeba text obohatit o něco nového, abychom neopakovali to, co již bylo psáno. Do práce jsme zakomponovali vzpomínky pozůstalých potomků nýrských Židů.

Šlo nám především o to, aby po přečtení této práce byl člověk schopen alespoň z části porozumět podstatě židovského náboženství. Aby se zastavil nad významem oslav jednotlivých svátků, aby neignoroval historii, protože ta má velký význam nejen pro židovství samotné, ale i pro jiná náboženství. Aby se zamyslel nad tím, jestli má ve svém okolí příslušníky židovské komunity nebo jestli ví, kde by se s nimi nejlépe mohl setkat. Tato diplomová práce by mohla sloužit jako taková pozvánka na různé kulturní akce kdekoli v republice, které pořádají jednotlivé židovské obce. Ať už je člověk Žid nebo není, myslíme si, že návštěva jednoho, v textu uvedených, festivalů by mohla být velmi zajímavá a to už jen třeba z důvodu ochutnávky košer potravin. Snažili jsme se vytvořit ucelený souhrn informací a poznatků a vytvořit jakýsi osobitý průřez tematikou judaismu.

9 Použitá literatura

ARAVA-NOVOTNÁ, Lena et al. *Nová doba, stará zloba: soudobý antisemitismus v historickém kontextu*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. 195 s. ISBN 978-80-7043-937-1.

Bible: český studijní překlad. 1. souborné vyd. Překlad Michal Krchňák. Praha: KMS, 2009, 1562 s. ISBN 978-808-6449-616.

BITTNEROVÁ, Dana, ed. a MORAVCOVÁ, Mirjam, ed. *Etnické komunity v české společnosti*. Vyd. 1. Praha: Ermat, 2006. 411 s. ISBN 80-903086-7-8.

BRENNER, Michael. *Malé dějiny Židů*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2014. 351 s. ISBN 978-80-7432-443-7.

BRUMLIK, Micha. *Judaismus*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 93 s. ISBN 978-80-247-3914-4.

DOLEŽELOVÁ, Jana, PUTÍK, Alexandr a ŠEDINOVÁ, Jiřina. *Židovské tradice a zvyky*. V Praze: Státní židovské muzeum, 1992. 84 s. ISBN 80-900750-9-6.

HEITLINGER, Alena. *Ve stínu holocaustu a komunismu: čeští a slovenští židé po roce 1945*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2007. 274 s. ISBN 978-80-86103-97-6.

HESCHEL, Abraham Joshua. *Šabat: jeho význam pro současného člověka*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2009. 95 s. ISBN 978-80-200-1721-5.

HUGO Gold. Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart I. Jüdischer Buch- und Kunstverlag. Brünn – Prag, 1934.

CHOURAQUI, André. *Dějiny judaismu*. Překlad Alena Bláhová. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. 86 s. Vědět víc. ISBN 80-85865-81-5.

JELÍNEK, Jan. *A kde byl Bůh, když Židé umírali v Osvětimi?: sedmatřicet svědectví přeživších holocaust*. 1. vyd. Brno: Barrister, 2014, 349 s. ISBN 978-80-7485-021-9.

Judaismus, křesťanství, islám. Vyd. 2., podstatně přeprac. a rozš., (v nakl. Olomouc vyd. 1.). Editor Helena Pavlincová, Břetislav Horyna. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003, 661 s. ISBN 80-718-2165-9.

KOSÁKOVÁ, Eva et al. *Slovník judaik*. 1. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2004. 142 s. ISBN 80-85608-64-2.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV díl Dotisk 1. vyd. Praha: Libri, 2000, 941 s. ISBN 80-85983-16-8.

KUNETKA, František. *Židovský rok a jeho svátky*. 5., nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 129 s. ISBN 978-80-244-1983-1.

NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. 271 s. ISBN 978-80-246-1518-9.

PAVLÁT, Leo, ed. *Židé - dějiny a kultura*. 3., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2005. 160 s. ISBN 80-86889-11-4.

PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. 702 s. ISBN 80-85924-33-1.

POJAR, Miloš, ed. *Moje setkání s židovstvím: sborník přednášek z cyklu Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze, březen 2004 - leden 2006*. V Praze: Židovské muzeum, ©2006. 148 s. ISBN 80-86889-27-0.

SADEK, Vladimír a JUNGA, Josef. *Židovské náboženské obce v ČSR*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1983. 106 s. Na pomoc pracovníkům v oblasti st. církevní politiky. Roč. 9, sv. 79.

SADEK, Vladimír, ŠEDINOVÁ, Jiřina a FRANKOVÁ, Anita. *Židovské dějiny, kultura a náboženství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 59 s. Pomocné knihy pro žáky. ISBN 80-04-25998-7.

SALNER, Peter, ed. *Židovská komunita po roku 1945*. 1. vyd. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2006. 192 s. ISBN 80-88997-33-X.

SHAHAK, Israel. *Historie a náboženství Židů: tíha tří tisíc let [předsudků, pokrytectví a náboženské nesnášenlivosti]*. V Olomouci: Votobia, 2005. 148 s. Kontroverzně. ISBN 80-7220-224-3.

SCHUBERT, Kurt. *Židovské náboženství v proměnách věků: zdroje, teologie, filosofie, mystika*. Překlad Jindřich Slabý. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1999. 285 s. ISBN 80-7021-303-5.

SOUKUPOVÁ, Blanka, ed. a POJAR, Miloš, ed. *Židovská menšina v Československu v letech 1956-1968: od destalinizace k pražskému jaru*. Praha: Židovské muzeum v Praze, ©2011. 145 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-87366-09-7.

SOUKUPOVÁ, Blanka, ed., SALNER, Peter, ed. a LUDVÍKOVÁ, Miroslava, ed. *Židovská menšina v Československu: po druhé světové válce: od osvobození k nové totalitě*. V Praze: Židovské muzeum, 2009. 179 s., [6] s. obr. příl. ISBN 978-80-86889-90-0.

SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?*. Vyd. 1. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2007. 228 s. ISBN 978-80-87029-07-7.

Státní okresní archiv Klatovy. Archiv města Nýrska. Ič. 869. *Městská kniha Nýrsko*. 1674-1945.

ŠRAJEROVÁ, Olga, ed. *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí: sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě = National minorities by turn of the milleniums: proceeding of the international scientific conference held 2002 November the 12th and the 13th in the Silesian Institute of the Silesian Museum in Opava*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. 307 s. ISBN 80-86224-40-6.

VAŇKÁTOVÁ, Irena. *Stručné dějiny nýrských židů*. 2010. 6 s. Nепublikovaný rukopis.

VEBER, Václav, ed. *Židé v novodobých dějinách: soubor přednášek na FF UK: seminář východoevropských dějin při Ústavu světových dějin FF UK v Praze*. Praha: Karolinum, 1997. 323 s. ISBN 80-7184-412-8.

Z Klatov až na konec světa: věnováno Hanuši Steinovi. Vyd. 1. Klatovy: AgAkcent, c2010, 35 s. ISBN 978-80-87018-07-1.

Židé v Čechách 2: sborník příspěvků ze semináře konaného v září 2008 v Nýrsku. 1. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2009, ISBN 978-80-86889-96-2.

Židé: dějiny a kultura. 2., dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2001. 143 s. ISBN 80-85608-43-X

Internetové zdroje

ADOLF LOOS. *Adolf Loos v Plzni*. [online]. [cit. 2016-03-15] Dostupné z: <http://www.adolfloosplzen.cz>.

Akce a události. In: *Židovská obec v Praze* [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.kehilaprag.cz/cs/udalosti/201603>.

Aktuality Židovské obce Teplice: Nejnovější události, které se udály. In: *Židovská obec Teplice* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.kehila-teplice.cz/#!portfolio/c1air>.

BEJT PRAHA. *Pražská židovská otevřená komunita*. [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.bejt-praha.cz>.

BEJT SIMCHA. *Židovská liberální organizace v Praze*. [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.bejtsimcha.cz>.

B'NAI B'RITH EUROPE. *B'nai B'rith Europe* © 2015 [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.bnaibritheurope.org>.

CENTRUM JUDAISTICKÝCH STUDIÍ KURTA A URSULY SCHUBERTOVÝCH. *Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových FF UP v Olomouci* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.jud.upol.cz>.

Dny židovské kultury Olomouc: Židovský rok [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.olmuart.cz/dzko/#home>.

FRÝDA, Pavel. *Židé v Nýrsku a zdejší synagoga. Zaniklé obce a objekty. Verschwundene Orte und Objekte*. [online]. 2008 [cit. 2015-11-28]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1449821>.

HAKOACH. *Hakoach aneb sportem k židovské komunitě*. [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.hakoach.cz/hakoach.html>.

CHANUKA. In: *Federace židovských obcí ČR* [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/judaismus/svatky/chanuka>.

Institut Tereziánské iniciativy [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.terezinstudies.cz>.

Kulturní program Brno březen 2016. In: *Židovská obec Brno* [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.zob.cz/?q=vkcbrno>.

Lauderovy školy [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: http://www.lauder.cz/cs/zakladni_informace.html.

NERADOVÁ, Eva. *O činnosti židovského sdružení Ukryvané dítě - Hidden Child*. In: *Český rozhlas* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/480784.

NOVAKOVÁ, Vladka. *Roš Ha-Šana: židovský Nový rok*. In: *Magazín pro aktivní seniory* [online]. [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.i60.cz/clanek/detail/9210/ros-ha-sana-zidovsky-novy-rok>.

O agentuře domácí péče Tikvah. In: *Židovská obec Ostrava*. [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://kehila-ostrava.cz/o-agenture-domaci-pecce-tikvah>.

Odborné sociální poradenství. In: *Židovská obec Plzeň* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.zoplzen.cz/socialni.html>.

Organizace. In: *Federace židovských obcí v ČR*. [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/o-nas/historie/>

Památkové projekty. In: *Federace židovských obcí v ČR*. [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/projekty-fzo/pamatkove-projetky>.

PESACH. In: *Federace židovských obcí v ČR*. [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/judaismus/svatky/pesach>.

Po stopách ostravských židů. In: *Židovská obec Ostrava*. [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://kehila-ostrava.cz/category/aktuality/page/5>.

Program na měsíc březen. In: *Židovská obec Teplice*. [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.kehila-teplice.cz/#!program/c11vn>.

Remember-Pamatuj!. In: *Židovská obec Ostrava*. [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://kehila-ostrava.cz/2016/02/17/vazeni-pratele/#more-1080>.

SEDLÁK, Petr. Historie. In: *Federace židovských obcí v ČR*. [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/o-nas/historie>.

Semináře pro české pedagogy. In: *Památník Terežín*. [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/vzdelavani/seminare-pro-pedagogy>.

Semináře pro učitele 2016. In: *Židovská obec Brno*. [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.zob.cz/?q=seminar>.

Statut Federace židovských obcí v České republice ze dne 19. 12. 2007, [cit. 2016-03-06]. Dostupné na: <http://www.fzo.cz/wp-content/uploads/statut-fzo-ze-dne-19-12-2007.pdf>.

STOLPERSTEINE. In: *Židovská obec Olomouc*. [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://kehila-olomouc.cz/rs/soucastnost/stolpersteine-2>.

SUKOT. In: *Federace židovských obcí v ČR*. [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/judaismus/svatky/sukot>.

Synagoga Concerts [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.synagogaconcerts.cz>.

SYNAGOGA. In: *Židovská obec Liberec*. [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.kehila-liberec.cz/Synagoga.aspx>.

ŠUSTOVÁ, Jana. *Židovský svátek Pesach připomíná vyvedení židů z egyptského otroctví*. In: Český rozhlas [online]. [cit. 2016-03-05].

TEMPLFEST. *Templfest Ostrava.cz*. [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://templfest.webnode.cz>.

Velká a Stará Synagoga. In: *Plzeň 2015 Evropské hlavní město kultury*. [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.plzen.eu/turista/poznej-plzen/to-nejlepsi-z-plzne/velka-a-stara-synagoga/velka-a-stara-synagoga.aspx>.

WIZO. In: *Federace židovských obcí v ČR*. [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/pridruzene-organizace/wizo>.

Židovská komunita v Ústí nad Labem. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Židovská_komunita_v_Ústí_nad_Labem.

Židovská liberální unie v České republice. *Židovská liberální unie*. © 2014. [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.zlu.cz>.

Židovská obec Děčín. [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://zidovskaobecdecin.wz.cz/index.html>.

Židovská obec Karlovy Vary. [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.kehilakv.cz>.

Židovská obec Liberec. [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z: <http://www.kehila-liberec.cz/Default.aspx>.

Jiné zdroje

CROFONY, Tímea. *Právní postavení Federace židovských obcí v České republice*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Vedoucí práce Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera.

ENGLER, Jan. *Dějiny Židů v Nýrsku*. Plzeň, 2004. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, katedra historie. Vedoucí práce PaedDr. Helena Východská.

CHVÁTAL, Václav. Osobní rozhovor. Muzeum Českého lesa v Tachově p. o.

NOVOTNÁ, Tereza. *Neortodoxní židovské komunity v České republice*. Plzeň, 2013. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Vedoucí práce Mgr. Karel Hrdlička.

VAŇKÁTOVÁ, Irena. Osobní rozhovor. Muzeum Královského hvozdu v Nýrsku, o. s.

10 Resumé

The topic of the diploma thesis is judaism in the Czech Republic. The thesis comprises two parts- theoretical and practical. The theoretical part describes jewish customs, traditions and jewish year division with celebrating its holidays. It contains history of judaism both in Czech and world context. The chapter devoted to the federation of jewish communities deals with the history of the organization and is focused on its activities. The federation contains and controls ten jewish communities spread all over the country. This section describes cultural activities which every community holds. The practical part is devoted to a certain place - Nyrsko. The content of this section deals with both history and present of the Jews in Nyrsko.

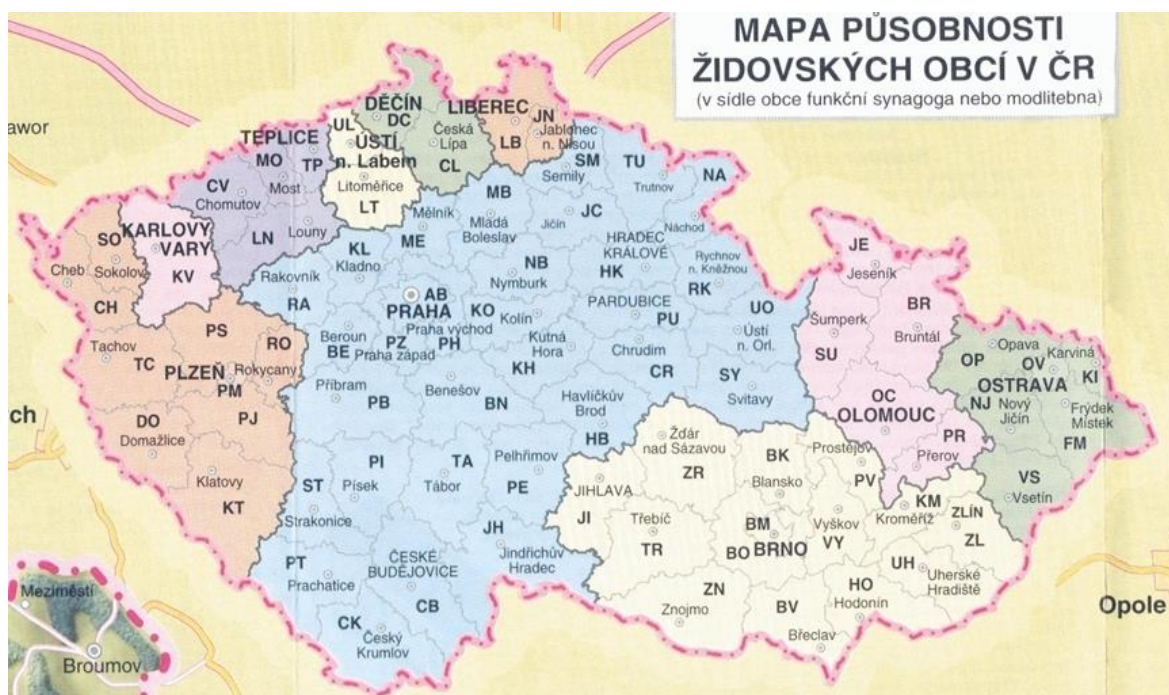
11 Přílohy

Příloha č. 1 – zdroj: <https://www.fzo.cz/judaismus/svatky/>

Měsíce a jejich svátky:

měsíc	období	svátky	znamení
tišri	září-říjen	1.-2. roš hašana 10. Jom kipur 15.-21. sukot 22.-23. šmini acereí	váhy
(mar)chešvar	říjen-listopad		štír
kislev	listopad-prosinec	25. začíná chanuka	střelec
tevet	prosinec-leden	2. končí chanuka 10. postní den	kozoroh
svat	leden-únor	15. tubišvat	vodnář
adar	únor-březen	14. purim	ryby
nisan	březen-duben	15.-22. pesach	beran
ijar	duben-květen	5. jom haacmaut 18. lag beomer 28. jom jerušalajim	býk
sivan	květen-červen	6.-7. šavuot	blíženci
tamuz	červen-červenec	17. postní den	rak
av	červenec-srpen	9. půst tiša beav	lev
elul	srpen-září		panna

Příloha č. 2 – zdroj: <http://www.fzo.cz/wp-content/uploads/mapa-působnosti-ŽO.jpg>

Příloha č. 3 – zdroj: Dny židovské kultury Olomouc, dostupné na:
<http://www.olmuart.cz/dzko/>

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY OLOMOUČ ŽIDOVSKÝ ROK

7. 10. — 14. 10. 2015

CAFÉ AMADEUS → Václavské nám. 3
 MOZARTEUM → Arcidiecézní muzeum Olomouc, Václavské nám. 3
 DIVADLO HUDBY → Muzeum moderního umění, Denisova 47
www.olmuart.cz/dzko

7. 10. STŘEDA

18.00 | CAFÉ AMADEUS | VERNISÁŽ A ZAHÁJENÍ FESTIVALU
JINDŘICH ŠTREIT | SEDM DNÍ A SEDM NOCÍ

19.00 | MOZARTEUM | KONCERT
SIMCHA → KLEZMER & WORLD MUSIC

20.00 | MOZARTEUM | TALKSHOW
TALKSHOW DAVIDA HRBKA
 Hostem bude Petr Papoušek, předseda Federace židovských obcí v ČR.

8. 10. ČTVRTEK

16.00 | ÚSTŘEDNÍ HŘBITOVY V OLOMOUČI, ŽIDOVSKÁ
 OBŘADNÍ SÍŇ | PŘEDNÁŠKA
**PETR PAPOUŠEK | SMRT A POHŘEB
 V ŽIDOVSKÉ TRADICI**

18.00 | DIVADLO HUDBY | FILM | 40 Kč
WOMEN UNCHAINED → FILMOVÁ SEKCE I
 USA | 2011 | režie Beverly Siegel
 Snímek dokumentuje problematiku gerušim (rozvodu) v moderní židovské společnosti.

DO YOU BELIEVE IN LOVE? → FILMOVÁ SEKCE II
 Izrael | 2013 | režie Barak Heymann, Dan Wasserman
 Dohazování vhodných partnerů má v židovském prostředí dlouhou tradici, ač systém šidduchů (dohazování) je dnes praktikován spíše jen v ultra-ortodoxním prostředí. Seznámit pár, který se následně vezme, se považuje za miztvu (dobrý skutek).

9. 10. PÁTEK

18.00 | DIVADLO HUDBY | FILM | 40 Kč
END OF THE STORY → FILMOVÁ SEKCE III
 Izrael | 2011 | režie Barak Heymann
 Časosběrný snímek sleduje v průběhu dvou let dramatické změny v rodinách nacházejících se v různých stádiích rozvodu.

DANCING ALFONSO → FILMOVÁ SEKCE IV
 Izrael | 2007 | režie Barak Heymann
 Otevřená introspektiva do života starší generace, přibližuje problematiku vztahů v pozdním věku a jejich dopadu na nejbližší okolí.

10. 10. SOBOTA

VÝLET DO LOŠTIC S KONCERTEM
 Návštěva židovského hřbitova (15.00 hodin) a synagogy (16.00 hodin).

17.00 | SYNAGOGA V LOŠTICÍCH | KONCERT
DUST IN THE GROOVE
 Projekt propojující kompozice a improvizace na pomezí jazzu a soudobé hudby.

11. 10. NEDĚLE

16.00 | DIVADLO HUDBY | DĚTEM | 120/80 Kč
GOLEM A ALCHEMISTÉ → DIVADLO DAMÚZA PRAHA
 Loutková pohádka na motivy starých židovských pověstí, zejména pak legendy o Golemovi.

19.00 | MOZARTEUM | KONCERT | 150/100 Kč
AVE MUSICA | ŠIRIM ŠIRI (PÍSNĚ MI ZPÍVEJ)
 Brněnský soubor interpretuje vokální a instrumentální hudbu 16.–17. století na kopie dobových nástrojů.

12. 10. PONDĚLÍ

19.00 | DIVADLO HUDBY | DIVADLO | 150/100 Kč
CHUDÍ V LODŽI | ČINOHERÁK ÚSTÍ
 Dramatizace románu Steva Sem-Sandberga v podání vůdčí osobnosti ústeckého Činoheránského studia Jaroslava Achaba Haidlera.

13. 10. ÚTERÝ

19.00 | DIVADLO HUDBY | ČTENÍ
ČERNÉ VLOČKY PAULA CELANA
 Čtení z básnické sbírky Paula Celana v překladu Radka Malého.

14. 10. STŘEDA

17.00 | MOZARTEUM | PŘEDNÁŠKA
**TEREZIE DUBINOVÁ | ŽENY A ŽENSKÝ PRVEK
 V JUDAISMU S OHLEDEM NA CYKLY ČASU
 A SVÁTKY**
 Sluneční a lunární cyklus ve vztahu k judaismu.

19.30 | DIVADLO HUDBY | KONCERT | 150/100 Kč
MÁRIO BIHÁRI A BACHTALE APSA
 Skvělé vokály a brilantní muzikantské výkony ve strhujících rytmech.

Pořadatelé
mo muzeum umění olomouc
 קהילה יהודית אולמוצ
 Židovská obec Olomouc
 Centrum židovských studií
 Kurta a Ursuly Schubertových

Záštita
J. E. GARY KOREN velvyslanec Státu Izrael v ČR
JAROSLAV MILLER rektor Univerzity Palackého v Olomouci

Mediální partneři
 Olomouc Česká televize
 EuroZprávy.cz
 atlaty.cz
 MOZARTEUM OLMOUC

Příloha č. 4 – zdroj: osobní archiv Ireny Vaňkátové

Příloha č. 5 – Hanuš Stein se synem a vnuky před vilou čp. 373, dnešní Základní umělecká škola Nýrsko, zdroj: osobní archiv Ireny Vaňkátové

Příloha č. 6 - vila čp. 382, dnešní Policie, zdroj: osobní archiv Ireny Vaňkátové

